

POWIAT
STAŁOWOWOLSKI

**STRATEGIA
ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW
SPOŁECZNYCH
POWIATU STAŁOWOWOLSKIEGO
NA LATA 2021 – 2030**

Spis treści

Wstęp	3
1. Procedura tworzenia strategii	4
1.1.Podstawy prawne strategii	4
1.2.Metodyka prac nad strategią	5
2. Charakterystyka Powiatu Stalowowolskiego	6
2.1.Ogólne informacje o powiecie	7
2.2.Powiat Stalowowolski w liczbach	7
2.3.Zasoby instytucjonalne w obszarze pomocy społecznej i rozwiązywania problemów społecznych w Powiecie Stalowowolskim	9
3. Diagnoza i analiza problemów społecznych Powiatu Stalowowolskiego	23
3.1. Ubóstwo	24
3.2. Sieroctwo, w tym: piecza zastępcza, usamodzielnienia wychowanków	28
3.3. Bezdomność	38
3.4. Bezrobocie	43
3.5. Niepełnosprawność	49
3.6. Długotrwała lub ciężka choroba oraz starzejąca się społeczność lokalna	66
3.7. Przemoc w rodzinie	70
3.8. Ochrona macierzyństwa lub wielodzietności	77
3.9. Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych	82
3.10. Trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą	86
3.11. Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	89
3.12. Alkoholizm, narkomania i inne uzależnienia	92
3.13. Zdarzenie losowe i sytuacja kryzysowa	96
3.14. Klęska żywiołowa lub ekologiczna	99
3.15. Ochrona ofiar handlu ludźmi	99
4. Prognoza zmian w zakresie objętym strategią	107
5. Wizja i misja	108
6. Cele strategii	109
7. Wdrażanie, monitorowanie, ewaluacja strategii	123
8. Źródła finansowania	123
Zakończenie	124

Wstęp

Podstawowym narzędziem realizacji polityki społecznej na poziomie lokalnym są strategie rozwiązywania problemów społecznych, które w założeniu mają doprowadzić do rozwiązywania kluczowych problemów społecznych na określonym terytorium. Wagę strategii jako narzędzia rozwiązywania problemów społecznych podkreślił również ustawodawca, zobowiązując wszystkie szczeble administracji samorządowej do opracowania takiego dokumentu. Zgodnie z art. 19 pkt 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej do zadań własnych powiatu należy opracowanie i realizacja powiatowej strategii rozwiązywania problemów społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, wspierania osób niepełnosprawnych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka – po konsultacji z właściwymi terytorialnie gminami.

Strategia, zgodnie z zapisami art. 16b ustawy o pomocy społecznej powinna zawierać w szczególności:

- 1) diagnozę sytuacji społecznej;
- 2) prognozę zmian w zakresie objętym strategią;
- 3) określenie:
 - a) celów strategicznych projektowanych zmian,
 - b) kierunków niezbędnych działań,
 - c) sposobu realizacji strategii oraz jej ram finansowych,
 - d) wskaźników realizacji działań.

Strategia opracowana dla struktury powiatowej jest dokumentem szczególnym. Odnosząc się w swych zapisach kierunkowych do zadań i możliwości realizacyjnych samorządu powiatowego, musi brać pod uwagę przesłanki wynikające z działań jednostek organizacyjnych pomocy społecznej szczebla gminnego. Stąd w porównaniu ze strategiami gminnymi dokument powiatowy sygnalizuje występujące w poszczególnych gminach problemy społeczne, projektując rozwiązania systemowe pozostające poza zasięgiem możliwości kompetencyjnych samorządu gminnego.

Celem strategii jest koordynacja działań różnych podmiotów w zakresie polityki społecznej, dlatego stanowi ona wyzwanie dla całej społeczności lokalnej i wszystkich organizacji działających w obszarze problematyki społecznej w Powiecie Stalowowolskim.

Kompleksowo i prawidłowo zbudowana strategia rozwiązywania problemów społecznych winna obejmować wszystkie obszary polityki społecznej, które mogą przyczynić się do lepszego funkcjonowania społeczności lokalnej, a w konsekwencji poprawy warunków życia mieszkańców.

1. Procedura tworzenia strategii.

1.1 Podstawy prawne strategii.

Powiatowa strategia rozwiązywania problemów społecznych, podobnie jak inne dokumenty strategiczne przygotowywane na różnych szczeblach administracji publicznej jest dokumentem uwarunkowanym prawnie. Obowiązek opracowania i realizacji powiatowej strategii rozwiązywania problemów społecznych wynika wprost z ustawy o pomocy społecznej, która w art. 112 ust. 9 określa, że Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie jest koordynatorem strategii.

Uchwałą Nr XVII/121/2016 Rady Powiatu Stalowowolskiego z dnia 25 kwietnia 2016 r. przyjęta została do realizacji Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Stalowowolskiego na lata 2016-2020. Okres obowiązywania tego dokumentu upłynął, dlatego zachodzi konieczność przyjęcia nowego. Podczas opracowywania niniejszej strategii opierano się na aktach prawnych dających podstawy do różnych działań w sferze polityki społecznej:

- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym.
- Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej wraz z aktami wykonawczymi.
- Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.
- Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia instytucjach rynku pracy.
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.
- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy.

Poza wymienionymi aktami prawnymi, przy realizacji strategii może zachodzić potrzeba odwołania się również do ustaw i aktów wykonawczych m. in. z zakresu ochrony zdrowia, oświaty i edukacji publicznej, przeciwdziałania bezrobociu oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy.

Przedłożony materiał został opracowany w Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Stalowej Woli. **Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Stalowowolskiego na lata 2021-2030** odnosi się do rzeczywistych wyzwań mieszkańców w sferze społecznej, ale uwzględnia także zapisy innych dokumentów strategicznych regulujących działania w przedmiotowym obszarze na szczeblu lokalnym, regionalnym, krajowym oraz europejskim. Perspektywa czasowa obowiązywania niniejszego dokumentu została skomunikowana z głównymi dokumentami strategicznymi wpływającymi na rozwiązywanie lokalnych problemów, wyznaczającymi działania i stwarzającymi możliwość ubiegania się o środki zewnętrzne.

Najważniejszym dokumentem samorządu województwa jest **Strategia Rozwoju Województwa - Podkarpackie 2030** wskazująca kierunki rozwoju, cele oraz główne działania zmierzające do zrównoważonego rozwoju w ujęciu społecznym, gospodarczym i przestrzennym w perspektywie do 2030 roku.

Dokumenty europejskie i krajowe:

- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030,
- Krajowa Strategia na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami 2020-2030.

Dokumenty Regionalne i Lokalne:

- Strategia Rozwoju Województwa - Podkarpackie 2030,
- Wojewódzki Program Pomocy Społecznej na lata 2016-2023.

Dokumenty te tworzą warunki do podejmowania działań opartych na zasadzie pomocniczości państwa przy wykorzystaniu zasobów tkwiących w środowiskach lokalnych oraz pobudzania aktywności grup zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym.

1.2 Metodyka prac nad strategią.

Do prac nad strategią można podejść na dwa sposoby:

- po pierwsze jako do dokumentu wymaganego przez przepisy prawa i niezbędnego do ubiegania się o fundusze zewnętrzne lub
- po drugie - potraktować strategię jako szansę na integrację i mobilizację potencjału społecznego i środków finansowych w celu rozwiązania lub przynajmniej złagodzenia wielu problemów społecznych.

W celu opracowania dokładnej diagnozy problemów i potrzeb społecznych, analizy dostępnych zasobów oraz wyznaczenia priorytetów, przyjęto następującą metodologię w pracy nad strategią:

- Zebranie, analiza i przetworzenie danych statystycznych, informacji i materiałów niezbędnych do przygotowania diagnozy społecznej Powiatu Stalowowolskiego;
- Identyfikacja i analiza najważniejszych problemów społecznych powiatu;
- Opracowanie projektu Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Stalowowolskiego na lata 2021 – 2030;
- Konsultacje projektu dokumentu z właściwymi terytorialnie gminami;
- Wypracowanie ostatecznego kształtu części diagnostycznej i strategiczno – programowej dokumentu;
- Przyjęcie Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Stalowowolskiego na lata 2021 – 2030 Uchwałą Rady Powiatu oraz rozpoczęcie jej realizacji.

Uchwalony i wdrożony do realizacji dokument strategiczny informuje społeczeństwo, podmioty gospodarcze i instytucje o priorytetach przyjętych przez władze powiatu. Wskazuje na kluczowe

trudności społeczne, z jakimi borykają się mieszkańcy powiatu i na ich potrzeby. Wytacza również kierunki działań na rzecz niwelowania zjawisk społecznie niepożądanych, a także mechanizmów wzmacniających efektywność dokonywania pozytywnych zmian.

2. Charakterystyka Powiatu Stalowowolskiego.

2.1. Ogólne informacje o powiecie.

Powiat Stalowowolski utworzony został w 1999 roku w ramach reformy administracyjnej. Jego siedzibą jest miasto Stalowa Wola. W skład powiatu wchodzi gminy: Bojanów, Pysznica, Radomyśl nad Sanem, Stalowa Wola, Zaklików, Zaleszany.

Powiat Stalowowolski usytuowany w widłach Wisły i Sanu, stanowi najdalej na północ wysuniętą część województwa podkarpackiego.

Stalowa Wola to trzecie, co do liczby mieszkańców miasto w województwie podkarpackim. Jest prężnym ośrodkiem administracyjnym, gospodarczym, kulturalnym, sportowym, oświatowym, ze wszystkimi stopniami szkolnictwa, w tym uniwersyteckiego. Ważnym dla potencjalnych inwestorów krajowych i zagranicznych jest fakt istnienia na terenie powiatu Tarnobrzelskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej „EURO-PARK WISŁOSAN”, w ramach której dostępne są zasoby w postaci uzbrojonych terenów i budynków oraz znaczące rezerwy mediów. Atutem TSSE jest położenie w sąsiedztwie Huty Stalowa Wola oraz innych podmiotów gospodarczych, co umożliwia inwestowanie w takich branżach jak: przemysł motoryzacyjny, maszyn ciężkich, metalowy i elektromaszynowy oraz przemysł budowlany.

Powiat Stalowowski ma charakter rolniczo – przemysłowy. Użytki rolne stanowią 34,4% powierzchni powiatu. Są to gleby słabe, głównie żytinio – ziemniaczane, z dużą przewagą użytków zielonych. Gospodarstwa rolne prowadzą produkcję głównie na własne potrzeby, a hodowla zwierząt gospodarskich jest niewielka z tendencją malejącą. Powiat Stalowowski jest po Powiecie Bieszczadzkim najbardziej zalesionym powiatem. Kompleksy leśne stanowią część Puszczy Sandomierskiej, Lasów Lipskich i Lasów Janowskich. Dobrze rozwinięta sieć dróg i linii kolejowych zapewnia dogodnie połączenia komunikacyjne. W miejscowości Turbia w odległości 5 km od Stalowej Woli usytuowane jest lotnisko sportowe.¹

2.2. Powiat Stalowowski w liczbach.

Powiat Stalowowski ma **106 037** mieszkańców, z czego **51,5%** (54 644 tys.) stanowią kobiety, a **48,5%** (51 393 tys.) mężczyźni. W latach **2002-2019 liczba mieszkańców zmalała o 3,9%**. Średni wiek mieszkańców wynosi **42,8 lat** i jest nieznacznie większy od średniego wieku mieszkańców województwa podkarpackiego oraz porównywalny do średniego wieku mieszkańców całej Polski.

Prognozowana liczba mieszkańców Powiatu Stalowowskiego w 2050 r. wynosi 80 195, z czego 40 885 to kobiety, a 39 310 mężczyźni. Mieszkańcy Powiatu Stalowowskiego zawarli w 2019 r. 463 małżeństw, co odpowiada 4,4 małżeństwom na 1000 mieszkańców. Jest to mniej od wartości dla województwa podkarpackiego oraz mniej od wartości dla Polski. W tym samym okresie odnotowano 1,5 rozwodów przypadających na 1000 mieszkańców. Jest to znacznie więcej od wartości dla województwa podkarpackiego oraz znacznie mniej od wartości dla kraju. 29,4% mieszkańców Powiatu Stalowowskiego jest stanu wolnego, 56,1% żyje w małżeństwie, 3,9% mieszkańców jest po rozwodzie, a 9,0% to wdowy/wdowcy.

Powiat Stalowowski ma ujemny przyrost naturalny wynoszący -187. Odpowiada to przyrostowi naturalnemu -1,76 na 1000 mieszkańców Powiatu Stalowowskiego. W 2019 r. urodziło się 831 dzieci, w tym 50,4% dziewczynek i 49,6% chłopców. Średnia waga noworodków to 3 316 gramów. Współczynnik dynamiki demograficznej, czyli stosunek liczby urodzeń żywych do liczby zgonów wynosi 0,82 i jest znacznie mniejszy od średniej dla województwa oraz znacznie mniejszy od współczynnika dynamiki demograficznej dla całego kraju. W 2018 r. 45,5% zgonów w Powiecie Stalowowskim spowodowanych było chorobami układu krążenia, przyczyną 25,3% zgonów były nowotwory, a 4,3%

¹ <http://bip.stalowowski.pl/>

zgonów spowodowanych było chorobami układu oddechowego. Na 1000 ludności Powiatu Stalowowolskiego przypada 9,58 zgonów.

Odsetek 60,6% mieszkańców Powiatu Stalowowolskiego jest w wieku produkcyjnym, 16,2% w wieku przedprodukcyjnym, a 23,1% mieszkańców jest w wieku poprodukcyjnym.²

Tabela nr 1. Wybrane dane statystyczne dla Powiatu Stalowowolskiego w latach 2017-2019:

Lp.	Wybrane dane statystyczne	2017	2018	2019	Województwo 2019
1.	Ludność	107 138	106 619	106 037	2 127 164
2.	Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	61,2	63,0	65,0	62,7
3.	Urodzenia żywe na 1000 ludności	9,2	8,6	7,8	9,7
4.	Zgony na 1000 ludności	9,7	9,1	9,6	9,4
5.	Przyrost naturalny na 1000 ludności	-0,5	-0,6	-1,8	0,3
6.	Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na 1000 ludności	-2,8	-4,8	-4,2	-1,4
7.	Dochody ogółem budżetu powiatu na 1 mieszkańca w zł.	1087	1027	1143	1155
8.	Wydatki ogółem budżetu powiatu na 1 mieszkańca w zł.	1154	1096	1218	1110
9.	Liczba ludności na 1 przychodnię	2021	2050	2001	1700
10.	Mieszkania oddane do użytkowania na 10 tys. ludności	24	30	21	43
11.	Lesistość w %	51,0	50,9	50,9	38,2
12.	Samochody osobowe zarejestrowane na 1000 ludności	459	475	496	573
13.	Pracujący na 1000 ludności	255	260	269	221
14.	Stopa bezrobocia rejestrowanego w %	6,1	5,5	4,7	7,9
15.	Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 tys. w wieku produkcyjnym	1339	1373	1432	1386

Źródło: https://rzeszow.stat.gov.pl/vademecum/vademecum_podkarpackie/portrety_powiatow/powiat_stalowowolski.pdf

² <https://www.polskawliczbach.pl> (Źródło: GUS, 31.12.2019)

2.3. Zasoby instytucjonalne w obszarze pomocy społecznej i rozwiązywania problemów społecznych w Powiecie Stalowowolskim.

Zasobami umożliwiającymi rozwiązywanie problemów społecznych określamy instytucje znajdujące się na terenie powiatu lub obejmujące swym zasięgiem działania jej mieszkańców, które funkcjonują w obszarze problematyki pomocy społecznej. Są to zarówno jednostki samorządu terytorialnego oraz niepubliczne, na przykład organizacje pozarządowe.

Na terenie Powiatu Stalowowolskiego funkcjonuje szereg jednostek o zasięgu lokalnym i ponadlokalnym, prowadzonych przez samorządy oraz podmioty niepubliczne. Wśród nich należy wymienić:

- ✓ **Ośrodki Pomocy Społecznej (OPS)** w gminach: Bojanów, Pysznica, Radomyśl n/Sanem, Stalowa Wola, Zaklików, Zaleszany. Celem ich działania jest umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężenia trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości, wspieranie w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb, umożliwienie życia w warunkach odpowiadających godności człowieka oraz w miarę możliwości doprowadzenie osób i rodzin do życiowego usamodzielnienia oraz integracji ze środowiskiem. Realizacja zadań wynikających z ustawy o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r. polega w szczególności na:
 - przyznawaniu i wypłacaniu przewidzianych ustawą świadczeń oraz przyznawaniu pomocy w naturze,
 - pracy socjalnej i interwencji kryzysowej,
 - prowadzeniu i rozwoju niezbędnej infrastruktury socjalnej,
 - analizie i ocenie zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej,
 - realizacji zadań wynikających z rozeznaczonych potrzeb społecznych,
 - rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb,
 - opracowaniu i realizacji programów pomocy społecznej, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka.
- ✓ **Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie (PCPR)** realizuje zadania własne powiatu z zakresu pomocy społecznej, wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych, nie zastrzeżone dla innych jednostek, a także określone w przepisach prawa inne zadania własne oraz z zakresu administracji rządowej, określone w przepisach prawa jako zadania zlecone powiatu. PCPR realizuje inne zadania Powiatu Stalowowolskiego nałożone odrębnymi przepisami oraz programy związane z realizacją zadań ustawowych, a także podejmuje inne

działania wynikające z rozeznaczonych potrzeb. Realizuje zadania w obszarze rozwiązywania problemów społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, wspierania osób niepełnosprawnych i innych. Celem tych działań jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka. Przy realizacji zadań PCPR współpracuje z organami administracji rządowej i samorządowej, sądami i ich organami pomocniczymi, policją, instytucjami oświatowymi, podmiotami leczniczymi, organizacjami społecznymi, kościołami i związkami wyznaniowymi, fundacjami, stowarzyszeniami, pracodawcami oraz osobami fizycznymi i prawnymi. PCPR może zlecać realizację zadań innym podmiotom na zasadach określonych w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie lub w innych przepisach prawa. Do obowiązków PCPR w Stalowej Woli należy realizacja poniższych zadań:

- opracowywanie i realizacja powiatowej strategii rozwiązywania problemów społecznych;
- opracowywanie i realizacja powiatowego programu dotyczącego rozwoju pieczy zastępczej;
- opracowanie i realizacja powiatowego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie;
- realizacja zadań wynikających z rządowych programów wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej oraz rządowego programu wsparcia rodzin z dziećmi;
- prowadzenia specjalistycznego poradnictwa;
- zapewnienie dzieciom pieczy zastępczej w rodzinach zastępczych, rodzinnych domach dziecka oraz w placówkach opiekuńczo-wychowawczych;
- organizowanie wsparcia osobom usamodzielnianym opuszczającym rodziny zastępcze, rodzinne domy dziecka oraz w placówki opiekuńczo-wychowawcze i regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne, przez wspieranie procesu usamodzielnienia;
- tworzenie warunków do powstawania i działania rodzin zastępczych, rodzinnych domów dziecka i rodzin pomocowych;
- organizowanie szkoleń dla rodzin zastępczych oraz kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka;
- organizowanie wsparcia dla rodzinnej pieczy zastępczej w postaci specjalistycznego poradnictwa oraz przez tworzenie warunków do powstawania grup wsparcia;
- kompletowanie we współpracy z właściwym ośrodkiem pomocy społecznej dokumentacji związanej z przygotowaniem dziecka do umieszczenia w rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka;
- finansowanie:
 - a) świadczeń pieniężnych dotyczących dzieci z terenu powiatu umieszczonych w rodzinach zastępczych, rodzinnych domach dziecka, placówkach opiekuńczo-wychowawczych,

- regionalnych placówkach opiekuńczo-wychowawczych, interwencyjnych ośrodkach preadopcyjnych lub rodzinach pomocowych, na terenie własnego lub innego powiatu,
- b) pomocy przyznawanej osobom usamodzielnianym opuszczającym rodziny zastępcze, rodzinne domy dziecka, placówki opiekuńczo-wychowawcze lub regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne,
 - c) szkoleń dla kandydatów oraz osób pełniących funkcję rodziny zastępczej lub prowadzącego rodzinny dom dziecka,
 - d) wydatków związanych z dowozem dziecka do rodziny zastępczej, rodzinnego domu dziecka placówki opiekuńczo-wychowawczej, regionalnej placówki opiekuńczo-terapeutycznej lub interwencyjnego ośrodka preadopcyjnego a także z odwiezieniem dziecka, gdy umieszczenie w pieczy zastępczej nastąpiło na czas określony,
 - e) pomocy przyznawanej osobom usamodzielnianym opuszczającym rodziny zastępcze, rodzinne domy dziecka, placówki opiekuńczo-wychowawcze lub regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne,
 - f) pomocy pieniężnej na usamodzielnienie oraz kontynuowaniu nauki osobom opuszczającym domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie, domy dla matek z dziećmi i kobiet w ciąży oraz schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę lub młodzieżowe ośrodki wychowawcze,
 - g) dodatku w wysokości świadczenia wychowawczego określonego w przepisach o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci;
- pomoc w integracji ze środowiskiem osób mających trudności w przystosowaniu się do życia, młodzieży opuszczającej domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie, domy dla matek z dziećmi i kobiet w ciąży oraz schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę lub młodzieżowe ośrodki wychowawcze, mających braki w przystosowaniu się;
 - pomocy cudzoziemcom, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy, w tym: w zakresie indywidualnego programu integracji oraz opłacanie za te osoby składek na ubezpieczenie zdrowotne oraz pomocy w zakresie interwencji kryzysowej;
 - prowadzenia i rozwoju infrastruktury domów pomocy społecznej o zasięgu ponadgminnym oraz umieszczanie w nich skierowanych osób,

- prowadzenia mieszkań chronionych dla osób z terenu więcej niż jednej gminy oraz powiatowych ośrodków wsparcia, w tym domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży (z wyłączeniem środowiskowych domów samopomocy i innych ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi);
 - prowadzenia ośrodków interwencji kryzysowej;
 - udzielanie informacji o prawach i uprawnieniach;
 - szkolenie i doskonalenie zawodowego kadr pomocy społecznej z terenu powiatu,
 - doradztwo metodyczne dla kierowników i pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej z terenu powiatu;
 - podejmowanie innych działań wynikających z rozeznanych potrzeb, w tym tworzenie i realizacja programów osłonowych;
 - sporządzanie sprawozdawczości oraz przekazywanie jej właściwemu wojewodzie;
 - sporządzanie oceny zasobów pomocy społecznej;
 - prowadzenie i rozwój infrastruktury ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi;
 - opracowywanie i realizacji powiatowego programu działań na rzecz osób niepełnosprawnych,
 - dofinansowania do: uczestnictwa osób niepełnosprawnych i ich opiekunów w turnusach rehabilitacyjnych, imprezach sportowych, kulturalnych, rekreacyjnych i turystyki osób niepełnosprawnych, zakupu sprzętu rehabilitacyjnego, przedmiotów ortopedycznych i środków pomocniczych, działań mających na celu likwidację barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się, kosztów tworzenia i działania warsztatów terapii zajęciowej,
 - realizacja uchwał podjętych przez Radę Powiatu, Zarząd Powiatu w sprawach związanych z działalnością centrum,
 - współpraca ze środowiskiem lokalnym, ośrodkami pomocy społecznej, sądami i ich organami pomocniczymi, instytucjami oświatowymi, podmiotami leczniczymi, organizacjami rządowymi i pozarządowymi, stowarzyszeniami i fundacjami a także kościołami i związkami wyznaniowymi;
 - realizacja zadań wynikających z rządowych programów pomocy społecznej, mających na celu ochronę poziomu życia osób, rodzin i grup społecznych oraz rozwój specjalistycznego wsparcia,
 - zapewnienie mieszkańcom powiatu bieżących informacji dotyczących działalności centrum, w tym rehabilitacji społecznej i zawodowej, praw i przywilejów należnych osobom objętym jego działalnością.
- ✓ **Dom Pomocy Społecznej w Stalowej Woli** jako placówka o charakterze ponadlokalnym, przeznaczona dla 93 osób przewlekle somatycznie chorych, którym zapewnia całodobową opiekę i pielęgnację. W swej codziennej działalności DPS gwarantuje mieszkańcom warunki do

bezpiecznego i godnego życia, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb bytowych, religijnych, kulturalnych i edukacyjnych. Mieszkańcy mają zapewnione warunki do rozwoju samorządności, której reprezentantem jest Rada Mieszkańców współpracująca z kierownictwem placówki w sprawach związanych z prawami i obowiązkami mieszkańców.

- ✓ **Dom Pomocy Społecznej w Irenie** prowadzony przez Zgromadzenie Sióstr Opatrzności Bożej dla 80 kobiet chorych psychicznie. Dom pomocy społecznej (DPS) świadczy, na poziomie obowiązującego standardu, osobom wymagającym całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności usługi: bytowe, opiekuńcze, wspomagające, edukacyjne w formach i zakresie wynikających z indywidualnych potrzeb. Decyzję o skierowaniu oraz decyzję ustalającą opłatę za pobyt w DPS wydaje organ gminy właściwy dla tej osoby w dniu jej kierowania do DPS. Decyzje te wydaje OPS, właściwy wg miejsca zamieszkania osoby ubiegającej się o ten rodzaj pomocy. Decyzję o umieszczeniu w DPS wydaje starosta powiatu lub z jego upoważnienia dyrektor PCPR, na terenie którego jest usytuowany DPS.
- ✓ **Zakład Pielęgnacyjno-Opiekuńczy SPZOZ w Stalowej Woli (ZPO)** - podstawowym przedmiotem działalności ZPO jest realizacja zadań służących promocji zdrowia, zachowaniu zdrowia, ratowaniu, przywracaniu i poprawie zdrowia oraz podejmowanie innych działań medycznych wynikających z procesu leczenia lub odpowiednich przepisów regulujących zasady ich wykonywania. Głównymi odbiorcami usług udzielanych przez ZPO, są osoby objęte obowiązkowym ubezpieczeniem zdrowotnym, ubezpieczone w Narodowym Funduszu Zdrowia, z którym jednostka ma zawarty kontrakt w zakresie całodobowej opieki obejmującej działania o charakterze pielęgnacyjnym, opiekuńczym i rehabilitacyjnym z uwzględnieniem leczenia farmakologicznego i dietetycznego dla pacjentów nie wymagających hospitalizacji. Dla pełnego zabezpieczenia świadczeń, ZPO posiada szereg umów z innymi jednostkami świadczącymi usługi diagnostyczne i laboratoryjne na rzecz podopiecznych.
- ✓ **Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza „Podleśna Przystań”** ul. Podleśna 6 w Stalowej Woli jest placówką koedukacyjną dla 14 dzieci pozbawionych całkowicie lub częściowo opieki rodzicielskiej, dla których brak jest miejsc w rodzinnej pieczy zastępczej. Podstawą umieszczenia dziecka w placówce jest postanowienie sądu rodzinnego, a najczęstsze powody, dla których sąd ingerował we władzę rodzicielską to: przemoc ze strony rodziców, w tym m.in.: deprivacja potrzeb dzieci (zarówno psychologicznych – miłości, bliskości, bezpieczeństwa oraz potrzeb biologicznych, związanych z przeżyciem – żywności, ubrania, schronienia), zaniedbywanie dzieci, pozostawianie ich bez opieki, nadużywanie alkoholu przez rodziców, choroby psychiczne rodziców lub upośledzenie umysłowe i związana z tym niewydolność wychowawcza.

- ✓ **Dom dla Dzieci i Młodzieży im. Św. Brata Alberta** ul. Wałowa 46 oraz **Dom dla Dzieci i Młodzieży im. Ś. Jana Pawła II** ul. Wałowa 46a – obie placówki opiekuńczo-wychowawcze o charakterze socjalizacyjnym znajdują się na terenie miasta Stalowa Wola. Statutowo dysponują ilością po 14 miejsc dla wychowanków powyżej 10 roku życia, którym zapewniają:
 - wyżywienie dostosowane do potrzeb rozwojowych, kulturowych, religijnych oraz stanu zdrowia,
 - dostęp do opieki zdrowotnej,
 - zaopatrzenie w produkty lecznicze, środki spożywcze specjalnego przeznaczenia żywieniowego oraz wyroby medyczne,
 - dostęp do zajęć wychowawczych, kompensacyjnych, a także terapeutycznych i rewalidacyjnych, o ile takie są wskazane dla dziecka,
 - wyposażenie w: odzież, obuwie, bieliznę i inne przedmioty osobistego użytku – stosownie do wieku i indywidualnych potrzeb, zabawki odpowiednie do wieku rozwojowego, środki higieny osobistej,
 - zaopatrzenie w podręczniki pomoce i przybory szkolne,
 - kwotę pieniężną do własnego dysponowania przez dzieci od 5 roku życia,
 - dostęp przez całą dobę do podstawowych produktów żywnościowych oraz napojów,
 - dostęp do nauki, która w zależności od potrzeb dzieci odbywa się w szkołach poza placówką lub w systemie nauczania indywidualnego,
 - pomoc w nauce, w szczególności przy odrabianiu zadań domowych oraz w miarę potrzeby przez udział w zajęciach wyrównawczych,
 - uczestnictwo, w miarę możliwości, w zajęciach pozalekcyjnych i rekreacyjno-sportowych,
 - opłatę za pobyt w bursie lub internacie, jeżeli dziecko uczy się poza miejscowością, w której znajduje się placówka opiekuńczo-wychowawcza,
 - pokrycie kosztów przejazdu do i z miejsca uzasadnionego pobytu poza placówką opiekuńczo-wychowawczą.
- ✓ **Placówka Interwencyjna dla Dzieci i Młodzieży** w Stalowej Woli to niepubliczna placówka opiekuńczo-wychowawcza prowadzona przez Stowarzyszenie Opieki nad Dziećmi „Oratorium” im. Bł. Ks. Bronisława Markiewicza. Jest placówką całodobowego pobytu dla małoletnich, którzy znaleźli się w sytuacji kryzysowej wymagającej udzielenia natychmiastowej pomocy, tj. w sytuacjach zagrożenia, oczekiwania na zakończenie postępowania sądowego do czasu uregulowania sytuacji opiekuńczo-wychowawczej lub w przypadkach konieczności opieki, gdy jedyny opiekun czasowo nie może jej wypełnić. Dysponuje 8 miejscami.
- ✓ **Świetlica Socjoterapeutyczna** w Stalowej Woli jest placówką wsparcia dziennego prowadzoną przez Stowarzyszenie Opieki nad Dziećmi „Oratorium” im. Bł. Ks. Bronisława Markiewicza

przeznaczoną dla dzieci w wieku szkolnym pochodzących z rodzin wielodzietnych, z trudnościami wychowawczymi, dysfunkcyjnych. W ramach swej działalności ma na celu pełne zaspokojenie potrzeb dziecka i pomoc w osiągnięciu przez nie odpowiedniego poziomu rozwoju intelektualnego, fizycznego i społecznego. Prowadzone działania mają zapewnić dzieciom pomoc we wszechstronnym rozwoju osobowości, pomoc w realizacji zadań, głównie szkolnych, a także pomoc w przezwyciężaniu trudności w kontaktach z dorosłymi i rówieśnikami, które mają ścisły związek z problemami rodzinnymi dzieci.

- ✓ **Stalowowski Ośrodek Wsparcia i Interwencji Kryzysowej (SOWiK)** w Stalowej Woli prowadzony jest przez Stowarzyszenie Ruch Pomocy Psychologicznej „Integracja”. Realizuje zadania z zakresu interwencji kryzysowej – w tym: ambulatoryjnego poradnictwa specjalistycznego dla osób i rodzin dotkniętych przemocą i innymi problemami społecznymi, jak również zapewnia całodobową opiekę i schronienie w ramach hostelu (3 pokoje dla 12 osób). Pomoc psychologiczna w postaci interwencji kryzysowej w SOWiK udzielana jest niezwłocznie po zgłoszeniu. SOWiK jest przykładem „dobrych praktyk”, bowiem jako ośrodek prowadzony przez stowarzyszenie realizuje zadania gminy w zakresie wspierania rodziny oraz zadania powiatu w obszarze interwencji kryzysowej.
- ✓ **Stowarzyszenie na Rzecz Osób Dotkniętych Przemocą „Tarcza”** w Stalowej Woli prowadzi działalność w zakresie:
 - pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie oraz dotkniętym alkoholizmem bliskich,
 - budowy systemu profilaktyki i pomocy osobom dotkniętym przemocą domową w oparciu o lokalne instytucje i organizacje pozarządowe i samorządowe,
 - kształtowanie świadomości społecznej w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
 Inną formą pomocy jest prowadzenie Punktu Konsultacyjnego. W jego ramach dyżury pełnią psychologowie i pracownicy, którzy udzielają bezpłatnie porad i pomocy osobom dotkniętym przemocą domową oraz sporządzają pisma urzędowe związane z przemocą do sądu i innych instytucji.
- ✓ **Środowiskowe Domy Samopomocy (ŚDS)** są rodzajem ośrodków wsparcia jako środowiskowej formy pomocy półstacjonarnej służącej utrzymaniu osoby w jej naturalnym środowisku i przeciwdziałaniu instytucjonalizacji. Zadaniem ŚDS jest budowanie sieci oparcia społecznego dla osób niepełnosprawnych intelektualnie oraz przewlekłe, psychicznie chorych, które mają trudności w życiu codziennym, zwłaszcza w zakresie przygotowania do życia w społeczeństwie i funkcjonowania w środowisku. Do zasobów powiatu zaliczyć można:
 - ŚDS nr 1 w Stalowej Woli przy ul. Popiełuszki 29,

- ŚDS nr 2 dla osób z zaburzeniami psychicznymi w Stalowej Woli przy ul. Wańkowicza 72/2,
- ŚDS w Bojanowie przy ul. Parkowej 4,
- ŚDS w Radomyślu n/Sanem przy ul. Mickiewicza 25.
- ✓ **Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności** w Stalowej Woli przy ul. 1 Sierpnia 12 wydający orzeczenia o niepełnosprawności, orzeczenia o stopniu niepełnosprawności lub orzeczenia o wskazaniach do ulg i uprawnień. Orzeczenie pozwala korzystać (po spełnieniu określonych warunków) z szeregu form pomocy, do których należą m. in.:
 - w zakresie rehabilitacji zawodowej i zatrudnienia: możliwość uzyskania odpowiedniego zatrudnienia (w tym w zakładach aktywności zawodowej i zakładach pracy chronionej), możliwość uczestnictwa w szkoleniach (w tym specjalistycznych), korzystania ze ściśle określonych przywilejów pracowniczych (m. in.: prawo do dodatkowego urlopu wypoczynkowego, dłuższej przerwy w pracy, krótszego wymiaru czasu pracy), dofinansowanie działalności gospodarczej lub rolniczej;
 - w zakresie rehabilitacji społecznej: możliwość uczestniczenia w terapii zajęciowej realizowanej w warsztatach terapii zajęciowej oraz możliwość uczestnictwa w turnusach rehabilitacyjnych;
 - dofinansowanie zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze oraz pomoce techniczne, ułatwiające funkcjonowanie danej osoby;
 - ulgi w podatkach, zniżki w komunikacji, zwolnienie z opłat radiowo – telewizyjnych (abonamentu);
 - usługi socjalne, opiekuńcze, terapeutyczne i rehabilitacyjne świadczone przez instytucje pomocy społecznej, organizacje pozarządowe oraz inne placówki;
 - uprawnienia do zasiłku pielęgnacyjnego i innych świadczeń rodzinnych (np. dodatków do zasiłku rodzinnego związanych z niepełnosprawnością) oraz do zasiłku stałego z pomocy społecznej.
- ✓ **Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna** w Stalowej Woli poprzez zespół psychologów, pedagogów, logopedów i doradców zawodowych, udziela pomocy i wsparcia dzieciom, młodzieży, ich rodzicom oraz nauczycielom. Poradnia prowadzi terapię indywidualną i grupową, a także:
 - pomaga odkrywać mocne strony,
 - wspomaga możliwości rozwojowe,
 - diagnozuje dynamikę rozwoju,
 - kreuje ścieżki kariery zawodowej,
 - wspiera przedszkola, szkoły i placówki oświatowe w Powiecie Stalowowolskim.
 Poradnia oferuje specjalistyczną diagnozę psychologiczną, pedagogiczną i logopedyczną w zakresie:
 - rozpoznawania indywidualnych potrzeb rozwojowych i możliwości psychofizycznych dzieci i młodzieży,
 - przyczyn trudności dydaktycznych i wychowawczych,

- rozwoju intelektualnego, emocjonalnego, społecznego, dzieci ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się (dysleksją, dysgrafią, dysortografią, dyskalkulią),
- wspomagania rozwoju uczniów zdolnych,
- dojrzałości szkolnej
- zaburzeń rozwoju mowy i wad wymowy,
- ADHD, autyzm, zespół Aspergera, zaburzeń zachowania, uzależnień, niedostosowania społecznego,
- preferencji zawodowych i kreowanie kariery zawodowej.

Poradnia wspomaga przedszkola, szkoły i placówki w zakresie zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych. Udziela pomocy w formie:

- terapii psychologicznej indywidualnej, rodzinnej, grupowej,
- indywidualnej terapii pedagogicznej dla dzieci z trudnościami w nauce, w tym dzieci ze specyficznymi trudnościami,
- indywidualnej terapii logopedycznej dzieci z opóźnionym rozwojem mowy, wadami wymowy, jękających się z zaburzeniami rozwoju mowy,
- terapii dzieci ze spektrum autyzmu,
- zajęć terapeutycznych dla uczniów niewidzących i słabowidzących oraz niepełnosprawnych intelektualnie z wykorzystaniem arteterapii,
- terapii EEG-Biofeedback,
- porad dla rodziców i nauczycieli (trudności wychowawcze, trudności w nauce, problemy okresu dojrzewania, zanurzenia zachowania i inne)
- doradztwa zawodowego, pomocy w wyborze dalszego kierunku kształcenia, w tym uczniom niepełnosprawnym,
- działań mediacyjnych, między stronami konfliktu (uczniami, rodzicami, nauczycielami),
- działań interwencyjnych w sytuacjach kryzysowych,
- konsultacji na terenie placówek oświatowych,

W Poradni funkcjonuje Zespół Orzekający, który na wniosek rodziców/opiekunów prawnych wydaje orzeczenia:

- o potrzebie kształcenia specjalnego w stosunku do uczniów z niepełnosprawnościami:
- o potrzebie zajęć rewalidacyjno - wychowawczych dla dzieci z niepełnosprawnością umysłową w stopniu głębokim,
- o potrzebie indywidualnego rocznego przygotowania przedszkolnego,
- o potrzebie indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży, których stan zdrowia uniemożliwia lub znacznie utrudnia uczęszczanie do szkoły,

- opinie o potrzebie wczesnego wspomagania rozwoju dziecka od chwili wykrycia niepełnosprawności do podjęcia nauki w szkole.
- ✓ **Warsztaty Terapii Zajęciowej (WTZ)** zlokalizowane w Stalowej Woli; WTZ przy Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej (MOPS), WTZ przy Stowarzyszeniu „Szansa” i WTZ przy Stowarzyszeniu „Nadzieja.” Warsztat Terapii Zajęciowej realizuje zadania w zakresie rehabilitacji społecznej i zawodowej zmierzającej do ogólnego rozwoju i poprawy sprawności każdego uczestnika, co jest niezbędne do możliwie niezależnego, samodzielnego i aktywnego życia w środowisku. Stwarza osobom niepełnosprawnym możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia.
- ✓ **Dzienny Dom Senior +** przy MOPS w Stalowej Woli jest ośrodkiem wsparcia dla osób starszych, po 60 roku życia zameldowanych na terenie miasta. Oferta skierowana jest do emerytów, rencistów, osób osamotnionych o niskich dochodach. Celem placówki jest pomoc w zachowaniu sprawności fizycznej i intelektualnej osób uczęszczających, podtrzymywanie ich aktywności życiowej i społecznej. Celem działalności Domu jest:
 - uaktywnianie społeczne uczestników, umożliwiając samodzielne funkcjonowanie w społeczeństwie;
 - polepszanie funkcjonowania psychofizycznego poprzez działania terapeutyczne, animacyjne, ogólnousprawniające, zajęcia ruchowe;
 - profilaktyka zapewniająca utrzymanie aktualnego stanu zdrowia i niedopuszczenie do pogłębiania się dysfunkcji, poprzez diagnozę indywidualnych potrzeb, możliwości i zainteresowań uczestników;
 - poprawa stanu zdrowia uczestników Domu w ujęciu holistycznym;
 - integracja uczestników z lokalnym środowiskiem i zwiększenie ich aktywności społecznej;
 - promocja pozytywnego wizerunku seniorów Dziennego Domu Senior +;
 - uczestnicy mają możliwość korzystania z terapii zajęciowej, codziennej gimnastyki, muzykoterapii, choreoterapii, biblioterapii;
 - prowadzony jest kącik kulinarny;
 - uczestnicy mają możliwość wzięcia udziału w grach planszowych, kalamburach.

Uczestnicy mają zagwarantowane usługi:

- socjalne: zapewnienie dwóch posiłków dziennie (śniadania i obiady), pomoc w załatwianiu spraw urzędowych i bytowych,
- aktywność ruchowa: gimnastyka, zajęcia taneczne, spacer, zabawy na świeżym powietrzu (możliwość korzystania z ogrodu MOPS),
- terapia zajęciowa: kulinarna, plastyczna, krawiecko-dziwiarska, ogrodnicza, muzykoterapia itp.,

- zajęcia klubowe: biblioterapia, korzystanie z komputera i zasobów internetowych, oglądanie filmów, programów telewizyjnych, gry towarzyskie, spotkania integracyjne, pokoleniowe, pomoc psychologiczna: kontakt z psychologiem, stymulowanie kontaktów z rodziną i najbliższym otoczeniem,
 - działania prozdrowotne: kontakt z pielęgniarką, prelekcje, pogadanki, informacje na temat dostępnych usług medycznych i opiekuńczych, spotkania z dietetykiem, kontakt ze studentami, uczniami odbywającymi praktyki na kierunkach medycznych i opiekuńczych, działalność kulturalno-edukacyjna: uczestnictwo w imprezach organizowanych przez instytucje kulturalne miasta, wykłady i pogadanki (tematy historyczne, artystyczne, popularno-naukowe, ekologiczne, geograficzne itp.), współpraca z organizacjami pozarządowymi,
 - aktywizacja społeczno-międypokoleniowa: występy dla dzieci i młodzieży, rozwijanie zainteresowań uczestników Dziennego Domu Senior + , wolontariat „Pomocna dłoń”, wspieranie działań Samorządu uczestników Domu, współpraca z instytucjami, placówkami, kościołem i stowarzyszeniami.
- ✓ **Klub Trzeźwego Życia** przy MOPS w Stalowej Woli Klub ma na celu pomoc uczestnikom w zachowaniu trzeźwości, naukę zdrowego trybu życia, wykształcenie nowych wzorców zachowań, dostarczenie wiedzy na temat metod i sposobów rozwiązywania problemów wynikających z uzależnienia. Jest też miejscem, w którym osoby uzależnione mogą w sposób bezpieczny spędzić wolny czas. Uczestnicy otrzymują wsparcie w radzeniu sobie z trudną sytuacją, z głodem alkoholowym, uczą się pracy nad bezsilnością wobec alkoholu, pracy nad zmianą swojego życia, podjęcia leczenia odwykowego. Mają możliwość uczestniczenia w zajęciach terapeutycznych, fachowych pogadankach, zajęciach edukacyjno-motywacyjnych, korzystania z porad prawnych, konsultacji psychologicznych oraz poradnictwa socjalnego. Klub jest miejscem otwartym, klubowicze chętnie integrują się z nowo przybyłymi, niezależnie od ich statusu społecznego i wieku pamiętając, że podstawą filozofii tego miejsca jest promowanie trzeźwego stylu życia i pomoc tym, którzy pragną odmienić swoje dotychczasowe życie. Zasadniczym elementem pracy w Klubie są zajęcia grup psychoedukacyjnych oraz spotkania grupy Anonimowych Alkoholików.
- ✓ **Miejska i Gminne Komisje Rozwiązywania Problemów Alkoholowych** w skład, których wchodzi przedstawiciele służb i instytucji realizujących zadania w zakresie leczenia uzależnień, przeciwdziałania przemocy w rodzinie, pomocy społecznej, profilaktyki i prewencji. Zgodnie z przepisami prawa mają to być osoby przeszkolone w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych. Zadaniem Komisji jest inicjowanie działań związanych z profilaktyką i rozwiązywaniem problemów alkoholowych oraz integracją społeczną osób uzależnionych od alkoholu, do których w szczególności należą:

- zwiększanie dostępności pomocy terapeutycznej, rehabilitacyjnej dla osób uzależnionych od alkoholu,
- udzielanie rodzinom, w których występują problemy alkoholowe i przemoc pomocy psychospołecznej i prawnej,
- prowadzenie profilaktycznej działalności informacyjnej i edukacyjnej w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych i przeciwdziałania narkomanii, w szczególności dla dzieci i młodzieży,
- wspomaganie działalności instytucji, stowarzyszeń i osób fizycznych służącej rozwiązywaniu problemów alkoholowych,

Ponadto do zadań Komisji należy:

- podejmowanie czynności zmierzających do orzeczenia o zastosowaniu wobec osoby uzależnionej od alkoholu obowiązku poddania się leczeniu odwykowemu,
- udział w realizacji procedury „Niebieskie Karty”,
- prowadzenie kontroli pod kątem przestrzegania zasad i warunków korzystania z zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych na podstawie upoważnienia Prezydenta Miasta.

Działania te mają odzwierciedlenie w Gminnych Programach Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

✓ **Wojewódzki Ośrodek Terapii Uzależnienia od Alkoholu i Współuzależnienia**

przy ul. Dąbrowskiego 7 w Stalowej Woli jako podmiot leczniczy, wykonuje świadczenia stacjonarne i całodobowe oraz ambulatoryjne w sprawowaniu opieki nad osobami uzależnionymi od alkoholu. Podstawowym celem działania jest wykonywanie działalności leczniczej poprzez udzielanie świadczeń zdrowotnych oraz działalności pozaleczniczej poprzez promocję zdrowia, realizację działań dydaktycznych, badawczych i szkoleniowych. Wojewódzki Ośrodek Terapii Uzależnienia od Alkoholu i Współuzależnienia w Stalowej Woli jako podmiot leczniczy wykonujący świadczenia stacjonarne i całodobowe oraz ambulatoryjne w sprawowaniu opieki nad osobami uzależnionymi od alkoholu realizuje:

- działania diagnostyczne w zakresie diagnozy nozologicznej i problemowej,
- programy psychoterapii uzależnień (program podstawowy i program pogłębiony),
- programy psychoterapii zaburzeń funkcjonowania członków rodziny, które wynikają ze spożywania alkoholu lub używania innych substancji psychoaktywnych przez osoby bliskie (program psychoterapii dla członków rodzin),
- indywidualne świadczenia zapobiegawczo-lecznicze oraz rehabilitacyjne dla osób uzależnionych od alkoholu i członków ich rodzin,
- działania konsultacyjno-edukacyjne dla członków rodzin osób uzależnionych od alkoholu.

- ✓ **Poradnia Terapii Uzależnienia i Współuzależnienia** Powiatowego Szpitala Specjalistycznego przy ul. Staszica 4 w Stalowej Woli. Procedury wykonywane w zakresie poradni to: badanie i porada lekarska, profilaktyka i promocja zdrowia, opieka pielęgniarska.
- ✓ **Stowarzyszenie MONAR Poradnia Profilaktyczno-Konsultacyjna** w Stalowej Woli przy ul. Hutniczej 8. Osoby, które zażywają różnego rodzaju środki odurzające lub są od nich uzależnione, mogą korzystać z pomocy specjalistycznej placówki. Oferta skierowana jest do osób w każdym wieku, ze stażem zażywania narkotyków o różnej długości. W Poradniach Profilaktyki i Terapii Uzależnień MONAR można bez skierowań i innych zbędnych formalności, bezpłatnie i poufnie uzyskać poradę lekarza psychiatry lub psychologa, otrzymać w razie potrzeby skierowanie na oddział detoksykacyjny lub do ośrodka stacjonarnego. Można skorzystać z programów edukacyjnych, terapii indywidualnej i grupowej. W większości monarowskich poradni można uzyskać poradę przez telefon, skorzystać z pomocy prawnika i pracownika socjalnego.
- ✓ **Schronisko dla Bezdomnych Mężczyzn im. Św. Brata Alberta** przy ul. Jaśminowej 2 w Stalowej Woli, którego zadaniem jest przygotowanie bezdomnych do samodzielnego życia w społeczeństwie. Placówka zapewnia schronienie i całonocne wyżywienie, wymianę odzieży, kontakt z lekarzem rodzinnym, pomoc prawną i socjalną bezdomnym, w tym osobom uzależnionym oraz z problemem alkoholowym.
- ✓ **Powiatowy Urząd Pracy** w Stalowej Woli realizujący zadania z zakresu promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia oraz aktywizacji zawodowej. Głównym celem działania instytucji rynku pracy jest pełne i produktywnie zatrudnienie, ale również działania mające na celu rozwój zasobów ludzkich, osiągnięcia wysokiej jakości pracy, wzmacniania integracji i solidarności społecznej oraz zwiększenia mobilności na rynku pracy.
- ✓ **Centrum Informacji i Planowania Kariery Zawodowej** w Stalowej Woli jest oddziałem zamiejscowym wojewódzkiego Urzędu Pracy w Rzeszowie. Klientami są osoby bezrobotne, poszukujące pracy, młodzież ucząca się, absolwenci i pracodawcy. Do jego zadań należą :
 - świadczenie usług z zakresu informacji zawodowej, poradnictwa zawodowego i edukacyjnego oraz pomocy psychologicznej,
 - pomoc w określeniu własnych oczekiwań zawodowych, wybór ścieżki edukacyjnej, poznanie specyfiki interesujących zawodów lub kierunków studiów,
 - prowadzenie indywidualnego poradnictwa zawodowego,
 - prowadzenia grupowego poradnictwa zawodowego przy pomocy różnych metod stosowania w poradnictwie zawodowym,
 - opracowywanie indywidualnych planów działania,
 - poznać metody i techniki poszukiwania pracy,

- pomoc w napisaniu życiorysu i listu motywacyjnego,
- przygotować do rozmowy z pracodawcą,

Korzystający z Centrum Informacji i Planowania Kariery Zawodowej mogą zapytać o komputerową bazę danych o zawodach i możliwościach kształcenia. W zasobach placówki znajdują się również opisy ponad 2000 zawodów i specjalności zawierające ich ogólną charakterystykę i wymagania stawiane kandydatom. Warto zobaczyć filmy o zawodach i z zakresu podstawowych technik psychologicznych, wspomagających przygotowanie do wejścia na rynek pracy. Można również skorzystać ze specjalistycznych programów komputerowych zawierających testy psychologiczne, dotyczące predyspozycji zawodowych i kształtowania kariery.

- ✓ **Ochotniczy Hufiec Pracy** jako państwowa jednostka organizacyjna wykonuje zadania państwa w zakresie kształcenia, zatrudniania i wychowania młodzieży. Hufiec Pracy w Stalowej Woli nadzorowany jest przez Wojewódzkiego Komendanta OHP i podporządkowany Podkarpackiej Wojewódzkiej Komendzie OHP. Swoją ofertę kieruje do uczniów z problemami w nauce, do uczniów znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej, ale pragnących uzupełnić wykształcenie i zdobyć kwalifikacje zawodowe, które ułatwią im start w dorosłe i odpowiedzialne życie. Do Hufca Pracy w Stalowej Woli rekrutowana jest młodzież do trzech form kształcenia. Wykaz zawodów w jakich może kształcić się uczeń: mechanik pojazdów samochodowych, ślusarz, kucharz, cukiernik, piekarz, fryzjer. Uczniowie za praktykę otrzymują co miesiąc wynagrodzenie.
- ✓ **Prokuratura Rejonowa w Stalowej Woli** dla gmin: Pysznica, Radomyśl n/Sanem, Stalowa Wola, Zaklików, Zaleszany oraz **Prokuratura Rejonowa w Nisku** dla gminy Bojanów
- ✓ **Sąd Rejonowy w Stalowej Woli** dla gmin: Pysznica, Radomyśl n/Sanem, Stalowa Wola, Zaklików, Zaleszany oraz **Sąd Rejonowy w Nisku** dla gminy Bojanów.
- ✓ **Komenda Powiatowa Policji w Stalowej Woli oraz posterunki w gminach powiatu.**
- ✓ **Świetlice Środowiskowe i Kluby Młodzieżowe.**
- ✓ **Inne placówki w obszarze ochrony zdrowia (przychodnie, poradnie).**
- ✓ **Placówki oświatowe (psycholodzy, pedagodzy).**

Istotną rolę wspierającą dziecko i rodzinę, a także osoby starsze, niepełnosprawne, osoby pozostające w uzależnieniu spełniają również bardzo liczne stowarzyszenia i organizacje pozarządowe, z którymi powiat współpracuje w oparciu o przyjmowany corocznie uchwałą Rady Powiatu, **Program Współpracy Powiatu Stalowowolskiego z Organizacjami Pozarządowymi.**

Organizacje pozarządowe oraz inne podmioty prowadzące działalność pożytku publicznego poprzez swoje zaangażowanie, aktywność, skupienie w swoich szeregach ludzi najaktywniejszych pragnących rozwiązywać ważne problemy społeczne, w istotny sposób wpływają na jakość życia w powiecie. Rozległość zadań, w które angażują się organizacje, ich społeczny charakter oraz wysoki poziom realizowanych zadań powodują, że postrzegane są, jako cenny partner samorządu terytorialnego. Stanowią znaczące wsparcie w realizacji zadań wynikających z przepisów prawa.

3. Diagnoza i analiza problemów społecznych Powiatu Stalowowolskiego.

W pomocy społecznej, aby skutecznie pomagać, ważne jest zdiagnozowanie przyczyn z powodu, których ludzie znajdują się w trudnej sytuacji. Prawidłowe określenie przyczyn tej sytuacji wpływa na trafność i efektywność podejmowanych działań. Natomiast zdiagnozowanie najważniejszych problemów społecznych występujących na terenie powiatu jest warunkiem koniecznym dla wskazania kierunków i priorytetów działania wszystkich podmiotów odpowiedzialnych za politykę społeczną. Podstawą do dokonania takiej diagnozy są informacje zebrane z różnych źródeł – m. in. informacje własne administracji samorządowej, jednostek organizacyjnych samorządów, informacje zebrane przez organizacje samorządowe. Zebrane dane pozwolą na określenie najważniejszych obszarów do dokonania analizy problemów społecznych na terenie Powiatu Stalowowolskiego. Skuteczność strategii zależy od dokonania diagnozy uwzględniającej nie tylko występujące potrzeby, ale również istniejące zasoby i możliwości do wykorzystania potencjału. Uwzględnienie tych czynników pozwoli na założenie do realizacji celów realnych do osiągnięcia, z właściwie dobranymi metodami realizacji tych celów i realnymi terminami ich realizacji. Wyciągnięte w trakcie diagnozy wnioski zostaną wykorzystane do określenia celów strategicznych i operacyjnych a w konsekwencji do prowadzenia skutecznej polityki społecznej na terenie powiatu.

Ustawa o pomocy społecznej określa szczegółowe zadania poszczególnych struktur administracji samorządowej w obszarze zarówno świadczeń, jak i pracy socjalnej z osobami zagrożonymi wykluczeniem społecznym. Ustawa jest jednocześnie regulacją dotyczącą środków pomocy stosowanych przez państwo, skierowanych do tych osób i grup społecznych, które znajdują się w szczególnie trudnej sytuacji życiowej. Dlatego diagnoza problemów społecznych przeprowadzona zostanie w oparciu o analizę głównych przyczyn ubiegania się o świadczenia z zakresu pomocy społecznej w gminach na terenie powiatu.

3.1. Ubóstwo.

Ze względu na zasięg oraz społeczne i ekonomiczne skutki ubóstwa, informacje z tego zakresu odgrywają szczególnie istotną rolę. Są one m.in. niezbędne do opracowywania, wdrażania, monitorowania i oceny polityki społecznej.

Zdefiniowanie kategorii ubóstwa jest pierwszym i zarazem kluczowym krokiem na drodze pomiaru jego charakterystyk. W praktyce pomiaru ubóstwa najczęściej przyjmowana jest tzw. ekonomiczna definicja ubóstwa. Ubóstwem określa się sytuację, w której gospodarstwo domowe nie dysponuje wystarczającymi środkami finansowymi (zarówno środkami pieniężnymi w postaci dochodów bieżących i dochodów z poprzednich okresów jak i w formie nagromadzonych zasobów materialnych) pozwalających na zaspokojenie jej podstawowych potrzeb.³ W wielu rodzinach dochód przeliczony na jedną osobę wystarcza jedynie na to, aby przeżyć. Niemal cały wysiłek ukierunkowany jest na zaspokojenie potrzeb podstawowych – kosztem potrzeb rozwojowych. Rodziny w celu zaspokojenia swych podstawowych potrzeb życiowych korzystają z różnych form świadczeń pomocy społecznej. Specjaliści zajmujący się tematyką ubóstwa wskazują, że polska bieda jest masowa i utrwalona. „To, co wyróżnia problem ubóstwa w Polsce to fakt, iż często jest to bieda dwu a nawet trzypokoleniowa. Sytuacji takiej winne jest przede wszystkim wieloletnie korzystanie z systemu pomocy społecznej.”⁴ Styl życia rodziców i uzależnienie od systemu pomocy społecznej jest bowiem powielany przez ich dzieci.

Przyjęcie za granicę ubóstwa poziomu minimum egzystencji zwanego również niekiedy minimum biologicznym pozwala ocenić rozmiar ubóstwa skrajnego oraz wskazać na te grupy ludności, które znajdują się w najtrudniejszej sytuacji materialnej i powinny być przedmiotem szczególnego zainteresowania polityki społecznej oraz adresatem pomocy. W koszyku minimum egzystencji szacowanym przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych uwzględnione są bowiem wyłącznie wydatki związane z zaspokojeniem najbardziej niezbędnych potrzeb egzystencjalnych. Dotyczy to głównie wystarczających na skromne wyżywienie oraz utrzymanie bardzo małego mieszkania. W koszyku tym nie uwzględnia się natomiast żadnych potrzeb związanych z wykonywaniem pracy zawodowej, komunikacją, kulturą i wypoczynkiem – nawet korzystania z telewizji.⁵

Czynnikiem decydującym o statusie społecznym, w tym o sytuacji materialnej jednostki i jej rodziny, jest miejsce zajmowane na rynku pracy. Ubóstwem zagrożone są przede wszystkim osoby bezrobotne

³ J. Czapiński, T. Panek, *Diagnoza społeczna 2011. Warunki i jakość życia Polaków*, [online], dostęp: 8.11.2014r., adres WWW: <http://www.diagnoza.com/pliki/raporty/> Diagnoza raport 2011.pdf

⁴ J. Grotowska-Leder, *Fenomen wielkomiejskiej biedy. Od epizodu do underclass*, Łódź: Wydawnictwo UŁ, 2002, s. 267

⁵ A. Bieńkuńska (red.), *Ubóstwo w Polsce w świetle badań GUS*, Główny Urząd Statystyczny, Departament Badań Społecznych i Warunków Życia Warszawa 2013, s. 8-12.

i rodziny osób bezrobotnych. Większa liczba osób bezrobotnych w gospodarstwie domowym znacząco zwiększa ryzyko ubóstwa skrajnego. Zasięg ubóstwa jest wyraźnie zróżnicowany w zależności od grupy społeczno-ekonomicznej, określanej na podstawie przeważającego źródła dochodów. W najtrudniejszej sytuacji znajdują się osoby żyjące w gospodarstwach domowych utrzymujących się z tzw. innych niezarobkowych źródeł, w tym przede wszystkim gospodarstwa, których podstawę utrzymania stanowią świadczenia społeczne inne, niż renty i emerytury. Ubożeniu sprzyja także wykonywanie nisko płatnej pracy. Dotyczy to głównie osób o niskim poziomie wykształcenia. Jest to istotny czynnik zwiększający ryzyko popadnięcia w ubóstwo. Ten problem społeczny dotyczy też części osób starszych. Ze względu na swój wiek i stan zdrowia, osoby starsze mają ograniczone możliwości podejmowania aktywnych działań zmierzających do poprawy swojej sytuacji materialnej. Często są samotne, co pogłębia ich problemy finansowe. Obecność osoby niepełnosprawnej w gospodarstwie domowym istotnie zwiększa ryzyko zagrożenia ubóstwem. Zagrożenie ubóstwem w znacznie większym stopniu dotyczy mieszkańców wsi niż ośrodków miejskich.⁶

Ubóstwo jest zjawiskiem złożonym i jednym z najważniejszych problemów społecznych. Zarówno indywidualne jak i społeczne skutki ubóstwa zależą od tego, czy mamy do czynienia tylko z krótkotrwałym pogorszeniem się sytuacji bytowej, czy też z utrwaloną złą sytuacją materialną rodziny. Nie wszystkie rodziny potrafią sobie radzić ze swoimi problemami i oczekują różnego rodzaju wsparcia. Zarówno rodzaj oczekiwanej pomocy jak i skala tej pomocy uzależnione są od konkretnej sytuacji danej osoby/rodziny. Ubóstwo ustawowe, czyli próg interwencji socjalnej, to kwota, która zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z pomocy społecznej. Obecnie możliwość uzyskania w Polsce świadczeń z pomocy społecznej uzależniona jest od dwóch kryteriów, po pierwsze – wystąpienia w odniesieniu do osoby lub rodziny jednej z przesłanek, o której mowa w art. 7 ustawy o pomocy społecznej, po drugie – spełnienie kryterium dochodowego.

Instytucji pomocy społecznej przypada rola tzw. „koła ratunkowego”, gdyż zajmuje się ona sytuacjami, w których występują: niedostatki systemu ubezpieczenia społecznego i zaopatrzenia społecznego – np. niskie renty, emerytury czy też zasiłki dla bezrobotnych, negatywne skutki polityki społecznej państwa – np. alkoholizm, narkomania, kumulacja zagrożeń (dysfunkcji) – np. choroba, starość, inwalidztwo, bezdomność, bezrobocie i inne. Wyróżnić można trzy istotne zakresy jej działania: profilaktykę, czyli zapobieganie powstawaniu trudnych sytuacji życiowych (dysfunkcji), diagnozę – wyrażającą się w trafnym rozeznaniu potrzeb społeczeństwa, terapię, która jest możliwa do

⁶ Tamże, s. 9-12.

zrealizowania za pomocą profesjonalnej kadry (pracowników socjalnych, także asystentów rodziny), środków finansowych i odpowiedniej infrastruktury technicznej.⁷

Strategia Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030 w dziale „Kapitał ludzki i społeczny” określa priorytety i w obszarze włączenia społecznego przewiduje działania zmierzające do zmniejszenia poziomu ubóstwa i wykluczenia społecznego. Zakłada, że przeciwdziałanie tym zjawiskom jest obligatoryjne w polityce społeczno-gospodarczej regionu, gdyż decyduje o jakości życia i kapitale społecznym. Aby region cechował się wysokim poziomem spójności społecznej, co przekłada się na potencjał rozwojowy, należy skoncentrować się na wzmocnieniu zintegrowanych systemów wsparcia oraz poprawie dostępu do usług społecznych, wyrównując szanse wykluczonych grup społecznych.

Założeniem polityki społecznej współczesnego państwa jest m.in. dążenie do wyrównywania poziomu życia osób ubogich poprzez podejmowanie konkretnych działań osłonowych. Regulacje prawne w zakresie przyznawania świadczeń z pomocy społecznej starają się odpowiadać na aktualne potrzeby osób/rodzin, zmieniającą się rzeczywistość i pojawiające się nowe wyzwania stojące przed pomocą społeczną. Ciągłe jednak pojawiają się nowe dysfunkcje, które powodują, że dotychczasowe rozwiązania prawne mogą okazać się niewystarczające. Dlatego realizacja strategii walki z ubóstwem wymaga aktywności nie tylko ze strony państwa, ale także organizacji pozarządowych, kościoła oraz innych instytucji ważnych dla lokalnego środowiska.

Tabela nr 2. Ubóstwo jako główna przyczyna udzielania pomocy społecznej rodzinom w Powiecie Stalowowolskim w latach 2018-2020.

Jednostka pomocy społecznej	Liczba rodzin			Liczba osób w rodzinach		
	2018	2019	2020	2018	2019	2020
GOPS Bojanów	128	84	65	382	231	159
OPS Pysznica	6	6	6	9	7	12
GOPS Radomyśl	70	60	59	133	101	96
MOPS Stalowa Wola	653	582	579	1128	920	924
OPS Zaklików	110	78	82	283	174	171
OPS Zaleszany	158	153	178	323	296	322
Powiat Stalowowolski	1125	963	969	2258	1729	1684

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Ośrodków Pomocy Społecznej z terenu Powiatu Stalowowolskiego.

⁷ A. Miruć, *O istocie pomocy społecznej*. „Administracja. Teoria. Dydaktyka. Praktyka”, nr 4, 2006, s. 20

Analiza SWOT dla problemu ubóstwa.

Mocne strony	Słabe strony
-prężnie działające ośrodki pomocy społecznej w gminach powiatu; - dobrze przygotowana i stale doskonaląca swoje umiejętności kadra instytucji działających na rzecz osób i rodzin wymagających wsparcia i pomocy; - katalog przewidzianych ustawą świadczeń oraz możliwość przyznawania pomocy w naturze; -organizacje pozarządowe działające w obszarze wsparcia rodziny.	- ubóstwo jako jedna z kluczowych przesłanek do korzystania ze świadczeń pomocy społecznej w powiecie; - występujący problem tzw. „dziedziczenia biedy” (wieloletnie korzystanie ze świadczeń pomocy społecznej); - uzależnienie od systemu pomocy społecznej; - postawa roszczeniowa klientów, niechęć do zmiany własnej sytuacji życiowej; - niekorzystne prognozy demograficzne, starzejące się społeczeństwo.
Szanse	Zagrożenia
- intensywniejsza pomoc państwa rodzinom z dziećmi; - zmniejszająca się liczba osób i rodzin, w których główną przesłanką do korzystania ze świadczeń pomocy społecznej było ubóstwo; - współpraca z instytucjami, podmiotami i organizacjami w zakresie rozwiązywania problemów społecznych, w tym ubóstwa; - istnienie systemowych i innych programów; - możliwość pozyskiwania środków zewnętrznych na realizację programów dotyczących rozwiązywania problemów społecznych, w tym ubóstwa.	- niekorzystne trendy demograficzne; - wyjście z ubóstwa utrudniają inne współtowarzyszące problemy społeczne, jak: bezrobocie, alkoholizm, niekorzystna sytuacja mieszkaniowa, itp. - niskie kryteria ustawowe pomocy społecznej, uniemożliwiające przyznawanie świadczeń osobom/rodzinom o niewielkim przekroczeniu kryterium dochodowego; - częste zmiany w przepisach prawnych; - rozbudowana biurokracja w pracy socjalnej.

3.2. Sieroctwo, w tym: piecza zastępcza, usamodzielnienia wychowanków.

Sieroctwo jest rozumiane jako sieroctwo biologiczne oraz sieroctwo społeczne. W tym ostatnim zakresie zostało ono zawężone i obejmuje jedynie dzieci pozostające w pieczy zastępczej. Oznacza to, że za moment pojawienia się problemu sieroctwa przyjęto fakt przejęcia opieki nad dzieckiem przez instytucje pieczy zastępczej i inne formy opieki.

Według prawa, dzieci mogą być umieszczane poza swoją rodziną, gdy ta nie wypełnia swoich funkcji, a pomoc jej udzielana nie przynosi efektów. Dzieci te pochodzą z rodzin, które mają wiele problemów: socjalno-bytowych, emocjonalnych, zdrowotnych, związanych z brakiem pracy, przemocą, uzależnieniami. Dorośli żyją z dnia na dzień, utrzymując się głównie z systemu zabezpieczeń społecznych. Do opieki zastępczej trafiają też dzieci z rodzin, które nie poradziły sobie z kryzysem (choroba, utrata pracy lub wyjazd zarobkowy za granicę, śmierć jednego z rodziców). Dzieciom wychowywanym w trudnych warunkach, brakuje poczucia bezpieczeństwa, nie mają stabilnej, przewidywalnej sytuacji i oparcia w dorosłych. Ich podstawowe potrzeby fizyczne i emocjonalne są słabo i nieregularnie zaspokajane. W wielu domach nie ma stałych reguł, brakuje jasnych i stabilnych oczekiwań. Dzieci żyją w stałym napięciu wynikającym z konfliktów i kryzysów rodzinnych. Mają wiele zaniedbań zdrowotnych: niezdiagnozowane wady rozwojowe, brak szczepień, badań, bilansów. W wielu rodzinach się nie gotuje, członkowie rodziny odżywiają się nieregularnie i nieracjonalnie (słodycze, zupki „chińskie”). Rodzice przekazują dzieciom ubogie dziedzictwo kulturowe (wzorce, normy) i jednocześnie nie umożliwiają im dostępu do zajęć artystycznych, sportowych, edukacyjnych. Dzieci często są niedomyte i źle ubrane, co nierzadko powoduje niechęć i izolację ze strony rówieśników. W związku z tym, że żyją w stałym napięciu, nie potrafią się koncentrować i mają słabą pamięć. Ponieważ stale walczą o uwagę (np. destrukcją) mają wiele problemów w szkole. Żyją z dnia na dzień i podobnie jak ich rodzice, nie planują niczego na przyszłość. Brakuje im poczucia sprawczości i nie wierzą w siebie. Nie mogą liczyć na pomoc ze strony rodziców, dlatego często nie radzą sobie z nauką, w konsekwencji czego unikają szkoły i wagarują. Są nieufni wobec innych, zwłaszcza wobec dorosłych. Nie umieją działać długofalowo, uczyć się na błędach. Brakuje im odpowiedzialności za siebie i swoje życie oraz nadziei na zmianę. Są bierni, roszczeniowi, mają nierealistyczne wyobrażenia i oczekiwania. Mają natomiast wiele form kompensacji: kłamstwa, fantazje, uzależnienia, manipulacje. Część z nich, w wyniku interwencji szkoły lub służb społecznych umieszczana jest w placówkach lub rodzinach zastępczych, mających zabezpieczyć im właściwe warunki, możliwość rozwoju i bezpieczeństwo.⁸ Wówczas niezbędne jest wsparcie z zewnątrz realizowane przez instytucje i służby

⁸ „Z opieki w dorosłość – model usamodzielnienia”, Towarzystwo Psychoprofilaktyczne Oddział w Warszawie – WWW.tpp.org.pl/Opis_modelu_usamodzielnienia.pdf

do tego powołane. Wspieranie rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych to zespół planowanych działań mających na celu przywrócenie rodzinie zdolności do wypełniania tych funkcji. Zwiększenie efektywności podejmowanych działań jest możliwe tylko w przypadku kompleksowego spojrzenia na problemy rodziny i podjęcia systemowych rozwiązań, dzięki którym rodzina uzyska potrzebną pomoc. Oprócz działań o charakterze profilaktycznym, mających na celu stworzenie dziecku odpowiednich warunków życia w jego środowisku rodzinnym, w obszarze wsparcia rodziny prowadzone są działania na rzecz doskonalenia i rozwoju różnych form pieczy zastępczej nad dzieckiem. System pieczy zastępczej to zespół osób, instytucji i działań mających na celu zapewnienie czasowej opieki i wychowania dzieciom w przypadkach niemożności sprawowania opieki i wychowania przez rodziców. Piecza zastępcza powinna mieć charakter jedynie okresowy i wszędzie tam, gdzie jest to możliwe, zmierzać do integracji dziecka z jego rodziną. Jednak należy podkreślić, że zdarzają się sytuacje, w których dobro dziecka wymaga utrzymywania tej formy opieki aż do pełnoletności.

Na terenie Powiatu Stalowowolskiego zadania organizatora rodzinnej pieczy zastępczej realizuje Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie (jako samodzielna jednostka organizacyjno-budżetowa podporządkowana bezpośrednio Zarządowi Powiatu zostało powołane uchwałą Nr IV/9/99 Rady Powiatu Stalowowolskiego z dnia 5 lutego 1999 r.) zgodnie z Zarządzeniem Nr 49/2011 Starosty Stalowowolskiego z dnia 23 listopada 2011 r. Organizator rodzinnej pieczy zastępczej tworzy strukturę podlegającą Dyrektorowi PCPR. Składają się na nią:

- **Dział Pomocy Społecznej** (za jego należyte funkcjonowanie odpowiada kierownik) w ramach którego funkcjonują 2 zespoły:
 - **Zespół ds. Rodzinnej Pieczy Zastępczej** (pedagog, psycholog oraz dwóch koordynatorów)
 - **Zespół ds. Pomocy Instytucjonalnej i Świadczeń** (starszy specjalista pracy socjalnej, dwóch specjalistów oraz referent prawno-administracyjny).

Rodzinna piecza zastępcza jest formą tymczasowej opieki nad dzieckiem. W wyniku zmiany sytuacji prawnej dziecka (przywrócenie lub pozbawienie władzy rodzicielskiej) może ustać potrzeba sprawowania dalszej pieczy zastępczej. Kandydaci, podejmując decyzję o utworzeniu rodziny zastępczej dokładnie informowani są o czasowości opieki nad dzieckiem, dlatego muszą brać pod uwagę i akceptować możliwość powrotu dziecka do rodziny biologicznej lub umieszczenia go w rodzinie adopcyjnej.

Rozpatrzenie wniosku kandydata do sprawowania rodzinnej pieczy zastępczej oznacza konieczność sporządzenia opinii (negatywnej lub pozytywnej) przez organizatora pieczy zastępczej, ze szczególnym uwzględnieniem motywacji i predyspozycji do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, analizy

sytuacji osobistej, rodzinnej, zdrowotnej, finansowej kandydatów potwierdzonej stosownymi dokumentami. PCPR w Stalowej Woli opracowało procedurę opiniowania kandydatów na rodzinę zastępczą zawodową i niezawodową. Procedura obejmuje:

- ✓ Rozmowę wstępną oraz ustne i pisemne przekazanie informacji dotyczących wymagań w stosunku do kandydatów zawartych w ustawie z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.
- ✓ Zebranie i analizę dokumentów złożonych przez kandydatów na rodzinę zastępczą potwierdzających spełnianie przez nich warunków.
- ✓ Badania psychologiczno – pedagogiczne: 4 –5 sesji z kandydatami:
 - praca indywidualna z kandydatami mająca na celu sprawdzenie ich motywacji i predyspozycji do przyjęcia dziecka do rodziny,
 - badania osobowości kandydatów, ich mocnych i słabych stron,
 - badania systemu rodzinnego kandydatów – domy pochodzeniowe kandydatów; wartości, normy, podstawy działania, ze szczególnym uwzględnieniem miejsca dziecka w rodzinie, stosunku dorosłych do dzieci,
 - badania związku małżeńskiego kandydatów: stworzenie mapy mocnych i słabych stron związku małżeńskiego, modele przywiązania małżeńskiego,
 - badanie postaw rodzicielskich w stosunku do dzieci własnych kandydatów; zapoznanie się ze zdaniem dzieci własnych dotyczącym przyjęcia do rodziny dziecka osieroconego społecznie.
 - wizyta domowa mając na celu sprawdzenie warunków mieszkaniowo – bytowych,
 - odbycie przez kandydatów obowiązkowego szkolenia, które trwa nie mniej niż 40 godzin, zawiera 10 - godzinny staż w rodzinnej lub instytucjonalnej pieczy zastępczej. Szkolenie grupowe prowadzone jest metodą warsztatową.

Zespół ds. Rodzinnej Pieczy Zastępczej opracował autorski program szkoleniowy przeznaczony dla kandydatów do sprawowania pieczy zastępczej pn. **„Drogowskaz do dobrych więzi...”** zatwierdzony decyzją Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 23 stycznia 2019 r. Nr 6/2019/RZ.

Rodziny zastępcze obejmuje się, na ich wniosek, opieką koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej, który może mieć po opieką do 15 rodzin zastępczych.

Do zadań koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej należy w szczególności:

- udzielanie pomocy rodzinom zastępczym i prowadzącym rodzinne domy dziecka w realizacji zadań wynikających z pieczy zastępczej;

- przygotowanie, we współpracy z asystentem rodziny i odpowiednio rodziną zastępczą lub prowadzącym rodzinny dom dziecka, planu pomocy dziecku;
- pomoc rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka w nawiązaniu wzajemnego kontaktu;
- zapewnianie rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka dostępu do specjalistycznej pomocy dla dzieci, w tym psychologicznej, reedukacyjnej i rehabilitacyjnej;
- zgłaszanie do ośrodków adopcyjnych informacji o dzieciach z uregulowaną sytuacją prawną, w celu poszukiwania dla nich rodzin przysposabiających;
- udzielanie wsparcia pełnoletnim wychowankom rodzinnych form pieczy zastępczej;
- przedstawianie corocznego sprawozdania z efektów pracy organizatorowi rodzinnej pieczy zastępczej.

W ustawie z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej ustawodawca podkreśla podmiotowość dziecka i rodziny oraz prawo dziecka do wychowywania w rodzinie, a w razie konieczności wychowywania dziecka poza rodziną – do opieki i wychowania w rodzinnych formach pieczy zastępczej, jeśli jest to zgodne z dobrem dziecka. Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Stalowej Woli dążąc do zapewnienia opieki i wychowania każdemu dziecku pozbawionemu możliwości wzrastania w swym naturalnym środowisku rodzinnym, angażuje się w realizację działań na rzecz pozyskiwania rodzin zastępczych.

Tabela nr 3. Liczba rodzin zastępczych oraz dzieci w nich umieszczonych w Powiecie Stalowowskim w latach 2018-2020.

Lata	Liczba rodzin zastępczych spokrewnionych	Liczba rodzin zastępczych niezawodowych	Liczba rodzin zastępczych zawodowych	Liczba dzieci
2018	25	14	3	60
2019	23	11	2	49
2020	20	12	2	51

Źródło: Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Stalowej Woli – dane własne.

Większość zastępczych środowisk stanowią rodziny spokrewnione, czyli najbliżsi krewni dziecka: dziadkowie lub starsze, pełnoletnie rodzeństwo. Analizując lata 2018 – 2020, można zauważyć trend spadkowy, co oznacza, że działania organizatora rodzinnej pieczy zastępczej w Powiecie Stalowowskim w kierunku dalszego rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej, zmierzają do jej

profesjonalizacji, czyli poszukiwania niezawodowych i zawodowych rodzin zastępczych. Wśród tych ostatnich najbardziej pożądaną formą jest rodzina zawodowa pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego. Tym bardziej, że w aktualnym stanie prawnym umieszczenie dziecka poniżej 10 roku życia w placówce opiekuńczo-wychowawczej jest możliwe, gdy w danej placówce umieszczona jest matka lub ojciec tego dziecka oraz w innych wyjątkowych przypadkach, szczególnie gdy przemawia za tym stan zdrowia dziecka lub dotyczy to rodzeństwa. Skutkuje to często koniecznością umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej na terenie innego powiatu z powodu braku miejsc w rodzinach zawodowych na terenie Powiatu Stalowowolskiego.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami powiat właściwy ze względu na miejsce zamieszkania dziecka przed umieszczeniem go po raz pierwszy w pieczy zastępczej ponosi wydatki na opiekę i wychowanie dziecka umieszczonego w pieczy zastępczej. Koszty utrzymania dzieci w rodzinach zastępczych w innych powiatach ponoszone są na podstawie porozumień zawartych między powiatami. Na terenie Powiatu Stalowowolskiego funkcjonuje tylko jedna **rodzina zawodowa o charakterze pogotowia rodzinnego**. Brak jest perspektyw na utworzenie rodzinnego domu dziecka, ponieważ nie zgłosili się dotychczas kandydaci chętni do prowadzenia takiej formy pieczy zastępczej.

Rodziny zastępcze zawodowe są przyszłością profesjonalnej opieki pozainstytucjonalnej. Dlatego wszelkie działania instytucji powołanych do pracy z rodziną i dzieckiem oraz stosunek władz samorządowych do osób zgłaszających gotowość pełnienia roli opiekunów zastępczych są nastawione na współpracę z nimi i traktowanie jako partnerów w realizacji ustawowych zadań.

Potrzeby Powiatu Stalowowolskiego w zakresie pieczy zastępczej realizowane są m. in. poprzez:

- promowanie idei rodzicielstwa zastępczego w celu pozyskiwania kandydatów do tworzenia i realizacji zadań rodzinnej pieczy zastępczej;
- podnoszenie poziomu wiedzy i umiejętności kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej w zakresie wynikającym z przyszłych zadań;
- zwiększenie liczby niezawodowych i zawodowych rodzin zastępczych;
- wspieranie funkcjonowania grupy wsparcia dla rodzin zastępczych;
- zapewnienie rodzinom zastępczym i ich wychowankom specjalistycznej pomocy i wsparcia pedagogicznego, psychologicznego lub uzależnionego od indywidualnych potrzeb rodziny i dziecka;
- tworzenie wewnętrznego systemu wspierania rodziny w oparciu o działania profilaktyczne podejmowane we współpracy ze środowiskiem lokalnym, a szczególności z właściwym ze względu na miejsce zamieszkania rodziny i dziecka, ośrodkiem pomocy społecznej, asystentem rodziny;

Na podstawie ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej opracowany został **Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Powiecie Stalowowolskim na lata 2021-2023**. Stanowi on próbę wyznaczenia jak najlepszego kierunku działań w środowisku lokalnym tak, aby praca nad rozwojem i wspieraniem rodzinnej pieczy zastępczej spełniała wszystkie standardy w tym zakresie. Istotnym elementem programu jest zwiększenie świadomości i zaangażowania instytucji z terenu Powiatu Stalowowolskiego, poprzez aktywne włączenie się w promowanie idei rodzicielstwa zastępczego oraz niesienie wsparcia rodzinom zastępczym w wypełnianiu ich funkcji.

Działania PCPR w Stalowej Woli od wielu lat koncentrują się na rozwoju tej efektywnej wychowawczo i korzystnej ekonomicznie formy pieczy zastępczej. Zastępcze, rodzinne formy opieki nad dzieckiem są najlepszym rozwiązaniem w sytuacji, kiedy dziecko pozbawione jest możliwości wzrastania i rozwoju w rodzinie naturalnej. Zapewnienie dziecku właściwego kontaktu emocjonalnego oraz warunki wychowania i opieki są o wiele korzystniejsze w rodzinnych formach pieczy, niż w przypadku dzieci przebywających w placówkach opiekuńczo-wychowawczych. Rodziny zastępcze zapewniają bowiem w sposób właściwy potrzeby emocjonalne dzieci: potrzeby miłości, poczucia bezpieczeństwa, akceptacji, uznania. Ponadto wychowanie w warunkach rodzinnych daje dzieciom pozbawionym opieki przez rodzinę naturalną możliwość wszechstronnego przygotowania się do samodzielnego i odpowiedzialnego życia. Celem pieczy zastępczej jest więc przygotowanie dziecka do pokonywania trudności życiowych, wpajanie prawidłowych norm społecznych, podtrzymywanie bliskich i społecznie akceptowanych kontaktów z rodziną i rówieśnikami oraz zaspakajanie potrzeb emocjonalnych dzieci ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb bytowych, zdrowotnych, edukacyjnych kulturalnych i rekreacyjnych. Prawidłowy przebieg procesów wychowawczych i socjalizacyjnych inicjowany w rodzinie warunkuje przygotowanie do pełnienia przez dzieci i młodzież ról społecznych także w innych zbiorowościach, m.in. w grupach rówieśniczych, zawodowych, w społeczeństwie.

Analiza SWOT dla problemu sieroctwa.

Mocne strony	Słabe strony
- aktywność służb społecznych w reagowaniu na problemy dziecka i rodziny; - rozwijające się rodzicielstwo zastępcze jako alternatywa dla instytucjonalnej formy pieczy; - Powiatowy Program Rozwoju Pieczy Zastępczej; - odpowiednio przygotowana i stale podnosząca swoje	- niewystarczająca liczba zawodowych rodzin zastępczych; - brak rodzinnego domu dziecka; - brak specjalistów w obszarze ochrony zdrowia dzieci i młodzieży, w tym: neurologa i psychiatry, w sytuacji ogromnych potrzeb w tym zakresie

kwalifikacje kadra instytucji i podmiotów działających na rzecz dzieci i młodzieży; - specjalistyczne poradnictwo; - rola koordynatora rodziny zastępczej w powiatowej strukturze wspierania rodziny i systemie pieczy zastępczej; - grupa wsparcia dla rodzin zastępczych jako źródło wymiany doświadczeń i wsparcie w codziennych problemach; - jedna zawodowa rodzina zastępcza pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego; - trzy placówki opiekuńczo – wychowawcze o charakterze socjalizacyjnym (Dom dla Dzieci i Młodzieży im. Św. Brata Alberta w Stalowej Woli, Dom dla Dzieci i Młodzieży im. Św. Jana Pawła II w Stalowej Woli oraz Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza „Podleśna Przystań”); - jedna placówka opiekuńczo-wychowawczej o charakterze interwencyjnym (Placówka Interwencyjna dla Dzieci i Młodzieży w Stalowej Woli).	dla wychowanków rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej; - niska aktywność w zakresie integracji rodzin zastępczych, m.in. w obszarze tworzenia rodzin pomocowych. - małe zainteresowanie ze strony rodzin zastępczych uczestnictwem w grupie wsparcia.
Szanse	Zagrożenia
- działania gmin w systemie pomocy społecznej polegające na wspierania rozwoju umiejętności opiekuńczo-wychowawczych rodziców biologicznych; - rola asystenta w gminnej strukturze wspierania rodziny; - działalność specjalistycznych placówek poradnictwa oraz wsparcia dziennego; - wykwalifikowana kadra specjalistów w obszarze pomocy dzieciom i młodzieży (pedagodzy, psychologzy, terapeuci); - formy pomocy wspierające samodzielność wychowanków pieczy zastępczej.	- zarobkowa emigracja ludności i rozpad więzi rodzinnych; - niewystarczająca dostępność poradnictwa rodzinnego; - znikome zainteresowanie społeczności lokalnej uczestnictwem w sprawowaniu pieczy zastępczej; - niskie zainteresowanie dalszym kształceniem i samorozwojem wśród młodzieży opuszczającej rodzinne i instytucjonalne formy pieczy zastępczej; - zbyt mała w stosunku do potrzeb dostępność do lokali socjalnych dla wychowanków różnych form pieczy zastępczej.

Pomoc w usamodzielnianiu się pełnoletnich wychowanków pieczy zastępczej.

Proces usamodzielnienia dotyczy pełnoletnich wychowanków pieczy zastępczej i instytucjonalnej. Dotychczasowe doświadczenia zawodowe z tą grupą młodych ludzi (Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Stalowej Woli od 1999 r. prowadzi procesy usamodzielnień) pokazują, że młodzież ta jest bardzo narażona na bezrobocie wynikające m.in. z niskich kwalifikacji, bezdomność, wejście w konflikt z prawem. Dla nich państwo poprzez ustawowe regulacje, podejmuje wysiłek zapewnienia odpowiedniego wsparcia w wejściu w dorosłe życie, w sposób zapewniający znalezienie przez te osoby miejsca w społeczeństwie.

Osoba, która w wyniku sieroctwa lub niewłaściwej opieki rodzicielskiej została umieszczona przez sąd rodzinny w pieczy zastępczej i w niej osiągnęła pełnoletniość, może po opuszczeniu dotychczasowego miejsca pobytu otrzymać wsparcie, które ma jej pomóc w usamodzielnianiu się. Z formalnego punktu widzenia, za moment rozpoczęcia procesu usamodzielniania należy uznać ukończenie przez wychowanka 18 roku życia. Usamodzielnienie jest więc elementem procesu wychowawczego, który służyć ma przygotowaniu człowieka do wejścia w dorosłość.

Pomoc dla usamodzielniających się wychowanków opuszczających młodzieżowe ośrodki wychowawcze, domy pomocy społecznej, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii, znajduje swoje umocowanie w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej i w akcie wykonawczym do tej ustawy, czyli rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 3 sierpnia 2012 r. w sprawie udzielania pomocy na usamodzielnienie, kontynuowanie nauki oraz zagospodarowanie.

Podstawę prawną usamodzielnienia wychowanków rodzin zastępczych, rodzinnych domów dziecka, placówek opiekuńczo-wychowawczych lub regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych, stanowi ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Aktem wykonawczym do ustawy jest rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 grudnia 2011 r. w sprawie instytucjonalnej pieczy zastępczej, które określa, że zadaniem placówki jest m.in. praca z dzieckiem uwzględniająca możliwe scenariusze przyszłości, w tym i taki zakładający pobyt w placówce aż do momentu uzyskania pełnoletniości. Wsparcie udzielane przez placówkę musi więc służyć kształtowaniu w dziecku samodzielności (tak socjalno-bytowej, jak i dojrzałości emocjonalnej i społecznej). Kluczową dla powodzenia procesu usamodzielnienia rolę odgrywa zatem jakość pracy wychowawczej w placówce. Musi mieć ona charakter kompleksowy, ułatwiający przejście z warunków panujących w placówce do warunków dorosłego, autonomicznego życia. Konieczność podejmowania współpracy ukierunkowanej na przygotowywanie dziecka do

usamodzielnienia, dostrzega także ustawodawca. W ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej wskazano jednoznacznie, że w realizacji swoich działań placówka współpracować ma z szeregiem instytucji publicznych i tymi wszystkimi podmiotami, które podejmują się wspierania działań wychowawczych placówki opiekuńczo-wychowawczej, w szczególności w zakresie przygotowania dziecka do samodzielnego życia. W przypadku placówek, ustawodawca wyraźnie wskazał zatem na szczególną konieczność współdziałania z szerokim gronem partnerów na rzecz usamodzielniających się wychowanków.⁹

Młodemu człowiekowi w takiej sytuacji przysługuje pomoc na kontynuowanie nauki, usamodzielnienie, zagospodarowanie, a także pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych i zatrudnienia. Wsparciem w procesie usamodzielnienia ma służyć opiekun, którego wskazuje sam wychowanek. Pomoc na kontynuowanie nauki i na usamodzielnienie uzależniona jest od złożenia wniosku oraz posiadania zatwierdzonego przez kierownika Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie programu usamodzielnienia, określającego w szczególności: zakres współdziałania osoby usamodzielnianej z opiekunem oraz sposób uzyskania przez osobę usamodzielnianą wykształcenia lub kwalifikacji zawodowych, pomocy w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych oraz w podjęciu przez osobę usamodzielnianą zatrudnienia. Program ten opracowywany jest przez osobę usamodzielnianą wspólnie z opiekunem usamodzielnienia lub koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej, co najmniej na miesiąc przed osiągnięciem przez osobę usamodzielnianą pełnoletności. Istotną pomocą w opracowaniu indywidualnego programu usamodzielnienia jest udział doświadczonego pracownika socjalnego Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie, służącego radą i pomocą. Ponadto wychowankowie mogą korzystać w procesie usamodzielnienia również z poradnictwa i pomocy innych specjalistów z tejże instytucji.

Uregulowania zawarte w ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz ustawie o pomocy społecznej, różnicują osoby uprawnione do świadczeń, np. ze względu na okres pobytu w rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej oraz ze względu na formę sprawowanej opieki, czego konsekwencją są różne wysokości świadczeń przyznawane dla poszczególnych wychowanków. Na przykład, wychowanek zakładu poprawczego, usamodzielniany na podstawie ustawy o pomocy społecznej, po roku przebywania w zakładzie nabywa prawo do świadczeń na kontynuowanie nauki, natomiast wychowanek rodziny zastępczej spokrewnionej, usamodzielniany na podstawie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, dopiero po trzech latach przebywania w pieczy zastępczej.

⁹ *Uwarunkowania procesu usamodzielnienia wychowanków instytucjonalnej pieczy zastępczej w województwie łódzkim. Raport z badania.* Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, Łódź 2014, s. 24

Tabela nr 4. Pomoc dla usamodzielniających się wychowanków opuszczających młodzieżowe ośrodki wychowawcze, domy pomocy społecznej, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii w latach 2018-2020 (na podstawie ustawy o pomocy społecznej).

Lata	Pomoc na kontynuowanie nauki	Pomoc pieniężna na usamodzielnienie	Pomoc rzeczowa na zagospodarowanie
	liczba wychowanków	liczba wychowanków	liczba wychowanków
2018	3	2	2
2019	4	0	1
2020	7	0	2

Źródło: Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Stalowej Woli – dane własne.

Tabela nr 5. Pomoc dla usamodzielniających się wychowanków opuszczających rodziny zastępcze, rodzinne domy dziecka, placówki opiekuńczo-wychowawcze lub regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne w latach 2018-2020 (na podstawie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej).

Lata	Pomoc na kontynuowanie nauki	Pomoc pieniężna na usamodzielnienie	Pomoc rzeczowa na zagospodarowanie
	liczba wychowanków	liczba wychowanków	liczba wychowanków
2018	47	16	9
2019	39	18	9
2020	30	8	6

Źródło: Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Stalowej Woli – dane własne.

Realizacja obowiązków w zakresie wspierania wychowanków pieczy zastępczej osiągających pełnoletniość w procesie usamodzielniania została w całości przypisana władzom samorządowym. Dla osób, które nie mogą nadal zamieszkiwać w pieczy zastępczej (instytucjonalnej lub rodzinnej) przepisy zakładają pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, przy czym nie jest doprecyzowane, na czym pomoc ta ma polegać. Wykonanie tej dyspozycji stwarza trudności samorządowi powiatowemu, który nie posiada w tym zakresie takich możliwości, jak gmina. Stąd wychowankowie pieczy zastępczej, którzy ubiegają się o lokale z zasobów gminy, mogą liczyć jedynie na pismo popierające do gminy ze strony Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie. Skuteczność tych

działań nie jest jednak wystarczająca wobec zgłaszanych potrzeb z powodu bardzo ograniczonej puli mieszkań socjalnych i komunalnych. Następstwem długiego czasu oczekiwania na mieszkania komunalne, jest niejednokrotnie powrót do środowisk rodzinnych, często do środowisk z obszaru wykluczenia społecznego. Innym rodzajem wsparcia dla osób usamodzielnianych poszukujących pracy jest pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, która polega na kontaktach z Powiatowym Urzędem Pracy w Stalowej Woli. W zakresie sprawowanego nadzoru na procesem usamodzielnienia pozycja Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie jest słaba, nieoparta umocowaniami prawnymi pozwalającymi skutecznie egzekwować efektywne wykorzystanie udzielonych form wsparcia. Ustawodawca nie wyposażył bowiem tych instytucji w kompetencje w tym zakresie. Konsekwencją tego jest brak wpływu na sposób wykorzystania środków przez usamodzielniających się wychowanków pieczy zastępczej. W szczególności dotyczy to pomocy na usamodzielnienie i zagospodarowanie.¹⁰

Nie monitoruje się procesu usamodzielniania wychowanków, którzy po otrzymaniu świadczenia pieniężnego na usamodzielnienie zrywają kontakt z Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie i zmieniają miejsce zamieszkania, nie informując o tym fakcie. Ustawodawca uznaje, że monitoring losów byłych wychowanków pieczy zastępczej byłby nieuzasadniony i prowadziłby do zbyt daleko idącej ingerencji w ich dorosłe życie. Bowiem pełnoletni wychowanek pieczy zastępczej po ukończeniu procesu usamodzielnienia może korzystać z form pomocy przewidzianych w ustawie o pomocy społecznej. Istniejące obecnie rozwiązania w zakresie pracy socjalnej są wystarczające, by zapewnić odpowiednie wsparcie tej omawianej kategorii osób.¹¹

3.3. Bezdomność.

Bezdomność jest problemem społecznym charakteryzującym się brakiem stałego miejsca zamieszkania. Wiąże się m.in. ze zmianami demograficznymi i ruchliwością społeczną, z recesją gospodarczą, bezrobociem, ubóstwem, kryzysem polityki mieszkaniowej. Ustawa o pomocy społecznej definiuje osobę bezdomną jako niezamieszkującą w lokalu mieszkalnym w rozumieniu przepisów o ochronie praw lokatorów i mieszkaniowym zasobie gminy i niezameldowaną na pobyt stały, w rozumieniu przepisów o ewidencji ludności, a także jako osobę niezamieszkującą w lokalu mieszkalnym i zameldowaną na pobyt stały w lokalu, w którym nie ma możliwości zamieszkania.

¹⁰ *Pomoc w usamodzielnianiu się pełnoletnich wychowanków pieczy zastępczej*. Informacja o wynikach kontroli NIK (KPS-4101-001-00/2014, Nr ewid.189/2014/P/14/45/KPS), Warszawa 2014, s. 14.

¹¹ *Stanowisko Ministra Pracy i Polityki Społecznej do Wiceprezesa Najwyższej Izby Kontroli* (pismo z dnia 5 stycznia 2015 r., znak: BDG-V-0911-33(5)-AO/14

Dla potrzeb niniejszej strategii posłużono się głęboką, rozumiejącą definicją ujmującą w jednym opisie związku przyczynowo-skutkowe decydujące o zaistnieniu stanu bezdomności. Autorka definicji, dla której odniesieniem są doświadczenia w pracy badawczej z osobami bezdomnymi, przyznaje, że bezdomność to konieczność życiowa tych, którzy nie mają możliwości godnego zamieszkania, a jedynie szansę na tymczasowe schronienie w placówkach pomocy społecznej. Przedstawia bezdomnych jako osoby, które charakteryzuje wyizolowanie, bezradność oraz zerwane więzy z rodziną i zauważa u nich mechanizm przystosowania do pozostawania w trudnych – czasem nawet skrajnie – warunkach, które wymuszają na nich i narzucają trwanie w patologicznym pod względem psychofizycznym stanie.¹²

Bezdomność jest jedną z form wykluczenia społecznego i zarazem zjawiskiem niezmiernie trudnym do zdiagnozowania. Trudności w zbieraniu danych wynikają z głównie przemieszczania się bezdomnych, jak też z braku meldunku tych osób. Ogólnopolskie badanie liczby bezdomnych prowadzone jest co 2 lata w celu ustalenia skali problemu bezdomności. Informacje o liczbie osób bezdomnych w placówkach i miejscach niemieszkalnych pozwala uzyskać dane socjodemograficzne, które mogą zostać wykorzystane przez gminy do podejmowania działań związanych z polityką mieszkaniową gmin, dotyczącą m.in. liczby noclegowni czy schronisk dla osób bezdomnych. Dane te są pomocne również w realizacji lokalnej polityki społecznej celem uwzględnienia skali problemu w gminnych strategiach rozwiązywania problemów społecznych. Dlatego zainteresowanie tematem bezdomności nie polega jedynie na badaniach społeczno-socjologicznych. Ma ono prowadzić do opracowania metod skutecznego zapobiegania bezdomności. Punktem wyjścia do tego typu badań jest potraktowanie problemu bezdomności, jako przesłanki ubóstwa. Ludzie, których dochody spadają, bądź w wyniku utraty pracy, popadają w nędzę. Bywa, że nie znajdując oparcia ani w rodzinie, ani w znajomych, doświadczają upokorzeń i tracą wiarę w sens życia. Bezdomność nie jest jednak skutkiem jedynie niekorzystnych uwarunkowań socjalnych (bezrobocie, brak mieszkania). To także efekt zmniejszonej zdolności do samodzielnego życia i poddania się wymogom społeczeństwa oceniającego jednostkę głównie pod względem wydajności. Bezdomnych należy pojmować jako ludzi w kryzysie, którzy zostali wykorzenieni społecznie i nie są przystosowani do życia w społeczeństwie zorganizowanym.¹³

¹² M. Oliwa-Ciesielska, *Piętno nieprzypisania. Studium o wyizolowaniu społecznym bezdomnych*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2006, s. 25.

¹³ *Raport z badania „Bezdomność w Województwie Podkarpackim” przeprowadzony przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej*, Rzeszów 2014, s. 49.

Tabela nr 6. **Bezdomność jako główna przyczyna udzielania pomocy społecznej osobom w Powiecie Stalowowolskim w latach 2018-2020.**

Jednostka pomocy społecznej	Liczba osób, którym przyznano świadczenie		
	2018	2019	2020
GOPS Bojanów	0	0	0
OPS Pysznica	0	0	1
GOPS Radomyśl	4	3	4
MOPS Stalowa Wola	52	59	84
OPS Zaklików	2	3	3
OPS Zaleszany	8	6	6
Powiat Stalowowolski	66	71	98

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Ośrodków Pomocy Społecznej z terenu Powiatu Stalowowolskiego.

Analiza SWOT dla problemu bezdomności

Mocne strony	Słabe strony
- realizacja gminnych programów wychodzenia z bezdomności; - diagnozowanie problemu bezdomności; - zapobieganie bezdomności oraz prowadzenie działań na rzecz osób bezdomnych; - informowanie bezdomnych o przysługujących im prawach oraz dostępnych formach pomocy; - zapewnianie osobom bezdomnym schronienia; - prowadzenie działań uwrażliwiających społeczność lokalną na problemy osób bezdomnych; - współpraca z organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz osób bezdomnych.	- trudności w określeniu skali zjawiska; - niewystarczająca liczba mieszkań socjalnych, chronionych i readaptacyjnych; - niewystarczająca współpraca ochrony zdrowia z gminami powiatu w zakresie informowania o potrzebie rozeznania sytuacji osoby bezdomnej i możliwości lub konieczności skierowania tej osoby do placówki odpowiedniego typu; - trudności ze świadczeniem pomocy, szczególnie gdy brak jest woli zmiany swej sytuacji ze strony osoby bezdomnej; - brak działań na rzecz reintegracji zawodowej i społecznej osób bezdomnych, czyli odbudowywania i podtrzymywania u tych osób zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy;

	- niewystarczająca liczba miejsc w Schronisku im. Brata Alberta w Stalowej Woli; - bezradność życiowa osób bezdomnych.
Szanse	Zagrożenia
- zmiana postrzegania problemu – dopuszczenie istnienia przyczyn bezdomności niezależnych od osoby bezdomnej; - posiadanie przez bezdomnych wiedzy o przysługujących im prawach i dostępnych formach wsparcia; - tworzenie miejsc pracy dla osób bezdomnych; - wprowadzenie nowych metod pracy z osobami wykluczonymi i zagrożonymi wykluczeniem społecznym (streetworking, asystowanie); - terenowe działania specjalistów polegające na faktycznym objęciu poradnictwem i wsparciem osób zagrożonych oraz wykluczonych; - aktywne wsparcie specjalistyczne stymulujące działania osób wykluczonych społecznie w procesie wychodzenia z bezdomności.	- ograniczone możliwości realizowania indywidualnych programów wychodzenia z bezdomności (m.in. brak standaryzacji w indywidualnych programach wychodzenia z bezdomności); - niewielka liczba osób wychodzących z bezdomności; - mała liczba organizacji pozarządowych działających na rzecz osób bezdomnych; - znikome szanse na zatrudnienie. - przedłużająca się sytuacja epidemiczna może skutkować problemami w przyjmowaniu osób bezdomnych do placówek leczniczych i jednocześnie może wpłynąć na skrócenie czasu pobytu tych osób w szpitalu.

Na mocy art. 17 ust. 1 pkt 1 ustawy o pomocy społecznej, samorządom gmin, powierzono obowiązek opracowania i realizacji gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka – w tym również osób bezdomnych. Ustawodawca bardziej szczegółowo określił zadania względem tej grupy. W art. 49 zapisano, że osoba bezdomna może zostać objęta indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności, przez co rozumie się rozwiązywanie jej problemów życiowych, w szczególności rodzinnych i mieszkaniowych oraz pomoc w uzyskaniu zatrudnienia. W rozumieniu ustawy funkcję przewodnika osoby bezdomnej mają pełnić pracownicy pomocy społecznej. W praktyce wspomniany program daje możliwość skorzystania z doradztwa zawodowego, różnego typu kursów zawodowych lub kompetencyjnych, zapewnia kontakt z psychologiem lub pracownikiem socjalnym. Jest to model ujęcia

problemu bezdomności, którego głównym założeniem jest społeczna i zawodowa reintegracja osób wykluczonych ze społeczności.¹⁴

Realizacja świadczenia następuje w miejscach do tego przeznaczonych tj. schroniskach, noclegowniach oraz ogrzewalniach. Udzielenie schronienia następuje przez przyznanie tymczasowego schronienia w schronisku dla osób bezdomnych albo schronisku dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi. Pracownik socjalny w oparciu o indywidualną diagnozę sytuacji osoby bezdomnej w ramach świadczonej pracy socjalnej udziela wszechstronnej pomocy i wsparcia w zakresie uporządkowania problemów osób bezdomnych i zaplanowania działań mających na celu:

- rozwiązanie tych problemów, w tym między innymi:
- zapewnienia noclegu lub całodobowego schronienia,
- zapewnienia niezbędnej odzieży stosownej do pory roku,
- zapewnienia ciepłego posiłku i innych świadczeń pomocy społecznej,
- udzielenia wsparcia w dostępie do pomocy psychologicznej i prawnej,
- otrzymania ubezpieczenia zdrowotnego,
- wyrównania deficytów w zakresie stanu zdrowia,
- pomocy w odtworzeniu dokumentów,
- pomocy i towarzyszenia w sprawach uregulowania sytuacji mieszkaniowej,
- podtrzymania lub odbudowania więzi rodzinnych,
- podniesienia aktywności zawodowej,
- kierowania do placówek, organizacji i instytucji zajmujących się specjalistyczną pomocą.

Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej są obowiązane do współdziałania w rozwiązywaniu ich trudnej sytuacji życiowej.

Działania skierowane do osób bezdomnych i zagrożonych bezdomnością wytyczają ścieżkę postępowania wobec osoby objętej pracą socjalną od budowania relacji, poprzez diagnozę po konsultację Indywidualnego Programu Wychodzenia z Bezdomności. Wyjście z bezdomności polega przede wszystkim na ustabilizowaniu sytuacji mieszkaniowej i uzyskaniu własnej przestrzeni życiowej, którą można nazwać domem. Wyjście z bezdomności niekoniecznie związane jest z rozwiązaniem wszystkich problemów osoby, polega jednak na podjęciu działań do uzyskania samodzielności życiowej rozumianej jako zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie poprzez pełnienie odpowiednich ról społecznych.

¹⁴ D. Podgórska-Jachnik, *Praca socjalna z osobami bezdomnymi*, Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, Warszawa 2014, s. 72.

3.4. Bezrobocie.

W ujęciu encyklopedycznym bezrobocie to zjawisko społeczne polegające na tym, że część ludzi zdolnych do pracy i pragnących ją podjąć nie znajduje zatrudnienia. Jego miarą jest stopa bezrobocia, będąca relacją liczby zarejestrowanych bezrobotnych do liczby ludności aktywnej zawodowo. Pojęcie „bezrobotnego” oznacza ogólnie osobę niezatrudnioną, nieprowadzącą działalności gospodarczej i niewykonującą innej pracy zarobkowej, zdolną i gotową do podjęcia zatrudnienia (w pełnym lub niepełnym wymiarze czasu pracy). Pełną definicję terminu „bezrobotny” podaje w art. 2 (ust. 1 pkt 2) ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.

Powiatowy Urząd Pracy w Stalowej Woli (PUP) jest powiatową, samorządową jednostką organizacyjną i wypełnia zadania powiatu określone w ustawie o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy oraz realizuje zadania w zakresie zatrudnienia oraz rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych określone w ustawie o rehabilitacji zawodowej i społecznej. PUP współdziała z organami administracji rządowej i samorządowej, Powiatową Radą Rynku Pracy, pracodawcami i organizacjami pracodawców, fundacjami i stowarzyszeniami, organizacjami działającymi w sprawach promocji zatrudnienia oraz aktywizacji zawodowej. PUP pomaga osobom rozpoczynającym swoją karierę zawodową (które właśnie zakończyły edukację i dopiero rozpoczynają poszukiwanie pracy), tym, którzy już pracowali i stracili zatrudnienie oraz tym, którzy mają problemy z funkcjonowaniem na współczesnym rynku pracy, stracili wiarę w siebie i motywację do poszukiwania pracy. Urząd wspiera pracodawców w zatrudnianiu pracowników oraz tworzeniu nowych miejsc pracy oraz bezrobotnych i poszukujących pracy w podejmowaniu aktywności zawodowej, poprzez realizację usług i instrumentów rynku pracy, m.in. takich jak:

- ✓ pośrednictwo pracy,
- ✓ poradnictwo zawodowe,
- ✓ szkolenia i inne formy podnoszenia kwalifikacji,
- ✓ staże,
- ✓ przygotowanie zawodowe dorosłych,
- ✓ prace interwencyjne,
- ✓ roboty publiczne,
- ✓ prace społecznie użyteczne,
- ✓ jednorazowe środki na podjęcie działalności gospodarczej,
- ✓ refundacja kosztów wyposażenia/ doposażenia stanowisk pracy,
- ✓ bony stażowe, bony szkoleniowe, bony na zasiedlenie, bony zatrudnieniowe, refundacja części kosztów związanych z zatrudnieniem - instrumenty dla bezrobotnych do 30 roku życia,

- ✓ dofinansowanie zatrudnienia bezrobotnego powyżej 50 roku życia,

W zakresie realizowanych zadań PUP także przyznaje i wypłaca zasiłki dla bezrobotnych i inne świadczenia z tytułu bezrobocia.

W związku z trwającą od marca 2020 r. epidemią COVID -19, PUP realizuje także nowe instrumenty wsparcia adresowane do pracodawców i przedsiębiorców niezatrudniających pracowników w ramach Tarczy Antykryzysowej, których celem jest utrzymanie miejsc pracy i działalności małych firm.

Z powodu trwającej nadal epidemii zmiany sytuacji na rynku pracy w krótkiej jak i długiej perspektywie są nieuniknione, a ich skala jest trudna do przewidzenia. Optymistyczne prognozy dla gospodarki z lat poprzednich stały się nieaktualne. Dlatego w istniejących okolicznościach bardzo ważne będzie bieżące reagowanie i dostosowywanie działań do zmieniającej się sytuacji na rynku pracy.

Tabela nr 7. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w Powiecie Stalowowskim w latach 2018-2020 (stan na 31 grudnia).

Gmina	2018			2019			2020		
	Ogółem	Kobiety	Bezrobotni z prawem do zasiłku	Ogółem	Kobiety	Bezrobotni z prawem do zasiłku	Ogółem	Kobiety	Bezrobotni z prawem do zasiłku
Bojanów	170	95	36	124	69	23	201	104	39
Pysznica	203	112	14	165	96	30	232	124	42
Radomyśl	185	101	22	151	85	17	177	89	21
St. Wola	1332	767	192	1203	656	190	1634	887	291
Zaklików	253	141	30	213	117	24	234	131	34
Zaleszany	274	159	43	221	125	45	300	155	53
Powiat Stalowo-wolski	2417	1375	364	2077	1148	329	2778	1490	480

Źródło: Opracowanie własne Powiatowego Urzędu Pracy w Stalowej Woli.

Na koniec 2019 r. liczba bezrobotnych była najmniejsza od 1990 r. W 2020 r. nastąpił wzrost liczby bezrobotnych. Kryzys gospodarczy spowodowany epidemią COVID – 19 i wprowadzane ograniczenia w funkcjonowaniu gospodarki i poszczególnych branż wpłynęły na wyhamowanie wieloletniej tendencji spadkowej poziomu bezrobocia. Kryzys nie spowodował licznych zwolnień

grupowych na terenie Powiatu Stalowowolskiego, a rządowe programy wsparcia przedsiębiorców łagodziły wzrost poziomu bezrobocia.

Tabela nr 8. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych według posiadanego wykształcenia w Powiecie Stalowowolskim w latach 2018-2020 (stan na 31 grudnia).

Gmina	Lata	wyższe	policealne, średnie ogólnokształcące i średnie zawodowe	zasadnicze zawodowe	gimnazjalne i poniżej
Bojanów	2018	22	58	49	41
	2019	17	43	36	28
	2020	22	66	61	52
Pysznica	2018	39	76	41	37
	2019	39	55	37	34
	2020	53	95	44	40
Radomyśl	2018	26	57	54	48
	2019	23	34	56	38
	2020	30	54	42	51
Stalowa Wola	2018	315	508	253	256
	2019	289	451	218	245
	2020	378	639	325	292
Zaklików	2018	48	94	57	54
	2019	32	91	43	47
	2020	37	96	47	54
Zaleszany	2018	46	91	73	64
	2019	34	76	59	52
	2020	47	104	84	65
Powiat Stalowo- wolski	2018	496	894	527	500
	2019	434	750	449	444
	2020	567	1054	603	554

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Powiatowego Urzędu Pracy w Stalowej Woli.

Na koniec 2020 r. wśród bezrobotnych 41,6% stanowiły osoby z wykształceniem nie wyższym, niż zasadnicze zawodowe, 38% bezrobotnych, to osoby z wykształceniem policealnym, średnim ogólnokształcącym i średnim zawodowym, najmniej – 20,4% posiadało wykształcenie wyższe.

Tabela nr 9 . Liczba osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy w Powiecie Stalowowolskim w latach 2018-2020 (stan na 31 grudnia).

	2018 rok				2019 rok				2020 rok			
Gmina	Niepełno-sprawni	Długotrwale bezrobotni	Do 30 roku życia	Powyżej 50 roku życia	Niepełno-sprawni	Długotrwale bezrobotni	Do 30 roku życia	Powyżej 50 roku życia	Niepełno-sprawni	Długotrwale bezrobotni	Do 30 roku życia	Powyżej 50 roku życia
Bojanów	9	60	74	43	6	48	46	29	9	61	77	48
Pysznica	10	63	68	57	12	61	53	47	16	74	86	51
Radomyśl	14	86	60	58	18	69	47	52	10	83	59	50
St. Wola	133	622	280	403	81	493	294	339	113	673	417	405
Zaklików	15	108	77	66	6	98	52	60	14	104	72	59
Zaleszany	17	137	70	90	13	104	61	68	18	132	82	86
Powiat Stalowo-wolski	198	1076	629	717	136	873	553	595	180	1127	793	699

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Powiatowego Urzędu Pracy w Stalowej Woli.

Na koniec 2020 r. osoby niepełnosprawne stanowiły 6,5% ogółu bezrobotnych. Wysoki odsetek (40,6%) stanowiły osoby długotrwale bezrobotne (tj. pozostające w rejestrach PUP łącznie przez okres ponad 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego dorosłych). W ostatnich latach spadł odsetek osób powyżej 50 roku życia (29,7% - koniec 2018 r., 28,7% - koniec 2019 r., 25,2% - koniec 2020 r.), zwiększył się natomiast udział osób młodszych do 30 roku życia (z 26% do 28,5%).

Tabela nr 10. **Bezrobocie jako główna przyczyna udzielania pomocy społecznej osobom w Powiecie Stalowowolskim w latach 2018-2020.**

Jednostka pomocy społecznej	Liczba rodzin			Liczba osób w rodzinach		
	2018	2019	2020	2018	2019	2020
GOPS Bojanów	70	44	26	216	135	68
OPS Pysznica	27	20	23	73	52	48
GOPS Radomyśl	77	73	67	185	171	146
MOPS Stalowa Wola	415	331	336	856	635	663
OPS Zaklików	184	149	132	538	409	354
OPS Zaleszany	115	80	89	222	182	200
Powiat Stalowowolski	888	697	673	2090	1584	1479

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Ośrodków Pomocy Społecznej z terenu Powiatu Stalowowolskiego.

Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym stwarza szansę na powrót do społeczeństwa osobom, które z różnych powodów znalazły się na marginesie życia społecznego. Wychodzi naprzeciw postulatami organizacji pozarządowych, które oczekują od Państwa większego zaangażowania w aktywizację i edukację środowisk dotkniętych długotrwałym bezrobociem. Ustawa o zatrudnieniu socjalnym umożliwia organizacjom pozarządowym i samorządom terytorialnym tworzenie Klubów Integracji Społecznej (KIS) jako jednostek, których celem jest udzielanie pomocy osobom indywidualnym oraz ich rodzinom w odbudowywaniu i podtrzymywaniu umiejętności uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej, w powrocie do pełnienia ról społecznych oraz w podniesieniu kwalifikacji zawodowych, jako wartości na rynku pracy. KIS działa na rzecz integrowania się osób o podobnych trudnościach i problemach życiowych. Pomaga samoorganizować się ludziom w grupy, podejmować wspólne inicjatywy i przedsięwzięcia w zakresie aktywizacji zawodowej, w tym zmierzające do tworzenia własnych miejsc pracy.

Klub Integracji Społecznej przy MOPS w Stalowej Woli powstał w czerwcu 2005 r. w odpowiedzi na dynamicznie postępujące w naszym rejonie zjawisko bezrobocia. Celem KIS jest przede wszystkim reintegracja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, czyli przygotowanie osób bezrobotnych z terenu Stalowej Woli do efektywnego poszukiwania pracy, wyzbycia się bierności, poprzez ich uczestnictwo w różnych zajęciach oraz pomoc w wyjściu z izolacji i osamotnienia.

Analiza SWOT dla problemu bezrobocia

Mocne strony	Słabe strony
- stopa bezrobocia w Powiecie Stalowowolskim na poziomie zbliżonym do stopy bezrobocia w kraju; - odpowiednie przygotowanie pracowników urzędu pracy i ośrodków pomocy społecznej do pracy z osobami bezrobotnymi; - podnoszenie kwalifikacji przez osoby bezrobotne; - KIS przy MOPS w Stalowej Woli; - realizacja programów mających na celu aktywizację zawodową i społeczną osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (klientów OPS i PUP); - stała współpraca pracowników urzędu pracy z pracodawcami; - oferta kształcenia dla osób dorosłych umożliwiająca uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych; - istnienie uczelni wyższych na terenie powiatu; - oferowanie przez PUP w Stalowej Woli licznych form wsparcia dla osób bezrobotnych i poszukujących pracy; - dostępne tereny inwestycyjne; - funkcjonowanie na terenie powiatu Tarnobrzeskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej „EURO-PARK WISŁOSAN.”	- usytuowanie powiatu w oddaleniu od autostrad i dróg szybkiego ruchu jako niesprzyjający czynnik do pozyskiwania nowych inwestorów; - ograniczone możliwości lub brak transportu publicznego na obszarach wiejskich; - niska mobilność społeczeństwa; - ujemne saldo migracji; - występowanie zjawiska pokoleniowego dziedziczenia bezrobocia; - wysoki odsetek osób długotrwale bezrobotnych; - kwalifikacje zawodowe osób bezrobotnych niedopasowane do potrzeb lokalnego rynku pracy; - luka kompetencyjna pomiędzy potrzebami rynku pracy a kwalifikacjami osób poszukujących pracy; - niskie wynagrodzenia za pracę; - mała liczba ofert dla kobiet, osób młodych bez doświadczenia zawodowego, osób powyżej 50 roku życia; - spory odsetek osób pozostających w ewidencji PUP dla celów innych niż aktywizacja zawodowa (ubezpieczenie, pomoc społeczna); - niewystarczająca infrastruktura (żłobki, przedszkola) jako czynnik utrudniających podjęcie zatrudnienia szczególnie przez kobiety.

Szanse	Zagrożenia
- wprowadzenie nowych kierunków kształcenia wyższego wynikających z wymagań lokalnego rynku pracy/ dostosowanych do potrzeb lokalnego rynku pracy; - podnoszenie kwalifikacji przez osoby bezrobotne; - rozwój lokalnych firm i plany związane z utrzymaniem i zwiększeniem zatrudnienia; - zainteresowanie pracodawców zatrudnianiem osób młodych; - wzrost dostępności kształcenia ustawicznego; - wzrost samozatrudnienia; - pozyskanie środków zewnętrznych na aktywizację zawodową.	- wysokie oczekiwania i podejście do pracy absolwentów szkół nieadekwatne do posiadanych kompetencji i realiów rynku pracy; - występowanie „szarej strefy” zatrudnienia; - znaczny odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym; - migracje edukacyjne młodzieży i pozostawanie na stałe w większych ośrodkach akademickich; - migracja i emigracja zarobkowa; - niechęć do zmiany i podjęcia zatrudnienia przez część osób bezrobotnych; - uzależnienie osób od świadczeń pomocy społecznej (wysokie zasiłki w porównaniu do zarobków); - niewystarczająca ilość inwestycji generujących miejsca pracy; - przedłużająca się sytuacja epidemiczna w kraju może ograniczyć działalność różnych podmiotów gospodarki w tym lokalnej i zmniejszyć zapotrzebowanie na pracowników.

3.5. Niepełnosprawność.

Zarówno w Polsce, jak i krajach członkowskich Unii Europejskiej nie ma jednej, uniwersalnej definicji niepełnosprawności. Według definicji zamieszczonej w uchwale Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z 1 sierpnia 1997 r. **Karta Praw Osób Niepełnosprawnych**: „Niepełnosprawnymi są osoby, których sprawność fizyczna, psychiczna lub umysłowa trwale lub okresowo utrudnia, ogranicza lub uniemożliwia życie codzienne, naukę, pracę oraz pełnienie ról społecznych, zgodnie z normami prawnymi i zwyczajami”¹⁵.

¹⁵ Art. 1 uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r. Karta Praw Osób Niepełnosprawnych, M. P. z 1997 r., Nr 50, poz. 475.

Natomiast w myśl art. 2 pkt 10 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych: „niepełnosprawność oznacza trwałą lub okresową niezdolność do wypełniania ról społecznych z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, w szczególności powodującą niezdolność do pracy.”

Istnieje wiele definicji niepełnosprawności skonstruowanych w obrębie różnych nauk: pedagogiki, psychologii, socjologii, medycyny, katolickiej nauki społecznej czy prawa. Nie mamy więc tutaj do czynienia z pojęciem jednoznacznym i uniwersalnym na gruncie wszystkich dziedzin nim operujących. Co więcej, **powinno ono zawsze być rozpatrywane z punktu widzenia tych dziedzin, które za przedmiot badań stawiają sobie właśnie zjawisko niepełnosprawności.** Powiatowa strategia ukierunkowana jest na rozwiązywanie problemów społecznych i w takim właśnie ujęciu podjęta zostanie próba zdefiniowania zjawiska niepełnosprawności.

Zgodnie z założeniami społecznego modelu niepełnosprawności, ani uszkodzenie ciała, ani występowanie ograniczenia funkcjonalnego nie może być podstawą uznania osoby za niepełnosprawną. Osoba staje się niepełnosprawną wówczas, kiedy jej uczestnictwo w życiu społeczności okazuje się niemożliwe lub bardzo ograniczone. Dzieje się tak z powodu występowania dwóch typów barier. Pierwszy stanowią bariery fizyczne, czyli przeszkody – w poruszaniu się, dostępie do budynków, korzystaniu ze środków transportu itp. Drugi typ to bariery społeczne wynikające ze stereotypów osób niepełnosprawnych i prowadzące do ich stygmatyzacji. Bariery są tworzone przez społeczeństwo, przez sposób organizacji kultury materialnej i niematerialnej.

W modelu społecznym niepełnosprawność wynika przede wszystkim z charakteru interakcji między niepełnosprawną osobą a środowiskiem, w którym ona żyje. Osoba z uszkodzeniem fizycznym może uzyskać sprawności, jeśli umożliwi się jej wykonywanie różnych działań. W tym celu należy dokonać zmian w otoczeniu materialnym oraz w społecznych wzorcach zachowań. Jednak zmiany te nie mogą polegać jedynie na likwidowaniu elementarnych przeszkód. Są one zadaniem wieloetapowym, którego trudność rośnie wraz ze złożonością form aktywności, które chce się uczynić dostępnymi dla osób niepełnosprawnych. Przełomowość społecznego modelu niepełnosprawności, polega więc na przyjęciu perspektywy, iż obiektem zmian i dostosowań nie powinny być osoby niepełnosprawne, ale warunki w których żyją – ich otoczenie materialne i społeczne. Warunki te powinny zostać dostosowane do potrzeb niepełnosprawnych osób tak, aby pozwalały im żyć w sposób, który w danym społeczeństwie jest uznawany za właściwy i godny. Model społeczny wyraźnie wskazuje zatem, że problemy pojedynczych osób niepełnosprawnych są kwestią społeczną, której nie można lekceważyć.¹⁶

¹⁶ A. Twardowski, *Społeczny model niepełnosprawności-analiza krytyczna*, Studia Edukacyjne Nr 48/2018, Poznań 2018, s. 104-105

W Polsce i Europie obserwuje się zauważalną tendencję wzrostu liczby osób z niepełnosprawnościami. Jest to „w pierwszym rzędzie pochodna zmian cywilizacyjnych: postępu wiedzy i technologii medycznych, wydłużenia się ludzkiego życia wskutek wdrożenia mechanizmów zarządzania zdrowiem publicznym i ogólnego wzrostu dobrobytu, a także zmian kulturowych odnoszących się do kwestii zdrowia, sprawności fizycznej i intelektualnej oraz wzorów pełnienia ról społecznych”¹⁷

Niepełnosprawność, a właściwie sposób jej postrzegania i przeważające w określonym społeczeństwie wzorce odnoszenia się do osób z różnymi dysfunkcjami to zjawisko, które obecnie w coraz to większym stopniu odzwierciedla najważniejsze strukturalne cechy danej zbiorowości ludzkiej. Rośnie jej ranga dla funkcjonowania wszystkich współczesnych społeczeństw. Niepełnosprawność jest problemem złożonym, dlatego aktywne i skuteczne wspieranie osób niepełnosprawnych stanowi ogromne wyzwanie dla lokalnych samorządów. Bardzo często bowiem w dzisiejszej debacie publicznej pojawiają się tematy dotyczące jakości życia osób z niepełnosprawnościami, ich pozycji społecznej i ekonomicznej, poziomu szans w różnorodnych formach życia społecznego, a także sposobu ich postrzegania i traktowania przez instytucje publiczne i różne grupy społeczne. Zasadnym jest więc objęcie przez państwo osób niepełnosprawnych szczególną troską i uruchomienie różnych form zabezpieczenia społecznego.

Rada Ministrów w dniu 16.02.2021 r. przyjęła uchwałę w sprawie **Strategii na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami 2021-2030**. Strategia zakłada realizację 113 działań, kluczowych dla nowego systemu wsparcia osób z niepełnosprawnościami. Dokument przewiduje reformę systemu orzekania o niepełnosprawności, wypracowanie modelu kompleksowej rehabilitacji, przygotowanie ustawy o wyrównywaniu szans osób z niepełnosprawnościami, a także wprowadzenie systemowej usługi asystencji osobistej oraz tzw. opieki wytchnieniowej.

Ponadto zaplanowany jest m.in. rozwój mieszkalnictwa wspomagane, opracowanie Narodowego Programu Zatrudnienia Osób Niepełnosprawnych, modyfikacja systemu wsparcia finansowego adekwatnego do potrzeb i poziomu niepełnosprawności oraz modyfikacja systemu świadczeń dla opiekunów osób z niepełnosprawnościami. Wysokość środków przewidzianych do realizacji poszczególnych projektów będzie ustalana corocznie przez Radę Ministrów w trakcie prac nad ustawą budżetową. Do realizacji strategii będą mogły być wykorzystywane także środki z Unii Europejskiej. Za koordynację prac związanych z realizacją strategii będzie odpowiadał pełnomocnik rządu do spraw osób niepełnosprawnych.

¹⁷ B. Gąciarz, S. Rudnicki (red.) *Polscy (nie)pełnosprawni. Od kompleksowej diagnozy sytuacji osób niepełnosprawnych w Polsce do nowego modelu polityki społecznej wobec niepełnosprawności*, Wydawnictwa AGH, Kraków 2014, s. 7.

ORZEKANIE O NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI.

W polskim systemie prawnym funkcjonują dwa podstawowe systemy orzekania:

- niezdolności do pracy (instytucja orzekająca – Zakład Ubezpieczeń Społecznych);
- niepełnosprawności i stopnia niepełnosprawności (instytucje orzekające – miejskie/powiatowe zespoły orzekające o niepełnosprawności – jako pierwsza instancja lub wojewódzkie zespoły orzekające o niepełnosprawności – jako druga instancja).

Niepełnosprawność podlega stopniowaniu w zależności od stanu naruszenia sprawności organizmu. Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych w art. 3 ustanawia trzy stopnie niepełnosprawności:

- ✓ znaczny, do którego zalicza się osobę z naruszoną sprawnością organizmu, niezdolną do pracy albo zdolną do pracy jedynie w warunkach pracy chronionej i wymagającą w celu pełnienia ról społecznych, stałej lub długotrwałej opieki i pomocy innych osób w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji;
- ✓ umiarkowany, do którego zalicza się osobę z naruszoną sprawnością organizmu, niezdolną do pracy albo zdolną do pracy jedynie w warunkach pracy chronionej lub wymagającą czasowej albo częściowej pomocy innych osób w celu pełnienia ról społecznych;
- ✓ lekki, do którego zalicza się osobę o naruszonej sprawności organizmu powodującej w sposób istotny obniżenie zdolności do wykonywania pracy, w porównaniu do zdolności, jaką wykazuje osoba o podobnych kwalifikacjach zawodowych z pełną sprawnością psychiczną i fizyczną lub mająca ograniczenia w pełnieniu ról społecznych dające się kompensować przy pomocy wyposażenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze lub środki techniczne.

Właściwy do rozpatrzenia wniosku o ustalenie stopnia niepełnosprawności zespół ds. orzekania o niepełnosprawności przeprowadza postępowanie, w wyniku którego wydaje orzeczenie zaliczające osobę do jednego z wyżej określonych stopni niepełnosprawności lub w przypadku dziecka zalicza do osób niepełnosprawnych (bez nadawania stopnia). Orzeczenie ustalające stopień niepełnosprawności stanowi podstawę do przyznania ulg i uprawnień na podstawie odrębnych przepisów. Celem ulg i uprawnień jest przede wszystkim zapewnienie tym osobom równych szans w życiu zawodowym i społecznym. Dlatego wyartykułowana w Karcie Praw Osób Niepełnosprawnych zasada niedyskryminacji oraz prawo do samodzielnego i aktywnego życia osób, których sprawność fizyczna lub psychiczna utrudnia lub uniemożliwia naukę, pracę oraz pełnienie ról społecznych, ma nie tylko aspekt społeczny, ale przede wszystkim ma niwelować rzeczywiste bariery, jakie w codziennym życiu napotykają osoby niepełnosprawne.

Tabela nr 11. **Wydane orzeczenia w latach 2018-2020 przez Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności w Stalowej Woli.**

Osoby przed 16 rokiem życia				
Lp.	Wyszczególnienie	2018	2019	2020
1.	Wydane orzeczenia o zaliczeniu do osób niepełnosprawnych	375	295	368
2.	Wydane orzeczenia o niezaliczeniu do osób niepełnosprawnych	7	7	4
3.	Wydane orzeczenia o odmowie ustalenia niepełnosprawności	1	0	1
Ogółem		383	302	373
Osoby po 16 roku życia				
1.	Wydane orzeczenia z określeniem stopnia niepełnosprawnych	2728	2884	2309
2.	Wydane orzeczenia o niezaliczeniu do osób niepełnosprawnych	39	41	51
3.	Wydane orzeczenia o odmowie ustalenia stopnia niepełnosprawności	27	30	25
Ogółem		2794	2955	2385

Źródło: Dane Powiatowego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności w Stalowej Woli.

Tabela nr 12. **Niepełnosprawność jako główna przyczyna udzielania pomocy społecznej rodzinom w Powiecie Stalowowolskim w latach 2018-2020.**

Jednostka pomocy społecznej	Liczba rodzin			Liczba osób w rodzinach		
	2018	2019	2020	2018	2019	2020
GOPS Bojanów	98	81	61	290	215	147
OPS Pysznica	75	73	67	145	135	125
GOPS Radomyśl	77	79	56	166	151	114
MOPS Stalowa Wola	712	655	610	1083	956	835
OPS Zaklików	114	88	79	240	175	156
OPS Zaleszany	111	147	121	229	321	244
Powiat Stalowowolski	1187	1123	994	2153	1953	1621

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Ośrodków Pomocy Społecznej z terenu Powiatu Stalowowolskiego.

Analiza SWOT dla problemu niepełnosprawności

Mocne strony	Słabe strony
- wzrost świadomości społecznej odnośnie problematyki osób niepełnosprawnych; - wzrost aktywności osób niepełnosprawnych i organizacji działających na rzecz osób niepełnosprawnych; - polityka zatrudniania osób niepełnosprawnych (w oparciu o środki PFRON); - likwidacja barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych u indywidualnych wnioskodawców; - obecność zakładów pracy chronionej na terenie powiatu oferujących miejsca pracy dla osób niepełnosprawnych; - szeroka i urozmaicona oferta wsparcia osób niepełnosprawnych (środki PFRON, środki pochodzące ze źródeł zewnętrznych); - dobrze rozwinięta sieć placówek (domy pomocy społecznej, środowiskowe domy samopomocy, warsztaty terapii zajęciowej, dzienne domy pobytu) i wykwalifikowana kadra pracownicza; - zaangażowanie środowiska osób niepełnosprawnych w działalność samopomocową; - przepływ informacji między podmiotami pomocowymi; - rozpowszechnianie w środowisku pozytywnych wzorców postaw charytatywnych i filantropijnych.	- niedostateczna wiedza na temat podmiotów publicznych i niepublicznych, zajmujących się pomocą osobom niepełnosprawnym; - niewystarczająca oferta pomocy osobom niepełnosprawnym w gminach; - niewystarczająca baza rehabilitacyjna w stosunku do potrzeb osób niepełnosprawnych i wydłużony okres oczekiwania na rehabilitację; - mała aktywność, niechęć do zmian, niska samoocena osób niepełnosprawnych szczególnie w obszarach wiejskich; - niewystarczająca liczba kampanii informacyjnych na rzecz integracji osób niepełnosprawnych i przeciwdziałania ich dyskryminacji; - długi okres oczekiwania na wizyty u specjalistów i diagnostykę specjalistyczną; - niewystarczająca liczba wolontariuszy; - niewystarczająca liczba asystentów osoby niepełnosprawnej; - brak mieszkań chronionych (treningowych i wspieranych) dla osób z niepełno-sprawnościami; - bariery architektoniczne w budynkach użyteczności publicznej.
Szanse	Zagrożenia
- postępująca społeczna akceptacja osób niepełnosprawnych w środowisku lokalnym;	- bierność i izolacja osób niepełnosprawnych w życiu społecznym i zawodowym;

- środki finansowe na zadania w obszarze pomocy osobom niepełnosprawnym; - wykwalifikowana kadra zajmująca się osobami niepełnosprawnymi i starszymi; - współpraca sektora publicznego z sektorem pozarządowym w dziedzinie pomocy osobom niepełnosprawnym; - podejmowanie działań na rzecz zwiększania aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych; - upowszechnianie informacji o możliwościach skorzystania z usług i form wsparcia dla osób niepełnosprawnych, zwłaszcza na obszarach wiejskich.	- obniżenie standardu życia osób niepełnosprawnych i ich rodzin; - wysokie ceny specjalistycznego sprzętu dla osób niepełnosprawnych; - wzrastające zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze i stacjonarne; - niski poziom świadczeń emerytalnych i rentowych; - zanik tradycyjnych rodzin wielopokoleniowych.
--	--

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Stalowej Woli jako jednostka organizacyjna powiatu odpowiada za wykonywanie określonych ustawami zadań publicznych o charakterze ponadgminnym w zakresie pomocy społecznej i wspierania osób niepełnosprawnych. W szczególności dotyczą one rehabilitacji społecznej, przestrzegania praw osób niepełnosprawnych, podejmowania działań zmierzających do ograniczania skutków niepełnosprawności, współpracy z organizacjami pozarządowymi i fundacjami działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych w zakresie rehabilitacji społecznej i zawodowej tych osób. Ważnym krokiem w kierunku wydajniejszego modelu polityki społecznej wobec osób niepełnosprawnych jest programu „**Aktywny samorząd.**” Działania przewidziane w programie uzupełnią plany ujęte w powiatowych strategiach rozwiązywania problemów społecznych i programach działań na rzecz osób niepełnosprawnych. Umożliwią samorządom aktywniejsze włączenie się w działania na rzecz inkluzji społecznej osób niepełnosprawnych. Formy wsparcia przewidziane w programie dotyczą likwidacji barier ograniczających społeczne i zawodowe funkcjonowanie osób niepełnosprawnych. Pilotażowy program „Aktywny Samorząd” cieszy się ogromnym zainteresowaniem wśród osób niepełnosprawnych. Jego realizacja w Powiecie Stalowowskim trwa nieprzerwanie od 2012 r. Dzięki temu u wielu osób z różnymi dysfunkcjami zostały wyeliminowane lub przynajmniej zmniejszone bariery ograniczające uczestnictwo tych osób w życiu społecznym, zawodowym i w dostępie do edukacji.

Kolejnym istotnym działaniem jest realizacja programu „**Wyrównywania różnic między regionami III**” w ramach którego w okresie 2016–2020 wydatkowano ogółem: **816 685,00 zł.** dla 4 beneficjentów z Powiatu Stalowowolskiego.

Dzięki pozyskanym w ramach Programu środkom PFRON zlikwidowano bariery:

- ✓ transportowe,
- ✓ zmodernizowano infrastrukturę warsztatu terapii zajęciowej, działającym przy Stowarzyszeniu „Nadzieja” w Stalowej Woli
- ✓ zaktywizowano osoby niepełnosprawne w Powiecie Stalowowolskim.

Należy zauważyć, że duży wpływ na możliwość objęcia pomocą rodzin i osób z niepełnosprawnością w powiecie mają środki, jakimi dysponuje w danym roku budżetowym PCPR w Stalowej Woli. Pozostający w strukturze organizacyjnej jednostki Dział Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych realizuje przede wszystkim zadania powiatu określone w ustawie z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji społecznej i zawodowej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych:

- **dofinansowanie do uczestnictwa w turnusach rehabilitacyjnych osób niepełnosprawnych i ich opiekunów.**

Turnusy rehabilitacyjne to zorganizowana forma aktywnej rehabilitacji połączonej z elementami wypoczynku, której celem jest ogólna poprawa psychofizycznej sprawności oraz rozwijanie umiejętności społecznych uczestników, między innymi przez nawiązywanie i rozwijanie kontaktów społecznych, realizację i rozwijanie zainteresowań, a także przez udział w innych zajęciach przewidzianych programem turnusu.

Tabela nr 13. **Skalę dofinansowań w latach 2016-2020 obrazuje poniższa tabela:**

Lp.	rok	liczba osób, którym wypłacono dofinansowanie do turnusów /w tym opiekunowie/	Kwota środków PFRON
1	2016	215	214 625,00
2	2017	283	290 628,00
3	2018	247	281 874,00
4	2019	252	305 481,00
5	2020	278	279 484,00
Ogółem		1 275,00	1 372 092,00

Źródło: Dane wynikające ze sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykorzystania środków PFRON za okres od 2016-2020.

- **dofinansowanie do likwidacji barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych w związku z indywidualnymi potrzebami osób niepełnosprawnych (barier funkcjonalnych).**

Barier funkcjonalne to forma dofinansowania przewidziana dla osób niepełnosprawnych, której realizacja umożliwi lub w znacznym stopniu ułatwi osobie niepełnosprawnej wykonywanie podstawowych, codziennych czynności lub kontaktów z otoczeniem. W pojęciu barier funkcjonalnych mieszczą się bariery architektoniczne w komunikowaniu się i techniczne. Zakres możliwych do wykonania przedsięwzięć w ramach likwidacji barier funkcjonalnych jest bardzo duży i elastyczny. Jednak wysokość limitów środków przekazywanych w latach 2016 - 2020 dla powiatu na realizację tego zadania pozwalał na wykonywanie najbardziej niezbędnych przedsięwzięć oraz na zakup niezbędnych urządzeń stanowiących podstawę funkcjonowania i komunikowania się osób niepełnosprawnych.

Dofinansowywano zatem zakup:

- uchwytów,
- płytek antypoślizgowych,
- kabin prysznicowych z brodzikiem,
- krzesełek prysznicowych,
- schodolazów,
- drzwi dla osób niepełnosprawnych,
- podnośników wannowych,
- krzesełek toaletowych,
- krzesełek prysznicowych,
- łóżek rehabilitacyjnych wspomagających opiekę nad osobami niepełnosprawnymi,
- pralek automatycznych,
- rowerków trójkołowych,
- notebooków.

Z roku na rok rośnie liczba osób niepełnosprawnych zainteresowanych dofinansowaniem do likwidacji barier funkcjonalnych, jednak potrzeby wynikające z wniosków są większe niż planowane kwoty na ten cel. Dzieje się tak dlatego, że w Powiecie Stalowowolskim liczba osób niepełnosprawnych oraz ich potrzeby wynikające z niepełnosprawności są niewspółmiernie wyższe od możliwości finansowych Funduszu.

Tabela nr 14. **Bariery architektoniczne, techniczne i w komunikowaniu się w latach 2016 – 2020:**

Lp.	rok	liczba osób, którym wyplacono dofinansowanie	Kwota środków PFRON
1	2016	69	78 553,00
2	2017	64	75 735,00
3	2018	60	68 611,00
4	2019	65	83 270,00
5	2020	78	153 584,00
Ogółem		336	459 753,00

Źródło: Dane wynikające ze sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykorzystania środków PFRON za okres od 2016-2020.

- **dofinansowanie kosztów działalności warsztatów terapii zajęciowej.**

Warsztat terapii zajęciowej oznacza wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo placówkę stwarzającą osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskiwania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia. Realizacja przez warsztat tego celu odbywa się przy zastosowaniu technik terapii zajęciowej, zmierzających do rozwijania:

- umiejętności wykonywania czynności życia codziennego oraz zaradności osobistej,
- psychofizycznych sprawności oraz podstawowych i specjalistycznych umiejętności zawodowych, umożliwiających uczestnictwo w szkoleniu zawodowym albo podjęcie pracy.

Tabela nr 15. **Warsztaty terapii zajęciowej w Powiecie Stalowowolskim – aktualna liczba uczestników:**

Lp.	Warsztat terapii zajęciowej	Data powstania	Liczba uczestników
1.	WTZ przy MOPS w Stalowej Woli	1996	50
2.	WTZ przy Stowarzyszeniu na Rzecz Osób Szczególnej Troski „Nadzieja”	2003	45
3.	WTZ przy Stowarzyszeniu na Rzecz Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnej „Szansa”	2003	40

Źródło: opracowanie własne wynikające ze sprawozdań.

Tabela nr 16. **Finansowanie warsztatów terapii zajęciowej działających na terenie Powiatu Stalowowolskiego:**

Rok działalności	Liczba uczestników	Kwota wypłaconego dofinansowania ze środków PFRON
2016	135	2 159 460,00
2017	135	2 159 460,00
2018	135	2 240 460,00
2019	135	2 442 960,00
2020	135	2 766 960,00
Ogółem		10 769 300,00

Źródło: Dane wynikające ze sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykorzystania środków PFRON za okres od 2016-2020

Ponadto od 2007 r. Powiat Stalowowolski współfinansuje w wysokości 10% koszty uczestnictwa mieszkańców Powiatu Stalowowolskiego w warsztacie terapii zajęciowej działającym na terenie Powiatu Tarnobrzskiego oraz w warsztatach terapii zajęciowej działających na terenie Powiatu Stalowowolskiego. Ogółem kwota przekazana przez Powiat Stalowowolski na współfinansowanie kosztów terapii mieszkańców Powiatu Stalowowolskiego w latach 2016–2020 wyniosła: **1 332 793,00 zł.**

Od 2018 r. Powiat Stalowowolski realizuje program p.n. „**Zajęcia klubowe w wtz**”. Program realizowany jest dla 5 osób niepełnosprawnych, będących na liście oczekujących do warsztatu terapii zajęciowej przy Stowarzyszeniu „Nadzieja” w Stalowej Woli.

Tabela nr 17. **Finansowanie przez Powiat Stalowowolski „zajęć klubowych w wtz” wynikające z zawartych umów.**

Numer umowy	Kwota przekazana
KLU/000005/09/D z dnia 08.10.2018 r.	7 500,00 zł.
Aneks nr 1 z dnia 22.01.2019 r. do umowy Aneks nr 2 z dnia 12.03.2019 r. do umowy	24 000,00 zł.
KLU/000016/09/D z dnia 17.01.2020 r. Aneks nr 1 z dnia 23.03.2020 r. do umowy	27 000,00 zł.
Ogółem	58 500,00 zł.

Źródło: opracowanie własne.

- **dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze.**

O dofinansowanie zakupu sprzętu rehabilitacyjnego, przedmiotów ortopedycznych i środków pomocniczych mogą się ubiegać osoby niepełnosprawne na podstawie odrębnych przepisów, stosownie do potrzeb wynikających z ich niepełnosprawności. W świetle aktualnie obowiązujących przepisów maksymalna kwota dofinansowania ze środków Funduszu do zakupu sprzętu rehabilitacyjnego wynosi 80% kosztów zakupu tego sprzętu. Wysokość dofinansowania ze środków Funduszu zaopatrzenia w sprzęt ortopedyczny i środki pomocnicze wynosi 100% udziału własnego osoby niepełnosprawnej w limicie ceny ustalonym na podstawie odrębnych przepisów lub 150% sumy kwoty limitu wyznaczonego przez Fundusz Zdrowia oraz wymaganego udziału własnego w zakupie tych przedmiotów i środków, jeżeli cena zakupu jest wyższa niż ustalony limit. Ze względu jednak na ogromne zapotrzebowanie osób niepełnosprawnych w tym zakresie, które jest niewspółmierne w stosunku do otrzymywanych środków finansowych Funduszu, na przestrzeni ostatnich kilku lat wprowadzane są dodatkowe zasady przyznawania dofinansowań, w formie odpowiednich zarządzeń Starosty Stalowowolskiego.

Najczęściej dofinansowanym sprzętem ortopedycznym i środkami pomocniczymi są:

- buty ortopedyczne,
- kule, laski inwalidzkie,
- balkoniki i podpórki do chodzenia,
- wózki inwalidzkie,
- poduszki i materace przeciwoleżynowe,
- szkła okularowe,
- aparaty słuchowe z wkładkami usznymi, systemy FM,
- protezy piersi,
- peruki w przebiegu leczenia chorób nowotworowych,
- foteliki dla dzieci z porażeniem mózgowym,
- protezy kończyn dolnych i górnych,
- aparaty do leczenia bezdechu sennego.

Z zakresu sprzętu rehabilitacyjnego najczęściej dofinansowywano:

- rower rehabilitacyjny,
- orbitrek magnetyczny,
- mata rehabilitacyjna do ćwiczeń.

Tabela nr 18. **Dofinansowanie do zakupu sprzętu rehabilitacyjnego, ortopedycznego i środków pomocniczych w latach 2016-2020:**

Lp.	Rok	Liczba osób, którym przyznano dofinansowanie	Kwota środków PFRON
1	2016	482	247 805,00
2	2017	302	182 494,00
3	2018	266	208 632,00
4	2019	231	213 910,00
5	2020	174	270 738,00
Ogółem		1 455,00	1 123 579,00

Źródło: Dane wynikające ze sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykorzystania środków PFRON za okres od 2016-2020.

Ponadto o dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny mogą ubiegać się osoby prawne i jednostki organizacyjne nie posiadające osobowości prawnej, które działalność na rzecz osób niepełnosprawnych prowadziły co najmniej przez okres 2 lat przed dniem złożenia wniosku. W okresie analizowanych pięciu lat od 2016-2020, zawarta została jedna umowa w 2020 r. na kwotę: **5 000,00 zł.**

- **dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych.**

O dofinansowanie ze środków Funduszu organizacji sportu, kultury, rekreacji i turystyki dla osób niepełnosprawnych mogą ubiegać się osoby prawne i jednostki organizacyjne nie posiadające osobowości prawnej, pod warunkiem, że prowadzą działalność na rzecz osób niepełnosprawnych przez okres co najmniej 2 lat przed dniem złożenia wniosku.

Tabela nr 19. **Dofinansowanie organizacji sportu, kultury, rekreacji i turystyki dla osób niepełnosprawnych w latach 2016 -2020.**

LP	rok	Liczba osób	Kwota środków PFRON
1	2016	647	4 939,00
2	2017	460	4 000,00
3	2018	323	2 977,00
4	2019	242	1997
5	2020	5	500
Ogółem		1 677,00	14 413,00

Źródło: Dane wynikające ze sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykorzystania środków PFRON za okres od 2016-2020

W 2020 r. Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych uruchomił realizację programu „**Pomoc osobom niepełnosprawnym poszkodowanym w wyniku żywiołu lub sytuacji kryzysowych wywołanych chorobami zakaźnymi**”. W ramach Modułu III tego programu można było otrzymać dofinansowanie kosztów związanych z koniecznością zapewnienia opieki w warunkach domowych w sytuacji utraty możliwości korzystania z opieki świadczonej w placówce rehabilitacyjnej. W Powiecie Stalowowolskim wydatkowano na ten cel kwotę: **631 000,00 zł. dla 431 osób niepełnosprawnych.**

Należy zaznaczyć, że Powiat Stalowowolski aktywnie współpracuje z organizacjami pozarządowymi. Efektem tej współpracy jest opracowywany i konsultowany coroczny program współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie. Przy Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Stalowej Woli działa powołana zarządzeniem Starosty, Powiatowa Społeczna Rada ds. Osób Niepełnosprawnych. Rada jest organem opiniodawczo – doradczym, a do zakresu jej działania należy:

- ✓ Inspirowanie do przedsięwzięć zmierzających do integracji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych,
- ✓ Inspirowanie przedsięwzięć zmierzających do realizacji praw osób niepełnosprawnych,
- ✓ Opiniowanie projektów powiatowych programów działań na rzecz osób niepełnosprawnych,
- ✓ Ocena realizacji projektów uchwał i programów działań na rzecz osób niepełnosprawnych,
- ✓ Opiniowanie projektów uchwał i programów przyjmowanych przez Radę Powiatu pod kątem ich skutków dla osób niepełnosprawnych.

Prowadzenie stałego monitoringu potrzeb osób niepełnosprawnych na terenie działania powiatu wskazuje jednak, że wiele z potrzeb pozostaje jeszcze do realizacji. Zgodnie z propozycjami instytucji i organizacji działających na rzecz osób niepełnosprawnych, zostały one ujęte w Programie Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych na lata 2021-2025 i zaakceptowane przez Powiatową Społeczną Radę ds. Osób Niepełnosprawnych. **Program Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych na lata 2021-2025** został przyjęty Uchwałą Nr XXVI/203/2021 Rady Powiatu Stalowowolskiego z dnia 18 marca 2021 r. Założenia programu są zgodne ze Strategią Rozwoju Województwa Podkarpackiego.

Przy opracowywaniu planów polityki na rzecz osób niepełnosprawnych bardzo ważne jest wypracowanie skutecznych procedur współpracy pomiędzy władzami lokalnymi i organizacjami funkcjonującymi na rzecz osób niepełnosprawnych. Należy zaznaczyć, że działania ujęte w niniejszym

programie opracowano na podstawie propozycji działań przedstawionych przez organizacje i instytucje funkcjonujące na rzecz osób niepełnosprawnych w Powiecie Stalowowskim.

Do realizacji wyodrębniono następujące działania na rzecz osób niepełnosprawnych:

1. Likwidacja barier architektonicznych poprzez budowę windy w Zespole Szkolno – Przedszkolnym w Przyszowie.
2. Likwidacja barier architektonicznych w instytucjach na terenie gminy Pysznica.
3. Likwidacja barier uniemożliwiających uczęszczanie dzieci i młodzieży niepełnosprawnej do placówek edukacyjnych.
4. Likwidacja barier architektonicznych w budynkach Urzędu Miasta Stalowa Wola oraz jednostek podległych.
5. Poprawa dostosowania budynków Urzędu Miasta Stalowa Wola do potrzeb osób niepełnosprawnych poprzez:
 - zakup tabliczek w języku Braille'a,
 - zakup ramek do podpisu dla osób niepełnosprawnych,
 - zakup oznaczeń na schody oraz windę,
 - zakup faktury ostrzegawczej BRAJL.
6. Poprawa dostosowania budynków szkół, przedszkoli i żłobków do potrzeb osób niepełnosprawnych – potrzeba utworzenia podjazdów:
 - Publiczna Szkoła Podstawowa nr 4 im. E. Kwiatkowskiego: brak przystosowania dla osób niepełnosprawnych,
 - Publiczna Szkoła Podstawowa nr 5: brak przystosowania dla osób niepełnosprawnych,
 - Miejska Biblioteka Publiczna Filia Nr 2 przy ul. Siedlanowskiego 3: brak przystosowania dla osób niepełnosprawnych,
 - Publiczna Szkoła Podstawowa nr 3: brak przystosowania dla osób niepełnosprawnych,
 - Przedszkole nr 4: brak przystosowania dla osób niepełnosprawnych.
7. Udoskonalenie dostępności osobom niepełnosprawnym w zakresie obsługi klientów poprzez zapewnienie tłumacza języka migowego online.
8. Likwidacja barier transportowych poprzez zakup środków transportu do przewozu osób niepełnosprawnych.
9. Świadczenie usługi transportu specjalistycznego typu „door-to-door.”
10. Realizacja Programu „Laptop” dla osoby niepełnosprawnej.
11. Wsparcie osób niepełnosprawnych i starszych, w tym zwiększenie dostępności poradnictwa specjalistycznego na rzecz osób starszych, niepełnosprawnych wymagających opieki, świadczonego przez jednostki samorządu terytorialnego oraz organizacje pozarządowe.

12. Aktywizacja środowiska lokalnego w celu włączenia większej liczby wolontariuszy do pomocy osobom starszym i niepełnosprawnym.

13. Utrzymanie osób niepełnosprawnych wymagających opieki jak najdłużej w środowisku zamieszkania, poprzez rozszerzenie oferty placówek typu: kluby seniora, mieszkania chronione czy centra opiekuńczo-mieszkalne.

14. Utworzenie punktu wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego na terenach gmin.

15. Korzystanie z programów dla osób niepełnosprawnych.

16. Opracowanie i wydanie informatora w wersji elektronicznej o dostępnych formach usług dla osób niepełnosprawnych na terenie powiatu. Informator powinien być dostępny na wszystkich stronach instytucji pomocowych powiatu. Opracowanie i wydanie informatora w wersji papierowej o rodzajach ulg i uprawnień, które przysługują osobom niepełnosprawnym.

17. Organizacja cyklicznych spotkań z udziałem przedstawicieli instytucji pomocy społecznej, tj. (MOPS, PCPR, ŚDS, WTZ) celem wypracowania ścieżki dialogu i działań zmierzających do zaspokojenia potrzeb osób niepełnosprawnych.

18. Wsparcie instytucji w działalności kulturalnej i sportowej na rzecz osób niepełnosprawnych oraz promowanie twórczości osób niepełnosprawnych poprzez:

- organizowanie oraz rozwijanie różnorodnych form wsparcia oraz działań o charakterze aktywizującym i integracyjnym na rzecz osób niepełnosprawnych,
- organizowanie okolicznościowych imprez rekreacyjno-integracyjnych, sportowych, kulturalnych dla niepełnosprawnych mieszkańców Powiatu Stalowowolskiego,
- włączanie osób niepełnosprawnych w życie społeczne i umożliwienie im uczestnictwa w zajęciach kulturalnych, oświatowych, sportowych,
- organizację zajęć tanecznych, sportowych odpowiadających potrzebom osób niepełnosprawnych,
- organizację wystaw, konkursów, pokazów prac osób niepełnosprawnych,
- umożliwienie udziału w konkursach, zawodach i olimpiadach na szczeblu powiatowym, wojewódzkim i krajowym,
- organizację Powiatowego Turnieju Paintballa (przy okazji park linowy, ognisko) – 2 kategorie: warsztaty terapii zajęciowej i środowiskowe domy samopomocy,
- organizację Pleneru malarskiego dla osób niepełnosprawnych pt. „Parafia Radomyśl nad Sanem” – malowanie kapliczek, Kościołów, Sanktuarium – współpraca z sołtysami,
- organizację grzybobrania: zawody,
- zakup gier planszowych i plenerowych,
- zakup sprzętu do ćwiczeń i rehabilitacji,
- organizację konkursu fotograficznego „Moja gmina/powiat,

- organizację konkursu krawieckiego metodą powertex.

19. Organizacja zajęć terapeutycznych i usprawniających funkcjonowanie dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością.

20. Wyrównywanie szans uczniów poprzez rehabilitację, zapewnienie dostępu do obiektów usług publicznych.

21. Podnoszenie standardów pomocy dzieciom i młodzieży niepełnosprawnej poprzez udział kadry pracującej z dziećmi niepełnosprawnymi, w seminariach, szkoleniach, kursach.

22. Przeprowadzenie treningów umiejętności interpersonalnych i rozwiązywania problemów w tym: kształtowanie pozytywnych relacji z osobami bliskimi, z innymi osobami w czasie zakupów w środkach komunikacji publicznej, w urzędach, instytucjach kultury.

23. Przeprowadzenie treningów umiejętności spędzania czasu wolnego, w tym: rozwijanie zainteresowań literaturą, audycjami radiowymi, telewizyjnymi, internetem, udział w spotkaniach towarzyskich i kulturalnych.

24. Podejmowanie różnych form postępowania w celu przygotowania osób niepełnosprawnych do uczestnictwa w warsztatach terapii zajęciowej lub podjęcia zatrudnienia, w tym w warunkach pracy chronionej na przystosowanym stanowisku pracy.

25. Wdrażanie nowych metod terapii oraz rehabilitacji niepełnosprawnych dzieci.

26. Prowadzenie grupowych i indywidualnych zajęć dla dzieci i ich rodzin.

27. Prowadzenie edukacji dotyczącej ochrony zdrowia psychicznego wśród dzieci i młodzieży niepełnosprawnej oraz ich opiekunów.

28. Podejmowanie działań edukacyjnych. Wydanie poradnika, zorganizowanie pogadanki promujących zdrowy styl życia.

29. Zwiększenie dostępu do kinezyterapii – rehabilitacja ruchowa, ćwiczenia rehabilitacyjne.

30. Podejmowanie działań na rzecz utworzenia w gminach całodobowej pomocy opiekuńczej.

31. Podejmowanie innych działań na rzecz osób niepełnosprawnych, które na bieżąco będą zgłaszane przez różne instytucje, organizacje pozarządowe i inne jednostki.

Realizacja zadań ujętych w Programie Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych na lata 2021-2025 z oczywistych względów uzależniona jest od środków finansowych. Konieczne wydaje się zatem stałe uwzględnianie założeń w/w programu podczas planowania budżetu, aby stworzyć warunki do tzw. montażu finansowych, pozwalających aplikować pod adresem różnych funduszy pozabudżetowych. Należy zaznaczyć, że opracowany Program jest dokumentem otwartym i podatnym na wprowadzenie zmian, uzupełnień o kolejne, nowe propozycje rozwiązań.

3.6. Długotrwała lub ciężka choroba oraz starzejąca się społeczność lokalna.

Długotrwała i/lub ciężka choroba to jedna z bardzo częstych, a zarazem trudnych sytuacji życiowych osób i rodzin, mających wpływ na ich funkcjonowanie w społeczeństwie. Sytuacja osób przewlekłe i ciężko chorych jest pogłębiona utrudnieniami związanymi z dostępem do specjalistycznej opieki medycznej, postępującym procesem wykluczenia społecznego rodzin dotkniętych chorobą.

Starzenie się populacji rozumiane jako zwiększanie się odsetka osób starszych przy jednoczesnym zmniejszaniu się odsetka dzieci jest demograficznym faktem i jednym z podstawowych problemów współczesnych czasów. Demografowie alarmują, że postępujące zjawisko starzenia się i niski przyrost naturalny nie gwarantuje nawet zastępowalności pokoleń. Wraz ze wzrostem liczby osób starszych zwiększać się będzie liczba osób chorych, niepełnosprawnych i potrzebujących pomocy, coraz większy wpływ na życie społeczeństwa jako całości będzie miał sposób funkcjonowania starszych mieszkańców. Opieka nad człowiekiem starym i chorym, potrzebującym pomocy jest prawem każdego człowieka i jednocześnie obowiązkiem społeczeństwa.

Konieczne staje się podjęcie skutecznych działań gwarantujących seniorom należyte miejsce w społeczeństwie, możliwość zaspokajania potrzeb, poprawę jakości życia i sprawowania właściwej opieki. Osobie samotnej, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, a jest jej pozbawiona, przysługuje pomoc w formie usług opiekuńczych lub specjalistycznych usług opiekuńczych. Usługi opiekuńcze obejmują m.in. pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza, pielęgnację. Ośrodek pomocy społecznej przyznając usługi opiekuńcze, ustala ich zakres, okres i miejsce świadczenia oraz odpłatność klienta.

Według prognozy demograficznej na lata 2014-2050 dla województwa podkarpackiego przewiduje się systematyczny spadek liczby ludności. Przewiduje się, że nastąpią zmiany w strukturze ludności według miejsca zamieszkania. Udział ludności wiejskiej wzrośnie, zmaleje udział ludności miejskiej. Obniży się liczba osób w wieku produkcyjnym, wzrośnie natomiast w wieku poprodukcyjnym. Według prognozy w latach 2014-2050 w miastach województwa podkarpackiego najbardziej zmniejszy się liczba osób w wieku 25-29 lat i 30-34 lata – odpowiednio o 58,9% i 57,9%, a na wsi w wieku 20-24 lata – o 46,4% oraz w wieku 25-29 lat – o 42,7%. Największy wzrost liczby ludności zarówno w miastach jak i na wsi wystąpi wśród osób w wieku 85 lat i więcej (odpowiednio ponad czterokrotny i trzykrotny). W prognozowanym okresie w województwie podkarpackim populacja ludności w wieku 0-24 lata zmniejszy się o 37,9%.¹⁸

¹⁸ Prognoza demograficzna na lata 2014-2050 dla Województwa Podkarpackiego opublikowana przez Główny Urząd Statystyczny.

Dlatego pozytywne spojrzenie na proces starzenia się społeczeństwa i na starość jako na naturalny etap życia człowieka ma fundamentalne znaczenie dla formułowania strategii działań odpowiadających na wyzwania związane ze starzeniem się społeczeństw. Ważne jest zatem, aby w publicznej debacie wokół tematu starzenia się kształtować pozytywne postawy wobec starości i zachodzących zmian demograficznych oraz przedstawiać osoby starsze jako grupę zróżnicowaną, twórczą, wnoszącą istotny wkład w życie społeczne i ekonomiczne. Promowanie pozytywnego wizerunku osób starszych, popularyzowanie wiedzy na temat procesów starzenia się, potrzeb i potencjału seniorów jest kluczowe dla wspierania kultury dialogu między pokoleniami, kształtowania stosunków społecznych w oparciu o zasadę solidarności pokoleń w wielu obszarach życia. Docenienie starości, podniesienie jej statusu społecznego jest także niezbędne, aby twórczo odpowiedzieć na wyzwania, jakie stoją przed starzejącym się społeczeństwem, aby szukać nowych ról dla osób starszych w zmieniającym się świecie.

Przeciwdziałanie negatywnym stereotypom związanym z wiekiem ma widoczne przełożenie na jakość życia ludzi starszych: ich podmiotowe, równe traktowanie i związane z nim możliwie długie samostanowienie o sobie, godność, wolność od przemocy fizycznej i psychicznej czy w końcu samorealizację oraz udzielane i uzyskiwane wsparcie. Gdy mówimy o wizerunku starości, konieczne jest odniesienie się do stereotypów, jakie funkcjonują w społeczeństwie w odniesieniu do ludzi starszych, i które są przedstawiane i utrwalane w przekazach kulturowych (jak media, reklama, kultura popularna). Stereotypy są mocno powiązane z obecnym od wieków w naszej kulturze lękiem przed śmiercią, a także ze szczególnie silnie obecnym w naszych czasach kultem młodości. Negatywne stereotypy ludzi starych eksponują takie cechy jak: zły stan zdrowia, niepełnosprawność, niesamodzielność fizyczna i intelektualna, samotność, wycofanie z aktywności. Negatywne stereotypy, uprzedzenia odnoszące się do osób starszych leżą u podstaw dyskryminacji wiekowej, są jedną z ważniejszych barier w wykorzystaniu potencjału starszego pokolenia. Stereotypy związane z wiekiem przekładają się także na to, jak osoby starsze postrzegają same siebie, co może przejawiać się rezygnacją z własnych potrzeb, wycofaniem czy zaniżoną samooceną.

Starzenie się ludności jest zjawiskiem, które przez najbliższe dziesięciolecia będzie jednym z ważniejszych wyzwań dla psychologów, socjologów, pedagogów, czy pracowników socjalnych.¹⁹

¹⁹ A. Chabiera, B. Tokarz-Kamińska, *Wizerunek starości i człowieka starego. Postawy wobec starzenia się społeczeństw [w:] Strategie działania w starzejącym się społeczeństwie. Tezy i rekomendacje, Warszawa 2012, s. 127.*

Tabela nr 20. *Długotrwała lub ciężka choroba jako główne przyczyny udzielania pomocy społecznej rodzinom w Powiecie Stalowowskim w latach 2018-2020.*

Jednostka pomocy społecznej	Liczba rodzin			Liczba osób w rodzinach		
	2018	2019	2020	2018	2019	2020
GOPS Bojanów	57	46	32	168	118	88
OPS Pysznica	65	55	74	132	105	130
GOPS Radomyśl	99	107	99	205	189	176
MOPS Stalowa Wola	932	874	828	1384	1246	1139
OPS Zaklików	155	133	125	324	259	249
OPS Zaleszany	142	151	164	196	259	325
Ogółem	1450	1366	1322	2409	2176	2107

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Ośrodków Pomocy Społecznej z terenu Powiatu Stalowowskiego.

Analiza SWOT dla problemu długotrwałej lub ciężkiej choroby oraz starzejącej się społeczności lokalnej

Mocne strony	Słabe strony
- ulgi dla osób starszych w centrach rekreacji i kultury (m.in. Program 60+); - placówki samorządowe i pozarządowe wspomagające osoby długotrwale chore (np. ZOZ, DPS, WTZ, ZPO); - działalność stowarzyszeń i grup wsparcia integrujących osoby starsze na terenie gmin powiatu (Związek Emerytów i Rencistów, Kluby Seniora i inne); - Dzienny Dom Pobytu przy MOPS w Stalowej Woli jako oferta dla seniorów z terenu miasta; - organizacje pozarządowe (stowarzyszenia, fundacje) angażujące osoby w wieku	- niski poziom materialny życia osób starszych; - zmiana modelu rodziny wielopokoleniowej na dwupokoleniową z postępującym marginalizowaniem funkcji opiekuńczych wobec seniorów rodu; - ograniczone możliwości kontynuowania przez osoby starsze aktywności zawodowej; - niskie świadczenia dla osób zagrożonych długotrwałą chorobą lub osób opiekujących się takimi osobami; - system opieki zdrowotnej nie w pełni wychodzący naprzeciw potrzebom seniorów; - długi okres oczekiwania na wizyty u specjalistów

poprodukcyjnym; - wzrost świadomości w zakresie profilaktyki i zdrowego stylu życia; - zwiększenie aktywności fizycznej osób starszych; - rozwój opieki długoterminowej i pielęgniarstwa środowiskowego; - organizowanie usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania dla osób starszych i chorych; - organizacja opieki w formie teleopieki; - działalność Uniwersytetu III Wieku; - Rada Seniorów powstała przy Urzędzie Miasta w Stalowej Woli jako organ doradczy.	i diagnostykę specjalistyczną; - brak specjalistów w dziedzinie geriatrici; - brak hospicjum stacjonarnego i domowego; - starzejąca się społeczność lokalna oznacza konieczność rozbudowy infrastruktury o placówki opieki stacjonarnej i niestacjonarnej, usługi opiekuńcze i specjalistyczne; - ograniczona liczba programów profilaktycznych skierowanych do osób starszych; - ograniczona dostępność do ortopedycznego oprzyrządowania pomocniczego i stałego; - niewystarczająca liczba ośrodków wsparcia dziennego dla osób starszych; - ograniczony dostęp do usług opiekuńczych dla osób starszych na terenach wiejskich; - słabo rozwinięty wolontariat na rzecz osób starszych; - zanik takich form, jak pomoc sąsiedzka; - brak takich form wsparcia, jak ośrodek całodobowej, czasowej opieki nad osobą zależną; - brak rodzinnych domów pomocy społecznej; - brak współpracy ze strony ochrony zdrowia przy konieczności umieszczenia osoby zależnej w DPS i innych placówkach całodobowych.
Szanse	Zagrożenia
- wpływ postępu medycyny na poprawę sytuacji zdrowotnej osób starszych; - wzrost świadomości społeczeństwa w zakresie profilaktyki i zdrowego stylu życia;	- ograniczona liczba szkoleń dla kadry realizującej pomoc osobom starszym; - wzrastająca liczba osób samotnych, feminizacja starości;

- wprowadzanie nowych rozwiązań w opiece nad osobami starszymi; - realizacja programów zdrowotnych dla seniorów; - możliwość tworzenia grup samopomocowych, grup wsparcia oraz organizacji pozarządowych przez seniorów; - uwzględnianie problematyki osób starszych w programach rządowych i unijnych; - zaangażowanie jednostek samorządowych w promowaniu zdrowego stylu życia; - promowanie pozytywnego wizerunku osób starszych, popularyzowanie wiedzy na temat procesów starzenia się; - działania inicjujące wolontariat na rzecz osób starszych; - stworzenie sieci wsparcia dziennych domów pobytu.	- długi czas oczekiwania na wizyty u lekarzy specjalistów; - brak wyspecjalizowanej kadry zajmującej się problemem geriatрії; - brak międzysektorowego podejścia do problematyki zdrowotnej osób starszych (ochrona zdrowia, pomoc społeczna, organizacje pozarządowe); - brak długofalowego i stabilnego finansowania podmiotów leczniczych przez NFZ; - marginalizowanie problemów osób starszych; - negatywne stereotypy, uprzedzenia odnoszące się do osób starszych; - przemoc wobec osób starszych; - zbyt duże obciążenie budżetów gmin w finansowaniu pobytu osób zależnych w DPS.
--	---

3.7. Przemoc w rodzinie.

Kwestia przemocy w rodzinie od wielu lat uważana jest za istotny problem społeczny. Występuje on we wszystkich warunkach społeczno – ekonomicznych, we wszystkich grupach społecznych, niezależnie od poziomu wykształcenia, czy też sytuacji materialnej. Przemoc jest demonstracją siły i chęci przejęcia kontroli nad drugą osobą. Najczęściej doświadczającymi przemocy są kobiety i dzieci, czy też osoby starsze.

Przemoc u osoby jej doświadczającej powoduje niską samoocenę, poczucie bezsilności i bezradności, ciągły niepokój, depresję oraz choroby związane ze stresem. Doznawanie lub bycie świadkiem przemocy przez dzieci prowadzi do nieodwracalnych skutków, które mogą objawić się dopiero w życiu dorosłym.

Rodzina jest miejscem, w którym kształtuje się osobowość, system wartości i styl życia człowieka. Dbanie o odpowiednie relacje wewnątrzrodzinne, ochrona dóbr osobistych, zapewnienie poczucia bezpieczeństwa jest także zadaniem państwa, dlatego niezbędne jest objęcie pomocą

i wsparciem osób doświadczających przemocy oraz stanowcze działania wobec osób stosujących przemoc.

Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie zobowiązuje samorządy do bardziej systemowego podejścia w rozwiązywaniu problemów przemocy, czemu służyć ma **Powiatowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Powiecie Stalowowskim na lata 2021-2025**.

W w/w Programie dokonano dokładnej analizy problemu społecznego, jakim jest przemoc w oparciu o dane instytucji samorządowych, gmin oraz organizacji pozarządowych. Za główny cel Programu przyjęto: „Zwiększenie skuteczności działań na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ograniczenie skali tego zjawiska w Powiecie Stalowowskim”.

Z celu głównego programu wynikają 4 cele szczegółowe:

- Zintensyfikowanie działań profilaktycznych w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
- Zwiększenie dostępności i skuteczności ochrony oraz wsparcia osób dotkniętych przemocą w rodzinie.
- Zwiększenie skuteczności podejmowanych działań wobec osób stosujących przemoc w rodzinie.
- Podniesienie oraz doskonalenie umiejętności kadr pomocy społecznej i innych współpracujących przedstawicieli instytucji i podmiotów realizujących zadania w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Zakładając, że realizacja Powiatowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Powiecie Stalowowskim na lata 2021-2025 będzie stanowiła wspólny strategiczny plan działań wobec problemu przemocy w rodzinie i będzie przebiegać wielopoziomowo we wszystkich instytucjach i organizacjach zobligowanych do podejmowania działań na rzecz zapobiegania i zwalczania przemocy w rodzinie, oczekuje się, iż przyczyni się on do usprawnienia systemu przeciwdziałania przemocy oraz ograniczenia zjawiska przemocy a tym samym wpłynie na poprawę kondycji rodzin.

Tabela nr 21. **Przemoc w rodzinie jako przesłanka udzielania pomocy oraz przyczyna interwencji służb społecznych w Powiecie Stalowowskim w latach 2018-2020.**

Jednostka pomocy społecznej	Lata	Liczba rodzin korzystających z pomocy ośrodka pomocy społecznej	Liczba rodzin objętych pomocą z powodu występującej przemocy	Liczba założonych Niebieskich Kart	Liczba interwencji pracowników wobec dzieci zagrożonych utratą zdrowia lub życia	Liczba rodzin skierowanych przez pracownika socjalnego do SOWiK w Stalowej Woli
MOPS Stalowa Wola	2018	1450	182	34	0	4
	2019	1351	165	34	0	14
	2020	1340	155	28	0	1
OPS Pysznica	2018	180	2	16	0	10
	2019	171	1	18	0	2
	2020	166	0	11	0	4
GOPS Radomyśl	2018	361	11	9	0	0
	2019	418	14	11	0	0
	2020	271	13	11	0	0
OPS Zaleszany	2018	361	89	28	0	0
	2019	276	36	4	0	0
	2020	293	0	20	1	0
OPS Zaklików	2018	489	0	13	0	0
	2019	285	1	15	0	0
	2020	261	2	16	0	0
OPS Bojanów	2018	215	16	3	0	1
	2019	196	12	8	0	0
	2020	138	15	2	0	0
Powiat Stalowo-wolski	2018 - 2020	8222	714	281	1	36

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Ośrodków Pomocy Społecznej z terenu Powiatu Stalowowskiego.

Analiza SWOT dla problemu przemocy w rodzinie

Mocne strony	Słabe strony
-Stalowowolski Ośrodek Wsparcia i Interwencji Kryzysowej posiadający hostel dla 12 osób reagujący natychmiast w sytuacji zgłoszenia przemocy, dostępny dla osób niepełnosprawnych; -kadra SOWiK - wykwalifikowana oraz doświadczona w codziennej pracy z ofiarami, sprawcami, świadkami, w tym dziećmi doświadczającymi przemocy domowej; -oferta działań terapeutycznych w ramach pracy SOWiK; -Specjalistyczne Ośrodki Wsparcia w Gorzycach, Nowej Sarzynie, Lesku i Korytnikach – w razie braku możliwości przyjęcia do SOWiK lub wyraźnej prośby osoby doświadczającej przemocy ze względu na bliskość miejsca zamieszkania; -Placówka Interwencyjna dla Dzieci i Młodzieży w Stalowej Woli zapewniająca opiekę i pobyt do 3 miesięcy w przypadku przemocy ze strony obojga rodziców lub braku jednego i przemocy ze strony jedyne go opiekuna; -duże doświadczenie w pracy zespołami interdyscyplinarnymi i praca interdyscyplinarna w przypadku wszystkich większych problemów; -realizacja od 2006 r. programu korekcyjno-edukacyjnego dla osób stosujących przemoc w Punkcie Konsultacyjnym SOWiK; -przeszkolona kadra pomocy społecznej, policji, kuratorów sądowych, pedagogów i psychologów szkolnych w szkoleniach interdyscyplinarnych na temat interwencji kryzysowej, w tym wobec problemów przemocy domowej;	-dalej panujące mity i stereotypy na temat przemocy w rodzinie w społeczności lokalnej, szczególnie w małych gminach i wioskach, -brak umiejętności właściwego rozpoznawania zjawiska przemocy, mylenie konfliktów w rodzinie, w sąsiedztwie, problemów przestępczości z problemem przemocy, -niewystarczające przygotowanie merytoryczne kadr pomocy społecznej, policji, kuratorów sądowych, psychologów i pedagogów szkolnych – szczególnie dotyczy to nowych pracowników, -niski poziom wiedzy na temat mechanizmów występujących w rodzinach i rządzących zaburzeniami oraz brak postawy neutralności wśród służb zajmujących się problematyką przemocy, -niskie zaangażowanie systemu ochrony zdrowia w realizację procedury „Niebieskie Karty”, -głębokie przekonanie, że osoba stosująca przemoc jest bezkarna, fakty przemawiające za jego uzasadnieniem, -trudności w odseparowaniu osób stosujących przemoc od osób doświadczających przemocy, -zdarzające się fakty wtórnej wiktymizacji ofiar na policji, w sądach i jatrogenizacji w ochronie zdrowia, -ograniczony dostęp do pomocy specjalistycznej w gminach wiejskich, -brak wystarczającej sieci instytucji oferujących działania terapeutyczne, w tym terapię rodzinną po zakończeniu procesu interwencyjnego, prawnego, psychoedukacyjnego, po terapii uzależnień,

-dobra współpraca służb i osób zarządzających instytucjami na poziomie powiatu w zakresie pomocy osobom doświadczającym przemocy; -organizacje pozarządowe zajmujące się m.in. statutowo pomocą rodzinom uwięzionym w przemoc domową oraz realizujące projekty w tym zakresie: Stowarzyszenie Ruch Pomocy Psychologicznej „Integracja” prowadzący SOWiK, Stowarzyszenie Opieki nad Dziećmi „Oratorium” (prowadzące Placówkę Interwencyjną dla Dzieci i Młodzieży, placówkę wsparcia dziennego, klub młodzieżowy), Stowarzyszenie na Rzecz Osób Dotkniętych Przemocą w Rodzinie „Tarcza”, Towarzystwo Pomocy im. Św. Brata Alberta prowadzące dwa Domy dla Dzieci i Młodzieży w Stalowej Woli oraz schronisko dla mężczyzn; -funkcjonujące w każdej gminie Powiatu Stalowowolskiego Zespoły Interdyscyplinarne ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, -wypracowane i obowiązujące w większości instytucji procedury interweniowania w sytuacji przemocy domowej (rozporządzenie w sprawie procedury „Niebieskie Karty”).	-ograniczone możliwości finansowe na szkolenia specjalistyczne kadr, w tym superwizji dla kadry pracującej bardzo intensywnie z problemami przemocy i zagrożonej wypaleniem zawodowym, -niewystarczająca ilość programów służących działaniom profilaktycznym mającym na celu udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrożenia prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci wychowujących się w środowiskach zagrożonych przemocą w rodzinie.
Szanse	Zagrożenia
-prawo pozwalające rozwinąć różne działania ochronne, interwencyjne, pomocowe dla wszystkich uczestników procesu – rodzin dotkniętych przemocą, tak ofiar/świadków jak i sprawców, instytucji interwencyjnych, pomocowych; -krajowy, wojewódzki, powiatowy i gminne programy przeciwdziałania przemocy w rodzinie; -wzrost świadomości społeczności lokalnej na temat zjawiska przemocy w rodzinie;	-zdarzające się uchybienia w wypełnianiu obowiązków przez pracowników różnych służb polegające na widzeniu zagrożeń dla skuteczności pracy z problemami przemocy wyłącznie w rodzinach dotkniętych przemocą; -brak wystarczającej wiedzy na temat normalnych zjawisk związanych z przemocą jak: niechęć do jej ujawniania, odwoływanie zawiadomień o przemoc, wstyd szczególnie w rodzinach o wysokim statusie społecznym i materialnym, itp. -nierównomierny układ sytuacji prawnej, socjalno–bytowej osób stosujących przemoc wobec osób

-rosnące kompetencje wszystkich pracowników służb i instytucji zaangażowanych w pomaganie rodzinom dotkniętym przemocą domową, szczególnie kadry ośrodków pomocy społecznej, w tym uczestnictwo w superwizjach w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie; -związany z tym wzrost zaufania osób pokrzywdzonych; -łączenie środków finansowych gminy Stalowa Wola i powiatu – dobra praktyka jaką jest „SOWiK”; -możliwość pozyskiwania środków finansowych z różnych źródeł na realizację zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie.	doświadczających przemocy, najczęściej obciążonych wychowaniem dzieci i opieką nad nimi; -zjawiska ASD/PTSD/Z. Desnos²⁰, które powodują obniżenie funkcjonowania osób uwikłanych w przemoc (np. dzieci – zaburzenia zachowania) i negatywny ich odbiór przez pracowników służb i instytucji; -dysfunkcje w rodzinach dotkniętych przemocą w rodzinie w miarę trwania procesu przemocy i związane z tym mechanizmy wstydu, zaprzeczenia, bezradności itp. -przedłużające się w czasie procedury policyjne, prokuratorskie, sądowe, w tym alimentacyjne, znacznie utrudniające lub uniemożliwiające zachowanie 3 miesięcznego pobytu w hostelu SOWiK. Ze względu na brak środków na usamodzielnienie się osoby doświadczającej przemocy opiekującej się dziećmi oraz w przypadku braku chęci współpracy osoby stosującej przemoc trudno znaleźć lokum dla rodziny opuszczającej hostel. Zmusza to osoby doświadczające przemocy, a znajdujące się w trudnej sytuacji materialnej do powrotu do osoby stosującej przemoc, a gdy osoba ta jest niebezpieczna występuje realne zagrożenie umieszczenia dzieci poza rodziną, w zastępczej formie pieczy - dotyczy to szczególnie terenów wiejskich; -niewystarczające wykorzystanie przez organy ścigania i wymiar sprawiedliwości istniejących już przepisów prawnych (np. zakaz zbliżania się do ofiary, nakaz opuszczenia lokalu, zobowiązanie do udziału w programie korekcyjno-edukacyjnym) -brak mieszkania adaptacyjnego dla osób, które
--	--

²⁰ ASD - ostra reakcja na stres), PTSD - zaburzenia po stresie traumatycznym, Zespół Desnos - złożone PTSD - objawy potraumatyczne, często występujące jako skutek doświadczania przemocy, u dzieci również skutek bycia świadkiem przemocy, współwystępujące z innymi zaburzeniami utrudniającymi diagnozę przemocy, szczególnie, gdy sprawca jest zdrowy, silny i manipulujący.

	muszą opuścić bezpieczne schronienie w hostelu, a nie mają wystarczających zasobów finansowych ani rodzinnych zabezpieczających przed koniecznością powrotu do miejsca zamieszkania osoby stosującej przemoc; -niskie nakłady finansowe na realizację wszystkich koniecznych działań związanych z realizacją programu; -zbyt niskie wynagrodzenia dla kadry ośrodków prowadzonych przez organizacje pozarządowe grożące fluktuacją kadr i obniżeniem standardów ich pracy ze względu na zmęczenie wywołane koniecznością dorabiania dla utrzymania poziomu pracy – na superwizje, szkolenia itp. -zagrożenie wypaleniem zawodowym specjalistów pracujących w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
--	---

Zgodnie z art. 9d ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie podejmowanie interwencji w środowisku wobec rodziny dotkniętej przemocą odbywa się w oparciu o procedurę "Niebieskie Karty" i nie wymaga zgody osoby dotkniętej przemocą w rodzinie. Procedura ta obejmuje ogół czynności podejmowanych i realizowanych przez przedstawicieli jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, oświaty i ochrony zdrowia, w związku z uzasadnionym podejrzeniem zaistnienia przemocy w rodzinie. Nikt nie ma prawa znęcać się, poniżać, bić innych. Dlatego przemoc w rodzinie jest przestępstwem ściganym przez prawo. Każdy, kto wie lub jest świadkiem tego zjawiska powinien poinformować o tym odpowiednie służby, które są zobowiązane do ochrony osób doświadczających przemocy i udzielenia wszechstronnej pomocy.

W celu usprawnienia procedury opuszczenia mieszkania przez osobę stosującą przemoc w rodzinie, znowelizowano przepisy ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. W dniu 30 listopada 2020 r. weszła w życie ustawa z dnia 30 kwietnia 2020 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, zawierająca nowe uregulowania prawne dotyczące prawa policjanta – wobec osób cywilnych, a żołnierza Żandarmerii Wojskowej – wobec żołnierzy pełniących czynną służbę wojskową – **do zatrzymania oraz wydania nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia.** Nakaz i zakaz

może być wydany wobec osoby (żołnierza) stosującej przemoc w rodzinie w rozumieniu przepisów ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, stwarzającej zagrożenie dla życia lub zdrowia osoby dotkniętej tą przemocą. Nakaz opuszczenia mieszkania przez osobę stosującą przemoc w rodzinie to bardzo ważny zwrot w kierunku ochrony osób doświadczających przemocy domowej. W obliczu epidemii COVID-19, z którą mierzy się cały świat, problem przemocy domowej stał się jeszcze bardziej aktualny, bowiem izolacja sprzyja zjawisku przemocy w zamkniętym środowisku. Wejście w życie nowego prawa zbiegło się zatem z aktualną potrzebą wywołaną sytuacją epidemiologiczną. Dzięki uchwalonej nowelizacji walka z przemocą w rodzinie powinna być skuteczniejsza, a ofiary przemocy domowej powinny uzyskać większą ochronę.

3.8. Ochrona macierzyństwa lub wielodzietności.

W rozwoju cywilizowanych społeczeństw europejskich, opieka prawna nad rodziną pojawiła się stosunkowo niedawno, bo na początku XIX wieku i oznaczało to wzięcie przynajmniej częściowej odpowiedzialności przez państwo za tych, którzy potrzebują wsparcia, uznanie uprawnień opiekuńczych potrzebującym i obligatoryjności ich realizacji przez powołane do tego podmioty.²¹ Obecnie polityka prorodzinna to wszelkie działania, normy prawne i środki uruchamiane przez państwo w celu stworzenia odpowiednich warunków życia dla rodziny, dla jej prawidłowego funkcjonowania i wypełniania przez nią istotnych dla państwa zadań.

Wymieniona w ustawie o pomocy społecznej przesłanka „potrzeba ochrony macierzyństwa” kierowana jest do kobiet posiadających dzieci. Należy zauważyć, że okres prawny i faktyczny ochrony macierzyńskiej zależy od wieku dziecka. Można postawić tezę, że wraz z ukończeniem osiemnastego roku życia kończy się „potrzeba ochrony macierzyństwa, co nie jest równoznaczne, że z tym dniem rodzice zaprzestają działań na rzecz swoich dzieci, ponieważ spoczywa na nich m.in. obowiązek alimentacyjny względem dziecka, które nie jest jeszcze w stanie samodzielnie się utrzymać. Oznacza to zarazem, że potrzeba ochrony macierzyństwa jest najsilniejsza w pierwszym okresie życia dziecka, a to znajduje odzwierciedlenie w unormowaniach prawnych, gdyż takie świadczenia jak zasiłek rodzinny oraz przewidziane do niego dodatki (np.: z tytułu urodzenia dziecka, opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego, samotnego wychowywania dziecka) są przykładem świadczeń, których podstawą jest właśnie potrzeba ochrony macierzyństwa. Wydaje się, że z omawianą przesłanką wiąże się zagadnienie zapewnienia przez matkę właściwej opieki dziecku i w tym zakresie istotną rolę odgrywają zadania, jakie ciążyą na gminie. Dotyczą one m.in. tworzenia i prowadzenia żłobków

²¹ Z. Dąbrowski, *Pedagogika opiekuńcza w zarysie, część I*, Olsztyn 1998, s. 131-132.

i przedszkoli, a zatem placówek, które umożliwiają zapewnienie dziecku należytej opieki i wychowania w okresie umożliwiającym matce dziecka podjęcie zatrudnienia.²²

Prawną sytuację kobiet – matek szczegółowo określa szereg uregulowań legislacyjnych, które zawierają zobowiązania państwa wobec matki i dziecka. Tymczasem program polityki prorodzinnej państwa powinien mieć charakter długofalowy, systemowy i kompleksowy. Jednym z nadrzędnych, długookresowych celów polityki rodzinnej jest stworzenie rodzinie warunków do pełnego rozwoju i funkcjonowania poprzez wspomaganie jej we wszystkich fazach rozwoju.²³ Potrzeba praktycznych rozwiązań, których faktyczne wprowadzanie w życie i sukcesywne realizowanie budziłoby w kobietach, potencjalnych i faktycznych matkach, wewnętrzny spokój, obniżało ich lęki i gwarantowało poczucie bezpieczeństwa psychicznego i socjalnego, sprzyjając podejmowaniu decyzji prokreacyjnych. Sama praca socjalna, stojąc przed wyzwaniem ochrony macierzyństwa, nie zdoła jako profesja uchronić go przed degradacją, ale wsparta instrumentami ochrony prawnej, zdrowotnej i socjalnej, ma szansę zaistnieć w systemie wsparcia i ochrony macierzyństwa.²⁴

W potocznym rozumieniu rodzina wielodzietna to rodzina mająca liczne potomstwo. Istotne są dwa podejścia: demograficzne i ekonomiczne. Z punktu widzenia demografii rodziną wielodzietną jest taka, która zapewnia lekko rozszerzoną zastępowalność pokoleń. W tym ujęciu za wielodzietną uznaje się rodzinę z co najmniej czworgiem dzieci. Z kolei kryteria ekonomiczne wskazują, iż wielodzietność oznacza rodzinę z trojgiem dzieci, ponieważ moment pojawienia się w rodzinie trzeciego potomka znacznie obniża zamożność rodzin w porównaniu z rodzinami z mniejszą liczbą dzieci. Z kryterium ekonomicznym łączy się aspekt pomocy społecznej, a więc wsparcia finansowego i rzeczowego rodzin z większą liczbą dzieci. Ustawa o świadczeniach rodzinnych z 2003 r. określa rodzinę wielodzietną jako rodzinę wychowującą troje i więcej dzieci mających prawo do zasiłku rodzinnego. Zatem czynnik ekonomiczny przesądzający o ujmowaniu wielodzietności: to rodziny 3+.

Kwestia wielodzietności pojawia się w ustawie o pomocy społecznej w art. 7 w kontekście potrzeby jej ochrony. Głównym podmiotem realizującym zadania wsparcia rodzin wielodzietnych w ich środowisku są ośrodki pomocy społecznej. Na podstawie informacji uzyskanych z wywiadu środowiskowego i po spełnieniu określonych kryteriów udzielają one odpowiednich i przysługujących świadczeń. Są nimi zarówno świadczenia pieniężne w postaci zasiłków, jak i pomoc rzeczowa.

²² S. Nitecki, *Prawo do pomocy społecznej w polskim systemie prawnym*, Warszawa 2008, s. 164-165.

²³ A. Gałuszka, W. Misztal, P. Stańczyk (red.), *Samorząd terytorialny na rzecz rodziny*, Kraków 1999, s. 55-56.

²⁴ E. Włodarczyk, *Potrzeba ochrony macierzyństwa i wielodzietności*, Seria Psychologia i Pedagogika nr 165, Poznań 2011, s. 14-15.

Aktywne samorządy lokalne – wszystkie gminy powiatu realizują tzw. Kartę Dużej Rodziny, mając na celu polepszenie warunków życiowych rodzin wielodzietnych bez względu na ich dochód i dając im pakiet przywilejów w postaci uprawnień dla ich członków.

Przesunięciem roli państwa w kierunku większej wrażliwości społecznej jest Program „Rodzina 500 plus,” który wszedł w życie 1 kwietnia 2016 r. Program jest głównym instrumentem polityki rodzinnej realizującym trzy główne cele: poprawa sytuacji demograficznej, redukcja ubóstwa wśród najmłodszych, inwestycja w rodzinę. Program jest najbardziej znaczącą i realnie odczuwalną pomocą finansową ze strony państwa dla rodzin wychowujących dzieci. Przyczynił się do znacznej poprawy sytuacji materialnej rodzin, wzmocnił je i nadał należyty priorytet. W ramach Programu rodzinom z dziećmi na utrzymaniu przysługuje świadczenie wychowawcze w wysokości 500 zł. na dziecko w wieku do ukończenia 18 roku życia. Formuła Programu pozwala na poprawę jakości życia wszystkich polskich rodzin mających dzieci na utrzymaniu i stanowi dopełnienie kompleksowej polityki państwa wobec rodzin.²⁵

Dostępne, najbardziej aktualne dane – stan na dzień 30 czerwca 2018 r. na temat wsparcia finansowego udzielonego w ramach Program przedstawia Raport Rodzina 500 plus Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej, zamieszczony w Serwisie Rzeczypospolitej Polskiej – www.gov.pl. Wsparciem z rządowego programu „Rodzina 500 plus” do końca czerwca 2018 r. objęto już ponad 3,74 mln dzieci do 18 lat. Od początku tego roku do ponad 2,45 mln rodzin trafiło ponad 11,3 mld zł. W całej Polsce programem „Rodzina 500 plus” jest objętych 54,1% wszystkich dzieci do 18 lat. Na wsi odsetek ten wynosi 61%. W gminach miejskich wynosi 47%, a w miejsko – wiejskich 55%. Największy udział stanowią rodziny z dwójką dzieci, których w czerwcu 2018 r. było ponad 1,5 mln, a ich udział w ogólnej liczbie rodzin wyniósł 61,4%. Kolejną grupę stanowią rodziny z jednym dzieckiem 569,8 tys. z 23,2% udziałem w ogólnej liczbie rodzin w Programie. Rodziny wielodzietne w czerwcu 2018 r. stanowiły grupę 376,2 tys. rodzin, z 15,3% udziałem w ogólnej liczbie rodzin w Programie.²⁶

²⁵ <https://www.gov.pl/web/rodzina/rodzina-500-plus>

²⁶ <https://www.gov.pl/web/rodzina/raport-rodzina-500-stan-na-30-czerwca-2018-r>

Tabela nr 22. *Ochrona macierzyństwa lub wielodzietności jako główne przyczyny udzielania pomocy społecznej rodzinom w Powiecie Stalowowskim w latach 2018-2020.*

Jednostka pomocy społecznej	Liczba rodzin			Liczba osób w rodzinach		
	2018	2019	2020	2018	2019	2020
GOPS Bojanów	23	22	20	138	130	131
OPS Pysznica	17	15	18	86	73	66
GOPS Radomyśl	19	15	9	94	75	48
MOPS Stalowa Wola	62	45	36	282	214	152
OPS Zaklików	32	29	22	152	141	109
OPS Zaleszany	12	13	16	70	52	74
Razem	165	139	121	822	685	580

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Ośrodków Pomocy Społecznej z terenu Powiatu Stalowowskiego.

Analiza SWOT dla problemu ochrony macierzyństwa lub wielodzietności

Mocne strony	Słabe strony
- ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (m.in. asystent rodziny i placówki wsparcia dziennego), -katalog świadczeń i zasiłków w potrzebie ochrony macierzyństwa i wsparcia rodzin wielodzietnych, -aktywność służb społecznych w reagowaniu na problemy rodzin, -współpraca interdyscyplinarna w obszarze wsparcia rodziny, -aktywność samorządów lokalnych na rzecz wsparcia rodzin wielodzietnych (m.in. Karta Dużej Rodziny). - aktywność organizacji pozarządowych (np. Szlachetna Paczka) -akcje charytatywne, -organizowanie społeczności lokalnych na rzecz rodzin (działania w kierunku budowania wspólnej tożsamości),	-stereotypowe myślenie o rodzinie wielodzietnej jako ubogiej i dysfunkcyjnej; -trudności opiekuńczo-wychowawcze oraz inne dysfunkcje towarzyszące rodzinom wielodzietnym, -niewystarczająca liczba miejsc w przedszkolach w gminach powiatu, -brak żłobków lub innych form opieki nad dzieckiem do 3 roku życia w gminach powiatu, -brak poradni rodzinnej w powiecie prowadzącej pracę terapeutyczną dla rodziny.

-sieć przedszkoli w mieście Stalowa Wola,	
Szanse	Zagrożenia
-ustawodawstwo sprzyjające macierzyństwu i wielodzietności (np. Rodzina 500 +), -rozwój systemu opieki nad matką i dzieckiem, -wielodzietność jako pożądany model rodziny z punktu widzenia sytuacji demograficznej powiatu, - możliwość pozyskiwania środków unijnych, -programy profilaktyczne skierowane do rodzin (m.in. Szkoła dla Rodziców); - możliwość udzielania kompleksowego wsparcia dedykowanego w ramach ustawy z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za Życiem” (asystent rodziny, pomoc w domu, poradnictwo specjalistyczne).	-problemy w wypełnianiu ról rodzicielskich, zawodowych itp. w rodzinach wielodzietnych, -problemy z zaspokojeniem potrzeb materialnych w rodzinach wielodzietnych, -stereotypy w postrzeganiu wielodzietności, -brak elastycznych form zatrudnienia, -rozluźnienie więzi międzypokoleniowej, -niechęć pracodawców do zatrudniania młodych matek, utrudniony powrót na rynek pracy.

Zważywszy na występowanie niekorzystnych zjawisk demograficznych (ujemny przyrost naturalny) ochrona macierzyństwa oraz pomoc rodzinom wielodzietnym stają się ważnym zadaniem pomocy społecznej. Przywołane powyżej formy wspomagania rodzin wielodzietnych służą polepszeniu warunków ich codziennego życia.

Niestety, odwrócenie niekorzystnych trendów demograficznych nie jest szybkim i natychmiastowym procesem. Choć czynniki ekonomiczne mają decydujące znaczenie w podejmowaniu decyzji prokreacyjnych, to zachęcanie rodziców do posiadania większej liczby dzieci nie wiąże się jedynie z finansowym wsparciem rodziny. Jest to bardziej złożona kwestia, obejmująca rynek pracy, sytuację mieszkaniową, organizację opieki nad dziećmi, dylematy łączenia ról zawodowych z rodzinnymi, problem wyrównywania szans edukacyjnych, itd. Dlatego też proponowane w ramach polityki rodzinnej rozwiązania skupiają się w ostatnich latach na tych właśnie aspektach, aby w jak największym stopniu wspomagać funkcjonujące rodziny.

3.9. Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych i wielodzietnych.

Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej stworzyła podstawy do budowania nowego systemu wsparcia rodziny. Zgodnie z jej zapisami, pracę z rodzinami w Powiecie Stalowowskim organizują gminy a wyznaczonymi podmiotami są ośrodki pomocy społecznej. Praca z rodziną jest prowadzona w formie: konsultacji i poradnictwa specjalistycznego, terapii i mediacji, usług dla rodzin z dziećmi, w tym usług opiekuńczych i specjalistycznych, pomocy prawnej (szczególnie w zakresie prawa rodzinnego), oraz organizowania dla rodzin spotkań, mających na celu wymianę ich doświadczeń oraz zapobieganie izolacji.

Zbudowany nowy system, daje też możliwość wsparcia rodziny niewydolnej wychowawczo na różnych etapach jej funkcjonowania w zależności od stopnia nasilenia tych problemów: od problemów opiekuńczo-wychowawczych wymagających okresowego wsparcia do sytuacji, w której dziecko zostało umieszczone w pieczy zastępczej. Zgodnie z art. 8 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo – wychowawczych wójt/burmistrz/prezydent zapewnia wsparcie, które polega m.in. na analizie sytuacji rodziny i środowiska rodzinnego oraz przyczyn kryzysu w rodzinie, wzmocnieniu roli i funkcji rodziny, rozwijaniu umiejętności opiekuńczo – wychowawczych rodziny, podniesieniu świadomości w zakresie planowania oraz funkcjonowania rodziny, pomocy w integracji rodziny, przeciwdziałaniu marginalizacji i degradacji społecznej rodziny. Wspieranie rodziny jest prowadzone w formie pracy z rodziną oraz pomocy w opiece i wychowaniu dziecka. Ustawa zakłada, że wspieranie rodziny jest prowadzone za jej zgodą i aktywnym udziałem, z uwzględnieniem zasobów własnych oraz źródeł wsparcia zewnętrznego. Powodzenie procesu wspierania zależy w dużej mierze od zaangażowania samych rodziców, gotowości na dokonanie zmian w celu poprawy funkcjonowania. Nie w każdym przypadku praca asystenta z rodziną mającą trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych przynosi oczekiwane rezultaty. W sytuacjach takich, sąd ingeruje we władzę rodzicielską a dzieci z powyższych rodzin są umieszczane w pieczy zastępczej. Jednocześnie, zgodnie z ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, zadaniem gminy jest prowadzenie pracy z rodziną także w przypadku czasowego umieszczenia dziecka poza rodziną.

W tym systemie asystent rodziny i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej stanowią bardzo ważne ogniwo a współpracując ze sobą działają na rzecz poprawy funkcjonowania rodziny w sferze opiekuńczo-wychowawczej i powrotu dziecka do rodziny biologicznej.

Tabela nr 23. **Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych i wielodzietnych jako główna przyczyna udzielania pomocy społecznej rodzinom w Powiecie Stalowowskim w latach 2018-2020.**

Jednostka pomocy społecznej	Liczba rodzin			Liczba osób w tych rodzinach		
	2018	2019	2020	2018	2019	2020
GOPS Bojanów	6	5	4	25	21	15
OPS Pysznica	12	14	12	43	51	36
GOPS Radomyśl	17	12	11	60	46	40
MOPS Stalowa Wola	88	85	102	186	271	325
OPS Zaklików	15	12	14	70	48	53
OPS Zaleszany	6	1	5	9	4	11
Razem	144	129	148	393	441	480

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Ośrodków Pomocy Społecznej z terenu Powiatu Stalowowskiego.

Tabela nr 24. **Rodziny objęte wsparciem asystenta w Powiecie Stalowowskim w latach 2018-2020.**

Jednostka pomocy społecznej	Liczba rodzin			Liczba dzieci w tych rodzinach		
	2018	2019	2020	2018	2019	2020
GOPS Bojanów	6	8	5	12	19	15
OPS Pysznica	9	9	8	26	25	22
GOPS Radomyśl	10	9	11	17	16	18
MOPS Stalowa Wola	47	60	52	108	132	103
OPS Zaklików	16	18	16	49	37	28
OPS Zaleszany	7	11	12	16	24	29
Powiat Stalowowski	95	115	104	228	253	215

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Ośrodków Pomocy Społecznej z terenu Powiatu Stalowowskiego.

**Analiza SWOT dla problemu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych
i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych i wielodzietnych**

Mocne strony	Słabe strony
-dobra współpraca pomiędzy instytucjami i organizacjami pozarządowymi zajmującymi się problematyką dzieci, młodzieży i rodziny; -aktywne działanie pracowników służb społecznych na rzecz pomocy rodzinie i dziecku; -doświadczona i wykwalifikowana kadra działająca na rzecz dzieci, młodzieży i ich rodzin; -sieć organizacji pozarządowych aktywnie działająca na rzecz dzieci i ich rodzin; -Poradnia Psychologiczno- Pedagogiczna w Stalowej Woli, która realizuje zadania w szczególności poprzez: diagnozę, konsultację, terapię, psychoedukację, rehabilitację, mediację, doradztwo, interwencje w środowisku ucznia, działalność profilaktyczną i informacyjną; -wspieranie przez samorządy lokalnych inicjatyw na rzecz dzieci, młodzieży i rodziny; -gminne 3-letnie programy wspierania rodziny; -rola asystentów rodzin w gminnym systemie pomocy społecznej; -sieć placówek wsparcia dziennego; -prowadzenie działań profilaktycznych zapobiegających dysfunkcjom rodziny; -umożliwianie dzieciom i młodzieży dostępu do atrakcyjnych form spędzania czasu wolnego; - działalność placówek kulturalnych w Stalowej Woli (MDK, SDK, Muzeum Regionalne, Biblioteka Miejska) w zakresie organizowania imprez mających na celu rozwijanie zainteresowań i propagowanie efektywnego spędzania wolnego	-występowanie poważnych problemów społecznych zagrażających trwałości rodziny; -brak umiejętności, bezradność, bierność opiekuńczo - wychowawcza rodzin w rozwiązywaniu własnych problemów; - alkoholizm i przemoc w rodzinach, w których wychowują się małoletnie dzieci, a w konsekwencji interwencja służb społecznych; -niewystarczająca ilość ośrodków wsparcia dla rodzin w kryzysie; -niski status materialny rodzin wielodzietnych i niepełnych; -niski poziom rozpoznawania problemów i potrzeb rozwojowych dzieci; -wyuczona bezradność oraz częsta postawa roszczeniowa osób objętych pomocą i wsparciem; -przesuwanie przez rodziców odpowiedzialności za proces wychowawczy na instytucje, w tym głównie oświatowe; -brak specjalistów w obszarze ochrony zdrowia dzieci i młodzieży w tym: neurologa i psychiatry; -niewystarczająca liczba mieszkań socjalnych; -niewystarczająca liczba miejsc i ofert spędzania wolnego czasu dla dzieci i młodzieży; -niewielka liczba bezpłatnych, ciekawych ofert spędzania czasu dla dzieci i młodzieży;

czasu przez dzieci i młodzież oraz promocję rodzinnej integracji; -realizacja Gminnej Karty Dużej Rodziny; -programy osłonowe i profilaktyczne.	-brak możliwości korzystania na terenie gmin z dożywiania dzieci w okresie wolnym od nauki (Pomoc państwa w zakresie dożywiania).
Szanse	Zagrożenia
-budowanie sieci wsparcia (kompleksowość, interdyscyplinarna praca na rzecz rodziny); -wzrost znaczenia organizacji pozarządowych oraz potencjału specjalistów prowadzących działalność na rzecz pomocy rodzinie i dziecku; -stale doksztalająca się kadra służb społecznych; -współpraca z lokalnymi mediami na rzecz propagowania wzorca prawidłowo funkcjonującej rodziny; -akcje, kampanie, pikniki i inne działania promujące prawidłowe wzorce i więzi rodzinne oraz sposób spędzania czasu wolnego celem integracji rodzin; -dofinansowanie działań samorządów w ramach Resortowego Programu Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej; -możliwość pozyskiwania zewnętrznych źródeł finansowania na realizację projektów na rzecz rodziny i dziecka; -akcje charytatywne (m.in. Szlachetna Paczka, Pomóż Dzieciom Przetrwać Zimę, Bank Żywności).	-niewystarczające środki finansowe samorządów gmin na realizację wszystkich zadań w obszarze pracy z dzieckiem i rodziną, -migracja zarobkowa rodziców; -choroba lub niepełnosprawność uniemożliwiająca wypełnianie ról rodzicielskich; -narastające problemy społeczne w rodzinach wielodzietnych i niepełnych: ubóstwo, bezrobocie, alkoholizm, rozluźnienie więzi rodzinnych itp. -niechęć do współpracy z osobami i instytucjami z obszaru pomocy społecznej (wstyd, stereotypy, złe doświadczenia); -roszczeniowość klientów pomocy społecznej.

W prawie polskim rodzina traktowana jest jako podmiot szczególny. W Konstytucji zostało zapisane w art. 7, iż „Państwo w swojej polityce społecznej i gospodarce uwzględnia dobro rodziny. Rodziny znajdujące się w trudnej sytuacji materialnej i społecznej, zwłaszcza wielodzietne i niepełne, mają prawo do szczególnej pomocy ze strony władz publicznych.”²⁷ Kluczowa wydaje się zatem rola

²⁷ Art. 7 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.

asystenta rodziny. Nadrzędnym celem jego pracy jest pomoc rodzinie w zachowaniu integralności, przeciwdziałanie konieczności umieszczenia dzieci w pieczy zastępczej poprzez pomoc w osiągnięciu przez rodzinę podstawowego poziomu stabilności życiowej, umożliwiającej jej wychowywanie dzieci. Aby praca asystenta wspomagała rozwój kompetencji wszystkich członków rodziny – rodziców i dzieci, konieczne jest indywidualne podejście do rodziny i jej problemów. W sytuacji, gdy dojdzie mimo wszystko, do czasowego umieszczenia dzieci poza rodziną biologiczną, praca asystenta z rodziną musi być kontynuowana. Wówczas zadaniem asystenta staje się nie tylko praca z rodziną w miejscu zamieszkania, ale również współpraca z koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej oraz z sądem.

3.10. Trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą.

Przesłanka ta adresowana jest do ściśle określonego kręgu osób, a mianowicie do cudzoziemców. Oznacza to, że nie dotyczy ona obywateli polskich, jak również tych cudzoziemców, którzy nie są uchodźcami. Istotą tej przesłanki jest umożliwienie cudzoziemcom procesu integracji w społeczeństwie. Ochrona cudzoziemców w Polsce wynika ze zobowiązań o charakterze międzynarodowym: Konwencji Genewskiej dotyczącej statusu uchodźców oraz dokumentu ją uzupełniającego – Protokołu Nowojorskiego, określających ramowe wymagania w tym zakresie. Polska zobowiązała się w nich do stosowania przynajmniej podstawowych standardów postępowania wobec cudzoziemców ubiegających się o nadanie im statusu uchodźcy oraz do opieki nad nimi, uznanych przez społeczność międzynarodową. W Polsce kwestie te reguluje ustawa o cudzoziemcach oraz ustawa o pomocy społecznej.

W myśl art. 5 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, prawo do świadczeń z pomocy społecznej, jeżeli umowy międzynarodowe nie stanowią inaczej, przysługuje:

- cudzoziemcom mającym miejsce zamieszkania i przebywającym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie zezwolenia na pobyt stały, zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej, zezwolenia na pobyt czasowy lub w związku z uzyskaniem w Rzeczypospolitej Polskiej statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej,
- w związku z uzyskaniem w Rzeczypospolitej Polskiej zgody na pobyt ze względów humanitarnych lub zgody na pobyt tolerowany – w formie schronienia, posiłku, niezbędnego ubrania oraz zasiłku celowego.

Jednocześnie art. 5a cytowanej ustawy mówi, że prawo do świadczeń w formie interwencji kryzysowej, schronienia, posiłku, niezbędnego ubrania oraz zasiłku celowego przysługuje:

- cudzoziemcom przebywającym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie zaświadczenia o istnieniu domniemania bycia ofiarą handlu ludźmi,

- cudzoziemcom przebywającym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy dla ofiar handlu ludźmi.

W oparciu o art. 7 pkt 11 ustawy pomocy społecznej udziela się osobom i rodzinom w szczególności z powodu trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy w celu połączenia się z rodziną.

Art. 18 ustawy określa, że **do zadań zleconych z zakresu administracji rządowej realizowanych przez gminę należy:**

- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych, a także udzielanie schronienia, posiłku oraz niezbędnego ubrania cudzoziemcom (pkt 7),
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych, a także udzielanie schronienia oraz zapewnianie posiłku i niezbędnego ubrania cudzoziemcom, którym udzielono zgody na pobyt ze względów humanitarnych lub zgody na pobyt tolerowany na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (pkt 8).

Warto zaznaczyć, że w analizowanym pod kątem problemów społecznych okresie 2018-2020, nie odnotowano w gminach Powiatu Stalowowolskiego przypadków przyznania świadczeń z pomocy społecznej z powodu ustawowej przesłanki w brzmieniu: trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą.

Ustawa o pomocy społecznej w art. 19 określa, że **do zadań własnych powiatu należy** pomoc cudzoziemcom, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy, mającym trudności w integracji ze środowiskiem. Oznacza to, że prawo do pomocy integracyjnej jest szczególnym uprawnieniem przyznawanym cudzoziemcom.

Do zadań z zakresu administracji rządowej realizowanych przez powiat zgodnie z art. 20 ust. 1 pkt 1 ustawy o pomocy społecznej należy pomoc cudzoziemcom, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy w zakresie indywidualnego programu integracji oraz opłacanie za te osoby składek na ubezpieczenie zdrowotne określonych w przepisach o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Rozdział 5 ustawy o pomocy społecznej poświęcony jest problematyce integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą. Pomoc dla cudzoziemca jest realizowana w ramach indywidualnego programu integracji, uzgodnionego między powiatowym centrum pomocy rodzinie a cudzoziemcem, określającego wysokość, zakres i formy pomocy, w zależności od indywidualnej sytuacji życiowej cudzoziemca i jego rodziny, oraz zobowiązania:

1) powiatowego centrum pomocy rodzinie do:

- a) udzielania cudzoziemcowi informacji dotyczącej pomocy określonej w programie oraz warunkach jej wstrzymania lub odmowy udzielenia,
- b) współdziałania z cudzoziemcem oraz wspierania go w kontaktach ze środowiskiem lokalnym, w tym w nawiązaniu kontaktu z właściwym dla miejsca zamieszkania cudzoziemca ośrodkiem pomocy społecznej,
- c) pomocy w uzyskaniu możliwości zamieszkania, w tym w miarę możliwości w mieszkaniu chronionym,
- d) prowadzenia z cudzoziemcem pracy socjalnej,
- e) innych uzgodnionych z cudzoziemcem działań wynikających z indywidualnej sytuacji życiowej cudzoziemca,
- f) wskazania pracownika, zwanego dalej „realizatorem programu”, uzgadniającego z cudzoziemcem program oraz wspierającego cudzoziemca w okresie realizacji tego programu;

2) cudzoziemca do:

- a) zameldowania się w miejscu zamieszkania,
- b) zarejestrowania się w powiatowym urzędzie pracy w terminie ustalonym w programie oraz aktywnego poszukiwania pracy,
- c) obowiązkowego uczestnictwa w kursach języka polskiego, w przypadku gdy zachodzi taka potrzeba,
- d) współdziałania oraz kontaktowania się z realizatorem programu w ustalonych terminach, nie rzadziej jednak niż 2 razy w miesiącu,
- e) innych uzgodnionych z realizatorem programu działań wynikających z jego indywidualnej sytuacji życiowej,
- f) przestrzegania zobowiązań przyjętych w programie.

2. Powiatowe centrum pomocy rodzinie przekazuje wojewodzie uzgodniony z cudzoziemcem program wraz z przewidywanymi kosztami jego realizacji.

3. Wojewoda po akceptacji przedstawionego programu przekazuje środki na jego realizację.

Cudzoziemcy mogą, ale zgodnie z ustawą o pomocy społecznej, nie mają obowiązku zgłoszenia się do powiatowego centrum pomocy rodzinie w celu przygotowania i realizacji indywidualnego programu integracji. W analizowanym okresie 2018-2020 do PCPR w Stalowej Woli nie zgłosił się w tej kwestii żaden cudzoziemiec. Trudno ustalić jednoznaczną przyczynę takiego stanu rzeczy. Można jedynie domniemywać, że część cudzoziemców nie potrzebuje programu integracji, gdyż znają już język polski i swobodnie poruszają się w polskiej rzeczywistości, aktywnie uczestniczą w rynku pracy oraz są niezależni od świadczeń z pomocy społecznej.

3.11. Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego.

Osoba opuszczająca zakład karny mogła nie zmienić swoich przekonań i poddać się resocjalizacji tylko pozornie, przewidując w takim działaniu korzyść. Wtedy powrót do środowiska przestępczego jest bardzo prawdopodobny. Jeśli jednak były więzień chce zacząć życie zgodne z prawem i normami społecznymi, czeka go wiele przeszkód. Jedną z najpoważniejszych jest stygmatyzacja. Społeczeństwo odnosi się nieufnie do osób, które przebywały w zakładzie karnym i odrzuca je bez względu na rodzaj popełnionego przestępstwa. Powszechnie uważa się, że powinni oni dotkliwie odczuć karę i nie zasługują na pomoc. Wiele osób nie chce mieszkać w pobliżu byłych więźniów ani pracować z nimi, a tym bardziej włączać się w proces udzielania im pomocy. Również niewielu pracodawców jest chętnych do zatrudniania osób z przestępczą przeszłością. Trudności ze zdobyciem zatrudnienia mogą być też skutkiem niskich kwalifikacji zawodowych, zmiany sytuacji na rynku pracy czy wyuczonej bezradności społecznej. Pobyt w zakładzie karnym w znacznym stopniu osłabia więzi z rodziną. Nie każdy więzień ma prawo do przepustek, a bliskich często nie stać na ponoszenie kosztów przejazdu na widzenie. Rodzina skazanego jest też często naznaczana przez społeczeństwo i wymaga terapii. Zdarza się, że więzi zostają zerwane całkowicie i osadzony nie ma dokąd wrócić po odbyciu kary. Zakład karny jest instytucją totalną, rządzi się własnymi prawami, do których osadzeni muszą się przystosować. Izoluje skazanych od społeczeństwa, w którym w czasie odbywania przez nich kary zachodzą znaczące zmiany. Nagła zmiana tego środowiska na wolnościowe wiąże się z szokiem i wyzwala bezradność. Kara, która ma się zakończyć readaptacją więźnia przebiega z dala od społeczeństwa, co utrudnia ponowne przystosowanie się. Kodeks karny wykonawczy z 1997 r. podkreśla potrzebę udziału społeczeństwa w pracy ze skazanymi oraz ich readaptacji. Zapewne jest to słuszna idea, gdyż powrót do społeczeństwa nie jest możliwy bez pewnej przychylności z jego strony.²⁸

Przegląd regulacji prawnych oraz niewystarczająca liczba pracowników Służby Więziennej specjalizujących się w pomocy postpenitencjarnej powoduje, że aktualnie najwięcej obowiązków z tytułu readaptacji społecznej osób opuszczających zakłady karne i organizacja pomocy ich rodzinom docelowo obciąża służby społeczne. Pracownicy socjalni, którzy na co dzień nie mają do czynienia z problematyką więzienną w praktyce, mają zajmować się najcięższymi przypadkami osób zwalnianych z jednostek penitencjarnych. Kurator jest pośrednikiem w organizacji życia na wolności, a kompetencje Służby Więziennej obowiązują tylko w obrębie systemu penitencjarnego. To, co najistotniejsze

²⁸ W. Ambrozik, *Czynniki społecznej readaptacji byłych przestępców* [w:] B. Urban, J. Stanik (red.): *Resocjalizacja. Teoria i praktyka pedagogiczna*, PWN, Tom 2, Warszawa 2007, s. 188-189.

w samodzielnym bytowaniu to schronienie i realne środki do życia. Każdy skazany jest zwalniany z pewnymi zasobami, ale okresy pomiędzy kolejnymi etapami, tj. przejmowaniem klienta przez kolejną służbę mogą przyczynić się do degradacji tego, co zostało wcześniej osiągnięte w zakładzie karnym. Byli więźniowie uzyskują m.in. świadczenia z pomocy społecznej, jeśli spełniają kryteria do jej uzyskania. Współpraca z ośrodkami pomocy społecznej polega głównie na wzajemnej informacji o osobach zwalnianych i ich rodzinach, m.in. o terminie zwolnienia i potrzebach socjalnych skazanego, bieżących potrzebach jego rodziny oraz wywiązywania się przez umawiające się strony z realizacji zadań statutowych sprzyjających readaptacji społecznej.

Polskie więziennictwo ma doświadczenie w organizacji pomocy po zwolnieniu, w porozumieniu i we współpracy z podmiotami środowiska otwartego. Niestety nie ma wpływu na efektywność tych działań, które przede wszystkim zależą od samego zainteresowanego, jego aktywności w funkcjonowaniu społecznym, zwłaszcza zatrudnienia. Stąd w systemie penitencjarnym dużą wagę przywiązuje się do organizacji aktywnych form pomocy, z których bardzo istotną jest np. umożliwienie kontaktów ze społeczeństwem otwartym. Realizuje się to poprzez system przepustek, organizację pracy, naukę, terapię uzależnień, uczestnictwo w kulturze i sporcie, a także pracy wolontariackiej skazanych na cele charytatywne poza zakładem karnym.

Izolacja więzienna to krótszy, bądź dłuższy, ale jednak stan przejściowy. Normą dla jednostki jest prawidłowe środowisko otwarte, konstruktywne pełnienie w nim roli adekwatnej do oczekiwań grupy i otrzymywanie gratyfikacji satysfakcjonującej zarówno jednostkę jak i jej otoczenie. Więzienie jest systemem sztucznym, który ma zwracać społeczeństwu jednostki zresocjalizowane. Zatem współczesny system penitencjarny jest możliwie otwarty i nakierowany na psychospołeczną rehabilitację skazanych na tyle, na ile ich właściwości osobiste na to pozwalają. Wzajemne przenikanie się poszczególnych systemów polityki społecznej państwa jest konieczne, tak dla zabezpieczenia zasobów skazanego w środowisku otwartym jak i możliwości wyrównania deficytów społecznych w trakcie odbywania kary. I jedno i drugie służy ułatwieniu readaptacji po opuszczeniu zakładu karnego, czyli odzyskaniu zdolności do prospołecznego funkcjonowania. Stąd ważne, aby informacja o wzajemnych kompetencjach i realizacja świadczeń na każdym etapie pracy ku usamodzielnieniu osoby marginalizowanej tworzyła spójny system. Ważne jest, aby specjaliści, wprowadzając z odmiennych środowisk zawodowych, ale jednak działający we wspólnym interesie, znali nawzajem swoje możliwości i ograniczenia, zasady działania, wspierali się i mieli kontakt zawodowy.²⁹

²⁹ I. Dybalska, *Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego – między diagnozą a działaniem, Poradnik dla służb społecznych, Instytut Rozwoju Służb Społecznych, Warszawa 2012, s. 11-12.*

Tabela nr 25. *Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego jako główna przyczyna udzielania pomocy społecznej osobom w Powiecie Stalowowskim w latach 2018-2020.*

Jednostka pomocy społecznej	Liczba osób, którym przyznano świadczenie		
	2018	2019	2020
GOPS Bojanów	0	1	0
OPS Pysznica	1	0	2
GOPS Radomyśl	0	2	2
MOPS Stalowa Wola	22	26	24
OPS Zaklików	0	1	0
OPS Zaleszany	0	2	3
Powiat Stalowowski	23	32	31

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Ośrodków Pomocy Społecznej z terenu Powiatu Stalowowskiego.

Analiza SWOT dotycząca trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego

Mocne strony	Słabe strony
-bardzo dobre rozeznanie w przepisach prawa wśród osób opuszczających zakłady karne, -przysługujące prawo do świadczeń pomocy społecznej (pomoc postpenitencjarna).	-brak zaplecza materialnego w zakresie ochrony socjalnej (brak lokali), -brak systemu monitorującego beneficjentów pomocy od czasu opuszczenia zakładu karnego do usamodzielnienia, -rozdrobnienie kompetencji oraz powielanie zadań przez poszczególne służby (więziennictwo, kuratorzy sądowi oraz pomoc społeczna), -brak wymiany informacji pomiędzy trzema w/w służbami, -niska pomoc postpenitencjarna, -brak długofalowej pomocy dla osób opuszczających zakłady karne, -brak organizacji pozarządowych w obszarze pomocy

	osobom opuszczającym zakłady karne.
Szanse	Zagrożenia
-powołanie do życia organizacji pozarządowych na rzecz osób opuszczających zakłady karne, -aktywizacja osób opuszczających zakłady karne.	-stygmatyzacja i odrzucenie osób opuszczających zakłady karne, - zagrożenie wykluczeniem społecznym, m.in. bezdomnością, uzależnieniami, ubóstwem, -wejście na drogę przestępstwa sposobem na zabezpieczenie lepszych warunków socjalnych.

3.12. Alkoholizm, narkomania i inne uzależnienia.

Określona czynność staje się nałogowa wtedy, gdy towarzyszy jej silne pragnienie lub wewnętrzny przymus jej podejmowania (tzw. głód) z coraz większą częstotliwością (zwiększanie się tolerancji) oraz narastające trudności w kontrolowaniu zachowań z nią związanych. W sytuacji ograniczenia lub przerwania czynności występują objawy abstynencyjne (fizjologiczne: bezsenność, nadmierna potliwość, drżenie rąk, ból głowy; psychologiczne: wstyd, poczucie winy, nasilona lękliwość, rozdrażnienie, zachowania agresywne). Osoba uzależniona powtarza określone zachowania pomimo ich wyraźnej szkodliwości dla jej codziennego funkcjonowania w różnych sferach życia (społecznej, zawodowej, rodzinnej). Uzależnieniu towarzyszy zespół mechanizmów obronnych, które odpowiadają m.in. za zniekształcanie i blokowanie trudnych, treści związanych z nałogiem oraz jego negatywnymi konsekwencjami. Prowadzi to do tego, że osoba uzależniona przez lata nieświadomie wytwarza różnorodne złudzenia na temat swojego życia, co minimalizuje w niej chęć do zmiany swoich destrukcyjnych nawyków.

Uzależnienie jest chorobą "demokratyczną" – nie uznaje różnic w wykształceniu, statusie społecznym, nie ma dla niej znaczenia wiek, płeć, kolor skóry czy światopogląd. Powszechnie znane są uzależnienia od środków psychoaktywnych, takich jak alkohol i narkotyki, które powodują szybkie, fizyczne wyniszczenie organizmu. Mniej znane, ale coraz bardziej powszechne zaczynają być tzw. uzależnienia niechemiczne. W tym przypadku, osoba uzależnia się od pewnych zachowań lub czynności, a nie chemicznej substancji. Lista tego typu uzależnień wcale nie jest krótka, bo oprócz uzależnienia od komputera, Internetu, hazardu, pracy, pornografii, seksu, zakupów, dochodzą mniej znane, takie jak: uzależnienie od ćwiczeń fizycznych, tatuowania się, telefonu komórkowego i inne. Uzależnienia niechemiczne stały się więc ważnym wyzwaniem dla obszaru leczenia uzależnień.

Poważny problem stanowi spożywanie alkoholu przez młodzież i coraz młodsze dzieci. Zjawisko jest rzeczywiście bardzo groźne. Spożywanie alkoholu wśród nastolatków sprzyja nie tylko powstawaniu sytuacji kryminogennych, ale także rujnuje zdrowie młodego organizmu, mało odpornego na działanie alkoholu. Innym istotnym problemem młodych jest nikotynizm, którego wpływ na zdrowie nastolatków jest również bardzo szkodliwy. Jednak największym zagrożeniem dla zdrowia i życia młodych jest narkomania. Powoduje ona m.in. wiele negatywnych zachowań i problemów społecznych. Często powodem uzależnienia jest między innymi: ciekawość, naśladowanie dorosłych, zaburzenia natury osobowościowo-emocjonalnej.

Charakter rozwojowy uzależnień można obserwować na podstawie:

- wzrostu liczby osób uzależnionych, w tym nieletnich,
- narastającego grupowego sposobu odurzania się,
- różnorodności zażywanych środków,
- konfliktów osobistych i społecznych osób uzależnionych,
- dynamicznego rozwoju biznesu narkotycznego,
- przestępczości związanej z handlem i zażywaniem środków psychoaktywnych.

Zauważa się systematyczne obniżanie się wieku osób uzależnionych.³⁰

Istotnym zasobem w bazie podmiotów leczniczych jest Wojewódzki Ośrodek Terapii Uzależnienia od Alkoholu i Współuzależnienia w Stalowej Woli. Jako podmiot leczniczy wykonujący świadczenia stacjonarne i całodobowe oraz ambulatoryjne w sprawowaniu opieki nad osobami uzależnionymi od alkoholu realizuje:

- działania diagnostyczne,
- programy psychoterapii uzależnień (program podstawowy i program pogłębiony),
- programy psychoterapii zaburzeń funkcjonowania członków rodziny, które wynikają ze spożywania alkoholu lub używania innych substancji psychoaktywnych przez osoby bliskie (program psychoterapii dla członków rodzin),
- indywidualne świadczenia zapobiegawczo-lecznicze oraz rehabilitacyjne dla osób uzależnionych od alkoholu i członków ich rodzin,
- działania konsultacyjno-edukacyjne dla członków rodzin osób uzależnionych od alkoholu.

Ważnym punktem na mapie leczenia uzależnień jest Poradnia Terapii Uzależnienia i Współuzależnienia Powiatowego Szpitala Specjalistycznego w Stalowej Woli. Procedury wykonywane w zakresie poradni to: badanie i porada lekarska, profilaktyka i promocja zdrowia, opieka pielęgniarska.

³⁰ Raport o sytuacji polskich rodzin, Pełnomocnik Rządu do Spraw Rodziny, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 1998, s. 144-145.

Leczenie alkoholowych zespołów abstynencyjnych jest głównie leczeniem farmakologicznym. Dodatkowo prowadzone są zajęcia grupowe z psychoterapeutą. Psychoterapeuta przeprowadza również indywidualne rozmowy informacyjno - motywujące z pacjentami. Także rodziny pacjentów uzyskują informację o problemie współuzależnienia oraz o możliwościach pomocy w innych placówkach leczenia odwykowego.

Warto wspomnieć o działalności Stowarzyszenia MONAR i Poradni Profilaktyczno-Konsultacyjnej w Stalowej Woli. Misją Stowarzyszenia Monar jest pomoc bliźnim w duchu miłości, tolerancji, dbałości o ludzką godność oraz poszanowania praw człowieka. Monar propaguje życie bez narkotyków, otwartość i wrażliwość na innych, czynienie dobra, odpowiedzialności za własne życie. Monar działa w trzech podstawowych obszarach: pomaga osobom uzależnionym, bezdomnym oraz zajmuje się szeroko pojętą profilaktyką zachowań ryzykownych.

Tabela nr 26. Alkoholizm i narkomania jako główne przyczyny udzielania pomocy społecznej rodzinom w Powiecie Stalowowolskim w latach 2018-2020.

Jednostka pomocy społecznej	Powód przyznania pomocy	Liczba rodzin			Liczba osób w rodzinach		
		2018	2019	2020	2018	2019	2020
GOPS Bojanów	alkoholizm	2	1	0	2	2	0
	narkomania	0	0	0	0	0	0
OPS Pysznica	alkoholizm	8	7	5	18	15	6
	narkomania	0	0	0	0	0	0
GOPS Radomyśl	alkoholizm	14	19	16	26	34	28
	narkomania	0	0	0	0	0	0
MOPS Stalowa Wola	alkoholizm	264	238	229	367	321	294
	narkomania	6	4	2	22	4	2
OPS Zaklików	alkoholizm	33	16	16	77	24	23
	narkomania	0	0	0	0	0	0
OPS Zaleszany	alkoholizm	54	29	48	74	32	61
	narkomania	0	0	0	0	0	0
Powiat Stalowowolski	alkoholizm	375	310	314	564	428	412
	narkomania	6	4	2	22	4	2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Ośrodków Pomocy Społecznej z terenu Powiatu Stalowowolskiego.

Analiza SWOT dla problemu alkoholizmu, narkomanii i innych uzależnień

Mocne strony	Słabe strony
-działalność miejskiej i gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych -realizacja Gminnych Programy Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, -realizacja Gminnych Programów Przeciwdziałania Narkomanii, -baza placówek pomocowych (terapeutycznych, wsparcia dziennego) i potencjał instytucjonalny placówek działających w Stalowej Woli w obszarze leczenia uzależnień: Wojewódzki Ośrodek Terapii Uzależnienia od Alkoholu i Współuzależnienia, Poradnia Terapii Uzależnienia i Współuzależnienia Powiatowego Szpitala Specjalistycznego, -działania o charakterze terapeutycznym, edukacyjnym, doradczym dla osób uzależnionych od alkoholu i ich rodzin, -wzrost świadomości społecznej w zakresie alkoholizmu, narkomanii i innych uzależnień, -promowanie zdrowego trybu życia – szczególnie wśród dzieci i młodzieży, -dostęp dla osób dotkniętych problemem alkoholowym do świadczeń z zakresu psychoterapii, socjoterapii oraz rehabilitacji, - duża liczba wykwalifikowanych specjalistów uzależnień, -działalność grup wsparcia dla osób uzależnionych i współuzależnionych, -organizacje pozarządowe zajmujące się pomocą osobom i rodzinom z problemem alkoholowym.	-niewystarczający system profilaktyki i wczesnej pomocy dla dzieci i młodzieży, -zbyt łatwy dostęp do alkoholu, narkotyków i innych substancji psychoaktywnych zwłaszcza przez dzieci i młodzież, -niewystarczająca oferta dotycząca leczenia odwykowego zamkniętego, -brak diagnozy i leczenia uzależnień innych niż alkoholizm, -niska wiedza w obszarze nowych form uzależnień, -niewystarczająca profilaktyka w obszarze nowych uzależnień; - słaba kondycja psychiczna osób dorosłych młodzieży – skłonność do zachowań ryzykownych,

Szanse	Zagrożenia
-profilaktyka polegająca na prowadzeniu działań uświadamiających społeczne i zdrowotne skutki uzależnień, -rozwój placówek pomocowych w obszarze profilaktyki i terapii, -wzrastająca liczba aktywnych organizacji pozarządowych, -możliwość pozyskiwania środków zewnętrznych, nowe źródła finansowania.	-nowe substancje uzależniające (dopalacze, itp.), powstawanie uzależnień niechemicznych (m.in. hazard, internet), -brak finansowania przez państwo leczenia uzależnień innych niż alkoholizm, -brak placówek diagnozujących uzależnienia niealkoholowe, -brak terapeutów w obszarze uzależnień niechemicznych, -internet sposobem spędzania czasu wolnego dzieci i młodzieży.

3.13. Zdarzenie losowe i sytuacja kryzysowa.

Powiat Stalowowolski na mocy porozumienia zawartego w dniu 3 sierpnia 2009 r. w sprawie wzajemnej współpracy, uczestniczy w realizacji projektu „Pogotowie Wsparcia.” Jest to wojewódzkie porozumienie instytucji, organizacji oraz osób pomagających ofiarom kataklizmów, katastrof, klęsk żywiołowych i innych zdarzeń losowych oraz sobie nawzajem w przypadku zaistnienia konieczności zastosowania psychologicznej interwencji kryzysowej. Projekt ma na celu dopasowanie się do zadań i potrzeb w obliczu narastających zagrożeń wynikających z działalności człowieka, jak i od niego niezależnych, w których zachodzi konieczność udzielenia pomocy w postaci profesjonalnej psychologicznej interwencji kryzysowej. Projekt „Pogotowie Wsparcia” obejmuje systemowe rozwiązania w zakresie budowania oraz stosowania modelu lokalnego bezpieczeństwa powszechnego w praktyce. Jest inicjatywą na rzecz wsparcia służb publicznych w zakresie psychologicznej interwencji kryzysowej wobec ofiar traumatycznych wydarzeń, obejmujących znaczny obszar województwa podkarpackiego lub dotyczących dużych strat, w tym ludzkich.

W ramach porozumienia zawartego pomiędzy Powiatem Stalowowolskim a Stowarzyszeniem Ruch Pomocy Psychologicznej „Integracja”, mieszkańcy powiatu mają zapewnioną całodobową opiekę interwencyjną, psychologiczną oraz schronienie w kryzysowych sytuacjach życiowych, wymagających natychmiastowego wsparcia w ramach działalności Stalowowolskiego Ośrodka Wsparcia i Interwencji Kryzysowej.

W Starostwie Powiatowym w Stalowej Woli funkcjonuje Wydział Organizacji i Zarządzania Kryzysowego do kompetencji którego, w zakresie zarządzania kryzysowego należy:

- podejmowanie działań związanych z monitorowaniem, planowaniem, reagowaniem i usuwaniem skutków zagrożeń na terenie powiatu,
- gromadzenie i przetwarzanie danych zagrożeń o siłach i środkach, które mogą być użyte w sytuacjach kryzysowych oraz ocena zagrożeń występujących na obszarze powiatu,
- monitorowanie, analizowanie i prognozowanie rozwoju zagrożeń na obszarze powiatu oraz przekazywanie dla gmin ostrzeżeń o zagrożeniach,
- opracowywanie i przedkładanie Wojewodzie do zatwierdzenia Powiatowego Planu Zarządzania Kryzysowego,
- opiniowanie i przedstawianie do zatwierdzenia Staroście gminnych planów reagowania kryzysowego,
- planowanie, organizowanie i prowadzenie szkoleń, ćwiczeń i treningów z zakresu reagowania na potencjalne zagrożenia,
- wykonywanie przedsięwzięć wynikających z planu operacyjnego funkcjonowania powiatu,
- współdziałanie z właściwymi służbami, strażami i inspekcjami w zakresie przeciwdziałania skutkom zdarzeń o charakterze terrorystycznym,
- realizacja zadań z zakresu ochrony infrastruktury krytycznej,
- współpraca z gminnymi zespołami zarządzania kryzysowego,
- obsługa aplikacji komputerowych stosowanych w systemie zarządzania kryzysowego.

Na bazie Urzędu Miasta w Stalowej Woli zorganizowano Miejskie Centrum Zarządzania Kryzysowego, które zapewnia nadzór i koordynację funkcjonowania miejskiego systemu wczesnego ostrzegania o zagrożeniach (SWO) ludzi i środowiska na terenie miasta Stalowa Wola. W skład systemu wchodzi: miejscowe służby, inspekcje i straże, lokalne media oraz podmioty o kluczowym znaczeniu dla lokalnego życia społeczno-gospodarczego (energetyka, gazownictwo, gospodarka leśna, infrastruktura drogowa). Sprawnie funkcjonuje również miejski system wykrywania i alarmowania (SWA).

Gminne systemy wykrywania i alarmowania (SWA) oraz wczesnego ostrzegania (SWO) zapewniają skuteczne monitorowanie sytuacji kryzysowych, a także ostrzeżenie i alarmowanie ludności w przypadku wystąpienia zagrożeń.

Tabela nr 27. **Zdarzenie losowe i sytuacja kryzysowa jako główne przyczyny udzielania pomocy społecznej rodzinom w Powiecie Stalowowskim w latach 2018-2020.**

Jednostka pomocy społecznej	Liczba rodzin			Liczba osób w tych rodzinach		
	2018	2019	2020	2018	2019	2020
GOPS Bojanów	0	11	0	0	36	0
OPS Pysznica	8	6	1	22	9	1
GOPS Radomyśl	4	14	14	4	31	32
MOPS Stalowa Wola	11	5	4	25	8	7
OPS Zaklików	2	1	2	4	3	3
OPS Zaleszany	2	0	3	7	0	9
Powiat Stalowowski	27	37	24	62	87	52

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Ośrodków Pomocy Społecznej z terenu Powiatu Stalowowskiego.

Analiza SWOT dla problemu zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej

Mocne strony	Słabe strony
-dobrze rozwijająca się infrastruktura (straży pożarnej, policji), - dobre współdziałanie instytucji samorządowych i pozarządowych, -wojewódzkie porozumienie instytucji, organizacji oraz osób „Pogotowie Wsparcia”, -funkcjonowanie Miejskiego i Powiatowego Centrum Zarządzania Kryzysowego w Stalowej Woli, -dobrze zorganizowany miejski system wykrywania i alarmowania (SWA) oraz system wczesnego ostrzegania o zagrożeniach (SWO), -funkcjonowanie Ochotniczej Straży Pożarnej, -Oddział SOR przy Szpitalu Powiatowym w Stalowej Woli, -funkcjonowanie Posterunków Policji w gminach powiatu, -dostępność numeru alarmowego „112”,	-położenie geograficzne gmin przy liniach brzegowych rzek, -usytuowanie gospodarstw w strefie zalewowej, -brak punktów ratownictwa medycznego w niektórych gminach powiatu, -niewystarczające środki finansowe na modernizację infrastruktury przeciwpowodziowej, -brak programów osłonowych dotyczących klęsk żywiołowych.

-SOWiK jako przykład „dobrych praktyk” we współpracy gminy, powiatu i organizacji pozarządowych.	
Szanse	Zagrożenia
-perspektywa dofinansowania rozwoju infrastruktury ze środków unijnych, -podniesienie świadomości społecznej.	-usytuowanie geograficzne regionu, -trudna sytuacja finansowa samorządów gmin i powiatu, -praca dzieci w gospodarstwach rolnych, -słaba wiedza na temat ubezpieczeń społecznych od klęsk żywiołowych i innych sytuacji kryzysowych.

3.14. Klęska żywiołowa lub ekologiczna.

Odkrywanie złożonej natury psychologicznych skutków klęsk i katastrof jest szczególnie trudne, gdyż klęski ignorują granice geograficzne, społeczne, kulturowe i czasowe. Bez względu na to, czy pojawiły się z zaskoczenia, nagle, niespodziewanie, czy też były przewidywalne, z pewnym czasowym uprzedzeniem, oraz niezależnie od tego, czy rozprzestrzeniały się z wolna, czy gwałtownie - klęski i katastrofy są procesami, które niosą za sobą dramatyczne konsekwencje dla jednostek, rodzin, grup, społeczności lokalnych, województw, krajów czy regionów świata. Niektóre skutki katastrof i klęsk są widoczne natychmiast, niektóre z opóźnieniem, na pewno jednak wcześniej czy później wpływają na różne aspekty życia, w wymiarze indywidualnym i społecznym, zwykle przynosząc szkody³¹.

Jak wynika z analizy przeprowadzonej na podstawie danych udostępnionych przez jednostki pomocy społecznej, w okresie 2018-2020, nie odnotowano przypadku ubiegania się o pomoc z OPS w gminach Powiatu Stalowowolskiego z powodu klęski żywiołowej lub ekologicznej.

3.15. Ochrona ofiar handlu ludźmi.

Wsparcie w ramach pomocy społecznej dla ofiar handlu ludźmi jest udzielane w oparciu ustawę z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej. Art. 7 pkt 7a wskazuje, że pomocy społecznej udziela się osobom i rodzinom w szczególności z powodu potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi. Jak wynika z analizy przeprowadzonej na podstawie danych udostępnionych przez jednostki pomocy społecznej, w okresie 2018-2020, nie odnotowano przypadku ubiegania się o pomoc z OPS w gminach Powiatu Stalowowolskiego z powodu potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi.

³¹ K. Kaniasty, *Klęska żywiołowa czy katastrofa społeczna. Psychologiczne konsekwencje polskiej powodzi 1997 roku*, Gdańsk 2003, s. 13.

Zbiornicze przedstawienie problemów społecznych Powiatu Stalowowolskiego

(na podstawie analizy danych z lat 2018 - 2020)

Tabela nr 28. Powody przyznawania pomocy przez ośrodki pomocy społecznej w Powiecie Stalowowolskim w latach 2018-2020 (dane zbiorcze).

Powód przyznania pomocy	Lata 2018 – 2020 (dane zbiorcze)	
	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
Długotrwała lub ciężka choroba	4138	6692
Niepełnosprawność	3304	5727
Ubóstwo	3057	5671
Bezrobocie	2258	5153
Alkoholizm	999	1404
Przemoc w rodzinie	714	x
Ochrona macierzyństwa lub wielodzietności	425	2087
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego	421	1314
Bezdomność	x	235
Zdarzenie losowe i sytuacja kryzysowa	88	201
Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	x	86
Narkomania	12	28

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Ośrodków Pomocy Społecznej z terenu Powiatu Stalowowolskiego.

Zrozumienie problemów jest ważne dla lokalnej polityki społecznej. Analizując w okresie 3 ostatnich lat główne przyczyny ubiegania się o świadczenia z zakresu pomocy społecznej w gminach na terenie Powiatu Stalowowolskiego, można podsumować, iż najczęstszymi powodami starania się o tego typu pomoc były: długotrwała lub ciężka choroba, niepełnosprawność, ubóstwo, bezrobocie i alkoholizm i przemoc w rodzinie. W dalszej kolejności jako przesłanki do ubiegania się o świadczenia pomocy społecznej odnotowano: ochronę macierzyństwa lub wielodzietności, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych. Pozostałe powody takie jak: bezdomność, zdarzenie losowe i sytuacja kryzysowa oraz trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego oraz narkomania, pojawiały się rzadko.

Z analizy problemów społecznych Powiatu Stalowowolskiego w latach 2018-2020 wynika, że **długotrwała lub ciężka choroba** jest pierwszą i najważniejszą przesłanką do skorzystania przez **4138** rodziny ze świadczeń pomocy społecznej. Choroba prowadzi do pogorszenia kondycji finansowej rodziny, co związane jest ze znaczącymi wydatkami na leczenie (m.in. zakup lekarstw, dojazdy do specjalistów, rehabilitacja). Często opieka nad chorym wymaga ograniczeń związanych z aktywnością zawodową i możliwością zarobkowania przez pozostałych członków rodziny.

Naturalną konsekwencją długotrwałej lub ciężkiej choroby jest **niepełnosprawność**, która wysunęła się na drugie miejsce spośród katalogu przyczyn ubiegania się o wsparcie z pomocy społecznej. W omawianym 3-letnim okresie ze świadczeń skorzystało **3304** rodziny, przy czym obserwuje się tendencję malejącą, bowiem w 2018 r. z pomocy skorzystało **1187** rodzin, a w 2020 r. – **994** rodziny.

Jeżeli niekorzystne dla funkcjonowania osób i rodzin czynniki kumulują się, doprowadzają do pogrążania się w ubóstwie oraz zwiększają ryzyko międzypokoleniowego dziedziczenia biedy, marginalizacji i wykluczenia społecznego. W przyjętej 13 czerwca 2003 r. ustawie o zatrudnieniu socjalnym, przyjmuje się, że wykluczenie jest sytuacją życiową, w której gospodarstwa domowe nie są w stanie realizować potrzeb, co prowadzi do ich ubóstwa, a w efekcie pozbawienia możliwości uczestnictwa w życiu codziennym. Wykluczenie społeczne często utożsamiane jest z ubóstwem, biedą, niezaspokojeniem potrzeb. Pewne nadzieje na poprawę sytuacji materialnej mieszkańców powiatu, może budzić jednak fakt występowania tendencji malejącej w omawianym zjawisku **ubóstwa** z **1125** rodzin w 2018 r. do **969** rodzin w 2020 r.

Najprościej jest traktować wykluczenie społeczne jako zespół elementów życia codziennego związanych z sytuacją ekonomiczną oraz społeczną, w której osoby nie są w stanie realizować swoich potrzeb, w wyniku czego ich uczestnictwo w życiu zawodowym oraz usługach kulturalnych, oświatowych, zdrowotnych, a także związanych z czasem wolnym jest poważnie ograniczone. Wykluczenie powoduje znaczne utrudnienie, a niekiedy wręcz uniemożliwia pełnienie ról społecznych, korzystanie z dóbr publicznych i infrastruktury społecznej, gromadzenie dóbr oraz osiąganie dochodów.

Brak dochodów powodowany niskimi kwalifikacjami oraz złą pozycją na rynku pracy, wypycha osobę z wielu sfer życia, powodując jej wycofywanie się z dostępnych obszarów aktywności. Należy zwrócić uwagę, że osoby bezrobotne nadal potrzebują realnego wsparcia. **Bezrobocie** jest czwartą w kolejności przesłanką do skorzystania przez **2258** rodzin ze świadczeń pomocy społecznej. Warto odnotować fakt, że w analizowanym okresie czasu, istotnie zmniejszyła się liczba rodzin, w których brak pracy wymusił konieczność ubiegania się o świadczenia z pomocy społecznej (z **888** rodzin w 2018 r. do **673** rodzin w 2020 r.). Jednak kryzys gospodarczy spowodowany epidemią COVID – 19 oraz wprowadzane ograniczenia w funkcjonowaniu gospodarki i poszczególnych branż wpłynęły na wyhamowanie wieloletniej tendencji spadkowej poziomu bezrobocia. Ten trend widoczny jest w statystyce PUP w Stalowej Woli, gdzie w 2018 r. zarejestrowanych było **2417** osób bezrobotnych, w 2019 r. wskaźnik obniżył się do **2077** osób, by w 2020 r. odnotować dynamiczny wzrost do **2778** osób. Proces wprowadzania i przywracania na rynek pracy jest skomplikowany i wymaga wielomiesięcznej pracy różnych partnerów współdziałających z osobami bezrobotnymi. Tylko kompleksowe działania oraz indywidualny dobór rodzajów wsparcia, umożliwi osiągnięcie większych efektów. Brak wsparcia spowodowałby wykluczenie społeczne osób bezrobotnych.

Wiele problemów społecznych i zdrowotnych związanych jest z uzależnieniami. Alkoholizm, **narkomania** degradują życie osoby uzależnionej, ale również jego najbliższej rodziny. Jednocześnie podjęcie walki z uzależnieniem to bardzo trudny i złożony proces, którego powodzenie zależy od woli i motywacji osoby. Jedynie **12** rodzin na przestrzeni omawianych 3 lat ubiegało się o świadczenia pomocy społecznej w gminach powiatu w związku z uzależnieniem od narkotyków, jednego z jej członków. Inaczej przedstawia się sytuacja związana z nadużywaniem alkoholu. W naszym kraju alkohol stanowi jedno z głównych zagrożeń zdrowia społeczeństwa. Zagrożenie to mierzy się przez określenie wpływu na umieralność, zapadalność chorobową, rozpowszechnienie chorób i rozmiary hospitalizacji. Najgroźniejsze szkody występujące u osób pijących to: degradacja społeczna i utrata zdrowia osób uzależnionych od alkoholu, utrata zdrowia osób dorosłych nadmiernie pijących oraz zaburzenia rozwoju psychofizycznego i kariery edukacyjnej pijącej młodzieży. Nadużywanie alkoholu powoduje liczne zaburzenia w rodzinach osób pijących (w codziennym życiu rodzinnym, w kontaktach z ludźmi, skłonność do stosowania przemocy) oraz wpływa na stan zdrowia członków rodziny. U małżonków osób pijących stwierdza się częstsze występowanie takich schorzeń jak: nerwica, zespoły pourazowe czy choroby somatyczne. U członków rodzin osób uzależnionych może rozwinąć się charakterystyczny zespół zmian zwany współuzależnieniem. Powoduje on poważne problemy natury psychologicznej, które w przypadku dzieci rzutują na późniejsze funkcjonowanie w życiu dorosłym.³²

³² WWW.parpa.pl

Ponadto nadmierne spożywanie alkoholu obciąża budżet rodziny, co często powoduje spadek statusu ekonomicznego poniżej granicy ubóstwa. Dlatego ustawa o pomocy społecznej w katalogu przesłanek do ubiegania się o świadczenia, wymienia m.in. **alkoholizm**. W analizowanym 3-letnim okresie **999** rodzin powołując się na ten problem, skorzystało z pomocy społecznej. Przy czym w 2018 r. było to **375** rodzin, natomiast z upływem czasu obserwuje się spadek do **314** rodzin w 2020 r.

Szczególnie niebezpiecznym w swych skutkach i rzadko poruszanym problemem w debacie publicznej jest spożywanie alkoholu przez kobiety w okresie ciąży. Badania epidemiologiczne wskazują na negatywny wpływ alkoholu etylowego na rozwój płodu. W wyniku picia alkoholu przez matkę przenika on przez łożysko i jest wchłaniany w całości przez dziecko. Uszkadza w ten sposób nieodwracalnie płód, który nie ma jeszcze w pełni dojrzałej wątroby, zdolnej do wyeliminowania dostarczanych mu toksyn. Jedną z konsekwencji picia alkoholu przez kobiety ciężarne jest płodowy zespół alkoholowy (FAS – Fetal Alcohol Syndrome) lub jego łagodniejsza forma, czyli alkoholowy efekt płodowy (FAE – Fetal Alcohol Effect).³³ FAS objawia się u dziecka deformacjami twarzy, zaburzeniami wzrostu, trwałym uszkodzeniem mózgu, upośledzeniem umysłowym. Dzieci obarczone FAE mogą charakteryzować się normalnym wzrostem, wyglądem, a ich rozwój umysłowy może mieścić się w normie, ale mogą mieć problemy z nauką, rozumowaniem, zachowaniem, przestrzeganiem norm społecznych. Innymi skutkami spożywania alkoholu w trakcie ciąży mogą być choroby serca, nerek, uszkodzenia wzroku, słuchu, ośrodkowego układu nerwowego (np. powodujące nadpobudliwość i trudności w koncentracji uwagi, ale także opóźnienie rozwoju intelektualnego, emocjonalnego i społecznego) bądź zaburzenia psychiczne u dziecka.³⁴ Biorąc powyższe pod uwagę, niezwykle ważne wydaje się uświadamianie zwłaszcza kobiet, przyszłych matek na temat wpływu alkoholu na zdrowie płodu. Natomiast skuteczne zapobieganie rozpowszechnianiu się problemów alkoholowych, powinno angażować administrację rządową, samorządową, organizacje pozarządowe ze względu na jednoznacznie negatywny wymiar ekonomiczny i społeczny zjawiska.

Jedną z konsekwencji picia w sposób szkodliwy jest **stosowanie przemocy w rodzinie**. W związku z występującą przemocą domową, w omawianym 3-letnim okresie – **714** rodzin z całego powiatu skorzystało ze świadczeń pomocy społecznej. W rozwiązywaniu problemów przemocy konieczna jest interdyscyplinarność i profesjonalizm osób zatrudnionych w służbach i instytucjach statutowo zajmujących się problemami przemocy domowej. Niezbędna jest chęć współpracy między osobami i instytucjami działającymi we wskazanym obszarze. Działania dotyczące przeciwdziałania przemocy

³³ *Diagnoza problemów oraz zasobów instytucjonalnych w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w województwie podkarpackim, Biuletyn Obserwatorium Integracji Społecznej. Rzeszów 2013, Nr 1/2013, s. 15.*

³⁴ *W. Szychta, M. Skoczylas, T. Laudański, Spożywanie alkoholu i palenie tytoniu przez kobiety w ciąży – przegląd badań, [w:] „Perinatologia, Neonatologia i Ginekologia, tom 1, zeszyt 4, 2008, s. 309-313.*

i ochrony ofiar przemocy w rodzinie powinny być prowadzone we wszystkich jednostkach na terenie powiatu, które w ramach swoich zadań zajmują się ochroną, czy też wsparciem rodziny i jej członków.

W ustawie o pomocy społecznej rodzina została przedstawiona jako podmiot ochrony i świadczeniobiorca. W okresach rozwoju pomocy społecznej rodzina nie była traktowana podmiotowo a świadczenia dotyczyły poszczególnych członków tej rodziny. Z czasem pozycja rodziny się umocniła i zaczęto przywiązywać większą wagę do działań opiekuńczych i prewencyjnych zadań przeciwko rozpadowi rodziny a przywiązywaniu większej uwagi do umacniania więzi w rodzinie. Dodatkowo do pomocy pieniężnej a także rzeczowej uzupełniono świadczenia natury psychologicznej w postaci pracy socjalnej, terapii rodzinnej czy poradnictwa.³⁵ Zasadniczym celem pomocy społecznej wydaje się być ochrona wychowujących się w niej dzieci. Z analizy danych ośrodków pomocy społecznej z terenu powiatu w latach 2018-2020, wynika że **425** rodzin wystąpiło o świadczenia **z tytułu ochrony macierzyństwa lub wielodzietności**. Odnotowano spadek rodzin ubiegających się o tę formę pomocy, ze **165** w 2018 r. do **121** rodzin w 2020 r. Pokazuje to, jak ważną rolę odgrywa państwo w potrzebie ochrony macierzyństwa i wielodzietności. Z całą pewnością wprowadzony od kwietnia 2016 r. Program 500+ zmniejszył skalę ubóstwa wśród rodzin o najtrudniejszej sytuacji finansowej, a w szczególności tych wielodzietnych.

Obecnie pomoc społeczna stawia za priorytet zapewnienie dzieciom wychowania w rodzinie naturalnej. Dlatego swymi działaniami obejmuje rodziny dysfunkcyjne w rozwiązywaniu problemów, aby mogły one wypełniać jak najlepiej zadania opiekuńczo-wychowawcze. Jako przesłankę do udzielenia świadczeń pomocy społecznej wymienia się **bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego** zwłaszcza w rodzinach niepełnych i wielodzietnych. Z tej formy pomocy w analizowanym 3-letnim okresie skorzystało **421** rodzin, przy czym ich liczba utrzymuje się na stałym poziomie (w 2018 r. – **144** rodziny, natomiast w 2020 r. – **148** rodzin). Istotną przy omawianym problemie jest osoba asystenta rodziny. W świetle ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z 9 czerwca 2011 r. rola asystenta polega na całościowym wspieraniu rodziny wychowującej dzieci, zagrożonej wykluczeniem społecznym poprzez zmianę stosunku osób w rodzinie do własnej sprawczości, podniesienie ich samooceny, wzbudzenie wiary we własne siły, a także pomoc w wykonywaniu najprostszych czynności, składających się na proces prowadzenia gospodarstwa domowego. W omawianym 3-letnim okresie, wsparciem asystenta objętych zostało w roku 2018 – **95** rodzin, w kolejnym 2019 r. – **115** rodzin i w 2020 r. – **104** rodziny.

Zjawisko bezdomności jako problem społeczny stało się przedmiotem aktywnej polityki społecznej państwa. Dotychczas wielu badaczy i ekspertów postrzegało problem bezdomności przez pryzmat

³⁵ I. Sierpowska, *Prawo pomocy społecznej*, Warszawa 2011, s. 163.

schronienia, patologii, biedy czy wykluczenia społecznego, podczas gdy w pierwotnym wymiarze **bezdomność** odwołuje się m.in. do problemu mieszkaniowego lub braku stałej pracy z całym bagażem konsekwencji w wymiarze psychologicznym, społecznym czy ekonomicznym. Proces przechodzenia w stan bezdomności trwa w czasie i ma swoją dynamikę. Jest ona uzależniona od indywidualnych cech osoby i jej losów. Bezdomności towarzyszy negatywny stereotyp w polskim społeczeństwie. Bezdomnego oceniamy jako osobę brudną, śmierdzącą, żebrzącą, pomieszkującą w miejscach publicznych. Bardzo często ten stereotyp nie uwzględnia podstawowego faktu, że bezdomność to suma zdarzeń krytycznych, które zaszły w jednym czasie.³⁶ W zakresie niesienia pomocy osobom bezdomnym, po pierwsze konieczne jest informowanie o możliwości otrzymania pomocy, po drugie oferowana pomoc musi być odpowiednia, czyli trafiać w najpilniejsze potrzeby osoby bezdomnej. W latach 2018-2020 ośrodki pomocy społecznej udzieliły świadczenia łącznie **235** osobom bezdomnym. Dodatkowym zasobem Powiatu Stalowowolskiego w obszarze wychodzenia z bezdomności jest Schronisko im. Brata Alberta w Stalowej Woli, gdzie potrzebujący mogą otrzymać pomoc m.in. w postaci całodobowego schronienia, posiłków. W świetle obowiązujących przepisów do udzielenia pomocy osobie bezdomnej zobowiązana jest gmina ostatniego miejsca zameldowania tej osoby na pobyt stały. Praca socjalna z osobą bezdomną w zakresie rozwiązania zgłaszanych problemów i odzyskaniu zdolności do prawidłowego funkcjonowania w społeczeństwie prowadzona jest w oparciu o kontrakt socjalny lub indywidualny program wychodzenia z bezdomności.

Przesłanką do ubiegania się o świadczenia z pomocy społecznej dla **88** rodzin z terenu powiatu w latach 2018-2020, było **zdarzenie losowe i sytuacja kryzysowa**. Zdarzenie losowe można pojmować jako kryzys sytuacyjny, sytuację kryzysową zaś jako kryzys chroniczny. Zdarzenie losowe jest więc wydarzeniem, na które człowiek nie ma wpływu, które pojawia się nagle, nieoczekiwanie i pociąga za sobą przemijające, usuwalne skutki lub następstwa nieodwracalne (np. nieszczęśliwy wypadek lub niespodziewana śmierć bliskiej osoby). Sytuacja kryzysowa natomiast wiąże się z naruszeniem dóbr osobistych, zdrowia, życia i sytuacji materialnej, mającym znaczące emocjonalne oddziaływanie, które staje się punktem zwrotnym na lepsze lub gorsze, przy czym może to być jedno zdarzenie lub seria następujących po sobie wydarzeń, których efekty się skumulują (np. przemoc wewnątrzrodzinna czy zdrada małżeńska). Wspólne dla zdarzeń losowych i sytuacji kryzysowych są stany obserwowane u osób przez nie doświadczonych, tzn. utrata poczucia bezpieczeństwa i stabilności, uczucie bezradności, beznadziei, pustki, utrata woli życia, apatia, bierność, wahania

³⁶ M. Dębski, *Socjodemograficzny portret zbiorowości ludzi bezdomnych województwa pomorskiego*, Fundacja POMOST, Szczecin 2007, s. 51.

nastroju, gwałtowne reakcje emocjonalne, zaburzenie jasności myślenia oraz chaotyczność działań.³⁷ Wymieniona wyżej przesłanka skutkuje trudnymi sytuacjami życiowymi, będącymi w szczególności podstawą do ubiegania się o świadczenia w polskim systemie pomocy społecznej.

Ubóstwo, wykluczenie społeczne i marginalizacja społeczna są zjawiskami wzajemnie powiązanymi, pozostającymi w związkach przyczynowo-skutkowych. Niewątpliwie wymienione zjawiska są silnie skorelowane z takimi problemami społecznymi jak **trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego** oraz bezdomność. Osoby opuszczające zakłady karne bez wsparcia środowiskowego (nikłe szanse na zatrudnienie, brak mieszkania) znajdują się w tej grupie osób, która w największym stopniu narażona jest na bezdomność i życie na marginesie społeczeństwa. Dlatego tak ważna jest rola poszczególnych systemów polityki społecznej państwa na rzecz ułatwienia readaptacji po opuszczeniu zakładu karnego, czyli odzyskaniu zdolności do prospołecznego funkcjonowania osób opuszczających zakłady karne. W latach 2018-2020 ośrodki pomocy społecznej z terenu powiatu udzieliły świadczenia łącznie **86** osobom w ramach pomocy postpenitencjarnej.

Działania na rzecz rodziny powinny jej zapewnić właściwą rangę w społeczeństwie. Uznania wymaga faktyczna rola rodziny zarówno w wychowaniu młodego pokolenia, jak i kształtowaniu jego postaw moralnych, obywatelskich, relacji między pokoleniami. Ta ostatnia kwestia nabiera coraz większego znaczenia na skutek postępującego procesu starzenia się lokalnej społeczności. Tymczasem starość i starzenie się powinny być tym okresem życia, w którym pomimo dość częstego spadku sprawności organizmu i samodzielności w zakresie zaspokajania codziennych potrzeb życiowych, można nadal korzystać z uprawnień oraz aktywności przysługujących wszystkim mieszkańcom. Dlatego też realna perspektywa dla seniorów oraz kierunek działania dla instytucji polityki społecznej oznacza potrzebę kreowania wysokiej jakości i dostępności opieki medycznej, pomocy w sprawach socjalno-bytowych oraz zapewnieniu należytej higieny i pielęgnacji, jak również szerokiej oferty zajęć aktywizujących w sferze zdrowotnej, edukacyjnej, społecznej, kulturalnej i rekreacyjnej. Bowiem zagospodarowanie zasobów, jakimi dysponują osoby starsze (np. wiedza, doświadczenie życiowe, czas wolny), leży w interesie ogółu społeczeństwa. Biorąc pod uwagę ogólnopolskie tendencje braku zastępowalności pokoleń, konieczne będzie podejmowanie działań na rzecz rozwoju infrastruktury społecznej i przedłużania aktywności psychofizycznej osób starszych, gdyż zaniechania w tym zakresie spowodują konieczność ponoszenia coraz większych nakładów na opiekę nad niesamodzielnymi seniorami.

³⁷ E. Włodarczyk, *Zdarzenie losowe i sytuacja kryzysowa. Czyli o tym, że niekiedy sam czas to za mało, by uleczyć rany*, *Seria Psychologia i Pedagogika*, nr 165, s.7

Przeprowadzona diagnoza i analiza problemów społecznych występujących na terenie Powiatu Stalowowolskiego pozwoliła na zidentyfikowanie najważniejszych problemów dotyczących lokalnej społeczności. Jednocześnie udało się wskazać, jakie są szanse ich rozwiązania, jakie są mocne strony tkwiące w Powiecie Stalowowolskim, które można wykorzystać do prowadzenia skutecznej polityki społecznej oraz jakie występują zagrożenia mogące utrudniać realizację zadań w obszarze pomocy społecznej. Skuteczne zwalczanie problemów społecznych wymaga ciągłego poszukiwania nowych rozwiązań oraz form i metod działania. Warto przy tym dodać, że realizacja strategii rozwiązywania problemów społecznych wymaga aktywności nie tylko państwa i lokalnych samorządów, ale także organizacji pozarządowych oraz instytucji i podmiotów ważnych dla lokalnego środowiska.

4. Prognoza zmian w zakresie objętym strategią.

Zasadniczym celem realizacji strategii jest objęcie jej oddziaływaniem wielu obszarów polityki społecznej, na co wpływ będzie miało partnerstwo poszczególnych podmiotów, zaangażowanych w jej realizację, a także władz i odbiorców projektów. W perspektywie zakładamy, iż pozytywne skutki realizacji strategii będą miały wpływ na poprawę sytuacji bytowej i społecznej oraz rozwój mieszkańców Powiatu Stalowowolskiego. Należy podkreślić fakt, iż w ramach strategii szczególną uwagę poświęca się osobom, których funkcjonowanie jest z różnych względów szczególnie utrudnione i dla których życie wydaje się być o wiele trudniejsze, niż dla innych grup społecznych. Podejmowane działania mają więc na celu poprawę ich sytuacji i eliminację ograniczeń, związanych z funkcjonowaniem w środowisku osób niepełnosprawnych, długotrwale chorych, seniorów, rodzin, dzieci i młodzieży zagrożonych wykluczeniem z udziału w życiu społecznym. Co więcej, strategia rozwiązywania problemów społecznych będzie wsparciem do doskonalenia spójnego, bazującego na współpracy jednostek lokalnych, systemu pomocy dziecku i rodzinie. Szczególne znaczenie przypisujemy wsparciu rodzin w jej naturalnym środowisku, jednocześnie działając w kierunku zapewnienia dzieciom, które zostały pozbawione opieki rodziców naturalnych, rodzinnych form pieczy zastępczej. Efektem prowadzonych działań będzie wzrost roli pomocy społecznej w regionie oraz zwiększenie poziomu kwalifikacji osób pracujących w jednostkach pomocy społecznej. Jednocześnie dzięki wdrażanym w ramach strategii celom, możliwe będzie korzystanie ze środków unijnych. Zaangażowanie do realizacji strategii wielu podmiotów funkcjonujących na terenie Powiatu Stalowowolskiego będzie wpływało na bardziej efektywny przepływ informacji między instytucjami. W przyszłości daje to szansę na większą liczbę wspólnych inicjatyw i podejmowanie skutecznych działań.

Prognozując zmiany w zakresie objętym strategią, mają one doprowadzić do zintensyfikowania i zintegrowania działań instytucji funkcjonujących w obszarze pomocy społecznej, wpływając na

skuteczniejsze rozwiązywanie problemów mieszkańców powiatu oraz dotrzeć do osób potrzebujących wsparcia i zachęcić ich do wzajemnej współpracy.

5. Wizja i misja.

Wizja.

Wizja jest to pożądaný, docelowy obraz przyszłości, który powiat chce osiągnąć na koniec założonej perspektywy czasowej. Po rozpoznaniu problemów społecznych występujących na terenie Powiatu Stalowowolskiego wypracowano wizję, czyli podstawę planu strategicznego:

**CHCEMY, ABY POTRZEBUJĄCYM WSPARCIA
MIESZKAŃCOM POWIATU
STAŁOWOWOLSKIEGO
ŻYŁO SIĘ LEPIEJ**

Misja.

Misja wyraża wartości, jakie należałoby w wyniku jej wdrażania osiągnąć w perspektywie kolejnych lat i określa priorytety w działaniach na rzecz zaspokojenia potrzeb społeczności lokalnej. Misja Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Stalowowolskiego na lata 2021-2030, została zdefiniowana następująco:

**STWORZENIE SYSTEMU WSPARCIA I ROZWOJU
NA RZECZ POPRAWY SYTUACJI ŻYCIOWEJ
MIESZKAŃCÓW POWIATU
STAŁOWOWOLSKIEGO**

6. Cele strategii.

Na podstawie przeprowadzonej diagnozy i analizy problemów społecznych występujących na terenie Powiatu Stalowowolskiego określono misję i wizję. Były one punktem wyjścia do opracowania celów strategicznych i operacyjnych, które obejmują spójne wartości, jakie można osiągnąć lub wzmacniać za pomocą wskazanych kierunków działań, źródeł finansowania oraz terminów i wskaźników monitorowania.

Określono 5 celów strategicznych

Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Stalowowolskiego na lata 2021-2030:

I. Wspieranie rodzin i rozwój systemu pieczy zastępczej.

II. Realizacja działań na rzecz osób niepełnosprawnych, długotrwale chorych i seniorów.

III. Wspieranie i rozwijanie działań na rzecz osób i rodzin znajdujących się w sytuacji kryzysowej.

IV. Ograniczanie zjawiska bezrobocia poprzez odpowiednią politykę rynku pracy w Powiecie Stalowowolskim.

V. Przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego.

Cel strategiczny I: Wspieranie rodzin i rozwój systemu pieczy zastępczej

Cele operacyjne	Kierunki działań	Wskaźniki	Realizatorzy	Okres realizacji
1. Wsparcie rodzin naturalnych w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych.	- Zwiększenie kompetencji wychowawczych rodziców biologicznych (m.in. asysta rodzinna, szkolenia, warsztaty, integracja ze środowiskiem, grupy wsparcia). - Wzmocnienie sieci specjalistycznego wsparcia dla rodzin. - Organizowanie alternatywnych form spędzania wolnego czasu dla dzieci i młodzieży z rodzin dysfunkcyjnych (m.in. kluby, świetlice). - Realizacja programów profilaktycznych w zakresie promowania i wdrożenia prawidłowych metod wychowawczych. - Wdrażanie innych programów na rzecz poprawy funkcjonowania rodziny. - Realizacja gminnych programów wspierania rodziny.	- liczba działań na rzecz zwiększenia kompetencji wychowawczych rodziców biologicznych, - liczba rodzin wobec, których prowadzono działania zwiększające kompetencje wychowawcze, - liczba jednostek realizujących specjalistyczne wsparcie dla rodzin. - liczba klubów, świetlic i innych miejsc dla dzieci z rodzin dysfunkcyjnych, - liczba i nazwa realizowanych programów profilaktycznych, - liczba i nazwa innych wdrażanych programów na rzecz poprawy funkcjonowania rodziny, - nazwa gminnego programu i okres jego realizacji,	-gminy, -organizacje pozarządowe, -inne jednostki.	2021-2030

2. Wspieranie i rozwój systemu rodzinnej pieczy zastępczej	- Realizacja Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Powiecie Stalowowolskim na lata 2021-2023. - Realizacja działań na rzecz wsparcia funkcjonujących rodzin zastępczych. - Finansowanie rodzinnej pieczy zastępczej. - Propagowanie form pieczy zastępczej oraz udzielanie rzetelnych informacji osobom zainteresowanych tematyką rodzinnej pieczy zastępczej. - Pozyskiwanie, kwalifikowanie i szkolenie kandydatów celem podnoszenia poziomu wiedzy i umiejętności do pełnienia funkcji rodziny zastępczej. - Zapewnianie wsparcia rodzinom zastępczym przeżywającym trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych w formie specjalistycznego poradnictwa. - Realizacja szkoleń dla rodzin zastępczych mających na celu podnoszenie kwalifikacji. - Rozwijanie współpracy między instytucjami i podmiotami wspierającymi dziecko i rodzinę.	- liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej, - liczba i rodzaj rodzin zastępczych, - liczba zatrudnionych koordynatorów, - liczba zorganizowanych grup wsparcia, - środki pieniężne przeznaczone na sfinansowanie rodzinnej pieczy zastępczej, - liczba działań promujących formy pieczy zastępczej, - liczba spotkań z kandydatami na rodziny zastępcze, - liczba szkoleń dla kandydatów na rodziny zastępcze, - liczba osób przeszkolonych, - liczba osób, która skorzystała z poradnictwa specjalistycznego, - liczba zrealizowanych szkoleń dla funkcjonujących rodzin zastępczych, - liczba osób przeszkolonych, - liczba konsultacji i spotkań w ramach współpracy pomiędzy instytucjami i podmiotami wspierającymi dziecko i rodzinę,	-powiat, -gminy, -organizacje pozarządowe, -inne jednostki.	2021-2030
---	--	--	--	-----------

3. Objęcie pomocą i wsparciem w procesie usamodzielnienia się wychowanków pieczy zastępczej.	- Pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki. - Pomoc pieniężna na usamodzielnienie. - Pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej. - Pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych (w wynajmie lokalu mieszkalnego lub/i pozyskaniu go z zasobów lokalowych gminy) - Poradnictwo specjalistyczne. - Realizacja innych działań i projektów według rozpoznanych potrzeb osób usamodzielnianych.	- środki pieniężne przeznaczone na sfinansowanie należnych świadczeń na kontynuowanie nauki, usamodzielnienie oraz zagospodarowanie w formie rzeczowej, - liczba osób na rzecz, których zrealizowano w/w formy pomocy. - liczba osób objęta pomocą w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych. - liczba osób korzystających z poradnictwa, - liczba innych działań i projektów, - liczba osób, na rzecz których je realizowano.	-powiat, -PUP, -gminy, -organizacje pozarządowe, -inne jednostki	2021-2030
4. Doskonalenie umiejętności kadr pomocy społecznej i innych współpracujących przedstawicieli instytucji i podmiotów realizujących zadania w obszarze wsparcia dziecka i rodziny.	- Szkolenia dla kadry zajmującej się wspieraniem dziecka i rodziny. - Doskonalenie umiejętności oraz podnoszenie kwalifikacji przez kadrę organizatora rodzinnej pieczy zastępczej.	- liczba zorganizowanych szkoleń dla kadry zajmującej się wspieraniem dziecka i rodziny, -liczba osób przeszkolonych. - liczba odbytych szkoleń przez kadrę organizatora rodzinnej pieczy zastępczej, -liczba osób przeszkolonych.	-powiat, -gminy, -organizacje pozarządowe, -inne jednostki	2021-2030

Cel strategiczny II: Realizacja działań na rzecz osób niepełnosprawnych, długotrwale chorych i seniorów				
Cele operacyjne	Kierunki działań	Wskaźniki	Realizatorzy	Okres realizacji
1. Rozwój systemu wsparcia i aktywizacji społeczno-zawodowej osób niepełnosprawnych	- Realizacja Programu Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych na lata 2021-2025 w Powiecie Stalowowolskim. - Realizacja zadań na rzecz zatrudnienia osób niepełnosprawnych przez ukierunkowanie i usystematyzowanie działań PUP w Stalowej Woli.	- wysokość środków PFRON na realizację zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych w Powiecie Stalowowolskim. - liczba osób niepełnosprawnych w Powiecie Stalowowolskim objęta różnymi działaniami PCPR w Stalowej Woli, - liczba działań PUP w Stalowej Woli umożliwiających zatrudnienie osób niepełnosprawnych zgłaszających potrzebę podjęcia pracy, zgodnie z kwalifikacjami i predyspozycjami psychofizycznymi, - liczba kursów, szkoleń itp. dla osób niepełnosprawnych zorganizowanych przez PUP w Stalowej Woli, - liczba zrealizowanych projektów przez PUP w Stalowej Woli dla osób niepełnosprawnych wymagających wsparcia, - liczba osób niepełnosprawnych korzystających z pośrednictwa, poradnictwa zawodowego PUP w Stalowej Woli, - liczba zorganizowanych subsydiowanych staży pracy, - liczba akcji, kampanii, konferencji itp. podnoszących świadomość społeczną na rzecz osób niepełnosprawnych,	-powiat, -gminy, -organizacje pozarządowe, -PUP w Stalowej Woli, -inne jednostki.	2021-2030

	- Upowszechnianie informacji o rodzajach ulg i uprawnień oraz dostępnych formach usług dla osób niepełnosprawnych. - Likwidacja barier architektonicznych w obiektach użyteczności publicznej. - Likwidacja barier transportowych poprzez zakup środków transportu do przewozu osób niepełnosprawnych. - Tworzenie punktów wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego na terenie gmin powiatu. - Realizacja innych, niż w/w działań, programów lub projektów według rozpoznanych potrzeb osób niepełnosprawnych.	- liczba wydanych informatorów w formie papierowej lub elektronicznej, - liczba inwestycji na rzecz dostosowania obiektów użyteczności publicznej dla potrzeb osób niepełnosprawnych, - liczba zakupionych środków transportu, - liczba punktów wypożyczających sprzęt rehabilitacyjny, - liczba innych niż w/w działań, programów lub projektów, - liczba osób niepełnosprawnych na rzecz, których je zrealizowano.		
2. Sprawny system pomocy instytucjonalnej	- Zapewnienie instytucjonalnej opieki dla osób niepełnosprawnych i długotrwale chorych oraz stworzenie warunków do godnego życia. - Utrzymanie istniejącej infrastruktury dla osób niepełnosprawnych i długotrwale chorych oraz jej ewentualny rozwój. - Rozwój usług opiekuńczych w celu jak najdłuższego utrzymania osób starszych o	- liczba wydanych decyzji o umieszczeniu w DPS, - liczba mieszkańców DPS, - liczba placówek całodobowych oraz dziennego pobytu dla osób starszych, niepełnosprawnych, długotrwale lub ciężko chorych, - liczba podmiotów świadczących usługi opiekuńcze,	- powiat, - gminy, - organizacje pozarządowe, - inne jednostki.	2021-2030

	ograniczonej sprawności w środowisku zamieszkania.	- liczba osób objętych pomocą w formie usług opiekuńczych,		
3. Promowanie właściwych postaw społecznych wobec osób niepełnosprawnych, długotrwale chorych i seniorów.	- Wspieranie rozwoju integracji społecznej seniorów poprzez podejmowanie działań mających na celu powstawanie, rozwój i zacieśnianie więzi międzypokoleniowej. - Świadczenie poradnictwa specjalistycznego na rzecz osób niepełnosprawnych, długotrwale chorych i seniorów. - Promowanie i wspieranie wolontariatu na rzecz pomocy osobom niepełnosprawnym, długotrwale chorym i seniorom.	- liczba i rodzaj działań na rzecz wspierania rozwoju integracji społecznej seniorów, - ilość osób, na rzecz których świadczone poradnictwo specjalistyczne, - liczba inicjatyw promujących wolontariat na rzecz osób niepełnosprawnych, długotrwale chorych i seniorów.	-powiat, -gminy, -organizacje pozarządowe, -inne jednostki.	2021-2030
Cel strategiczny III: Wspieranie i rozwijanie działań na rzecz osób i rodzin znajdujących się w sytuacji kryzysowej				
Cele operacyjne	Kierunki działań	Wskaźniki	Realizatorzy	Okres realizacji
1. Stworzenie sprawnego systemu pomocy społecznej pomagającego osobom i rodzinom przezwyciężyć trudności życiowe, których nie są w stanie pokonać	- Prowadzenie poradnictwa i interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie w szczególności poprzez działania edukacyjne służące wzmocnieniu kompetencji opiekuńczych i wychowawczych rodziców w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie.	- liczba udzielonych porad i interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie,	-gminy, -organizacje pozarządowe, -inne jednostki.	2021-2030

samodzielnie.	- Dostęp do specjalistycznej pomocy dla osób i rodzin w kryzysie, przeżywających różne trudności życiowe. - Realizacja programów, projektów z zakresu pomagania osobom i rodzinom znajdującym się w sytuacjach kryzysowych. - Realizacja gminnych programów przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie.	- liczba osób korzystających ze specjalistycznej pomocy, - liczba zrealizowanych programów i projektów oraz liczba beneficjentów, - nazwa gminnego programu i okres jego realizacji.		
2. Zintensyfikowanie działań profilaktycznych w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie.	- Realizacja Programu profilaktycznego w zakresie promowania i wdrożenia prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie w Powiecie Stalowowskim na lata 2021 – 2025. - Udział w kampaniach społecznych dotyczących podnoszenia świadomości i wrażliwości społeczności lokalnej na temat przemocy w rodzinie oraz w kampaniach promujących prawidłowe wzorce życia rodzinnego oparte na wzajemnej pomocy, szacunku, partnerstwie i umiejętności rozwiązywania konfliktów bez przemocy.	- zgodnie z zadaniami zapisanymi w Programie, - liczba kampanii społecznych,	-powiat, -gminy, -organizacje pozarządowe, -inne jednostki.	2021-2030

	-Rozpowszechnianie materiałów informacyjnych, ulotek promujących budowanie i wzmacnianie więzi rodzinnych oraz wdrażanie prawidłowych metod wychowawczych bez użycia przemocy. - Umieszczanie danych teleadresowych i informacji o instytucjach udzielających wsparcia osobom doświadczającym przemocy w rodzinie oraz o aktualnie realizowanych działaniach profilaktycznych w obszarze przeciwdziałania przemocy.	-liczba inicjatyw i ich charakter (ciągły, cykliczny itp.) - sposób informowania społeczności lokalnej o danych teleadresowych i o instytucjach udzielających wsparcia osobom doświadczającym przemocy oraz realizowanych działaniach profilaktycznych w obszarze przeciwdziałania przemocy (tablica ogłoszeń, strona internetowa urzędu, inne).		
3. Zwiększenie dostępności i skuteczności ochrony oraz wsparcia osób dotkniętych przemocą w rodzinie.	- Upowszechnianie informacji w zakresie możliwości i form udzielania pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie (pomoc: psychologiczna, medyczna, prawna, socjalna, zawodowa, rodzinna). - Zapewnienie profesjonalnej pomocy osobom doświadczającym przemocy i ich rodzinom poprzez interwencję w kryzysach, terapię, doradztwo. -Zabezpieczenie doraźnej opieki i ochrony na czas trwania kryzysu uniemożliwiającego powrót do domu (udzielenie bezpiecznego schronienia w hostelu ośrodka interwencji kryzysowej).	- liczba opracowanych i upowszechnianych materiałów informacyjnych, - liczba osób objętych pomocą specjalistów, - liczba osób, które skorzystały z hostelu ośrodka interwencji kryzysowej,	-powiat, -gminy, -organizacje pozarządowe, -inne jednostki.	2021-2030

	- Współpraca przedstawicieli instytucji związanych z realizacją zadań z zakresu ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie w ramach Zespołów Interdyscyplinarnych oraz grup roboczych na rzecz kompleksowej pomocy osobom uwięzianym w przemoc. - Zapewnienie bezpiecznego schronienia dzieciom w razie bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia w związku z przemocą w rodzinie u innej niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej lub w pieczy zastępczej. - Realizacja Powiatowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Powiecie Stalowowolskim na lata 2021-2025.	- liczba posiedzeń Zespołów Interdyscyplinarnych; - liczba rodzin, na rzecz których prowadzono prace w ramach grup roboczych; - liczba dzieci odebranych z rodziny i umieszczonych w zastępczych formach opieki. - zgodnie z zadaniami zapisanymi w Programie.		
4. Zwiększenie skuteczności podejmowanych działań wobec osób stosujących przemoc w rodzinie.	- Interweniowanie oraz reagowanie ze strony odpowiednich służb na stosowanie przemocy w rodzinie w ramach procedury „Niebieska Karta”. - Umieszczanie danych teleadresowych i informacji o podmiotach realizujących działania na rzecz osób stosujących przemoc w rodzinie na tablicy ogłoszeń oraz stronie internetowej PCPR w Stalowej Woli.	- liczba założonych Niebieskich Kart, - liczba zamieszczonych danych, informacji i działań poprzez tablicę ogłoszeń i stronę internetową urzędu.	-powiat, -gminy, -miejska i gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych, -placówki ochrony zdrowia, -placówki	2021-2030

	- Realizacja programów korekcyjno – edukacyjnych dla na rzecz osób stosujących przemoc w rodzinie.	- liczba edycji programu, - liczba osób uczestniczących w programie,	- oświatowe, -Policja (komenda powiatowa i posterunki w gminach powiatu), -organizacje pozarządowe, -inne jednostki.	
5. Podniesienie oraz doskonalenie umiejętności kadr pomocy społecznej i innych współpracujących przedstawicieli instytucji i podmiotów realizujących zadania w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie.	- Badanie potrzeb szkoleniowych grup zawodowych realizujących w powiecie zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie. - Umożliwienie grupom zawodowym realizującym w powiecie zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie udziału w dostępnej ofercie szkoleniowej z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie. - Przeciwdziałanie wypaleniu zawodowemu osobom zajmującym się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie poprzez dostępne formy wsparcia: m.in. pomoc psychologiczną, superwizję.	- liczba sporządzonych ankiet dotyczących potrzeb szkoleniowych osób zawodowo zaangażowanych w problem przeciwdziałania przemocy w rodzinie, - liczba zorganizowanych szkoleń, - liczba beneficjentów w/w szkoleń, - liczba osób, która skorzystała z dostępnych form wsparcia.	-powiat, -organizacje pozarządowe, -inni partnerzy,	2021-2030

Cel strategiczny IV: Ograniczanie zjawiska bezrobocia poprzez odpowiednią politykę rynku pracy w Powiecie Stalowowskim.				
Cele operacyjne	Kierunki działań	Wskaźniki	Realizatorzy	Okres realizacji
1. Skuteczna aktywizacja zawodowa osób bezrobotnych	- Realizacja projektów i programów skierowanych do osób bezrobotnych. - Realizacja różnorodnych form wsparcia dla osób bezrobotnych.	- liczba osób bezrobotnych biorących udział w projektach i programach, - liczba projektów i programów skierowanych dla osób bezrobotnych - liczba osób bezrobotnych uczestniczących w poszczególnych formach wsparcia.	- powiat, - PUP, -organizacje pozarządowe, -inne jednostki,	2021-2030
2. Intensyfikacja działań na rzecz tworzenia nowych miejsc pracy w powiecie.	- Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości. - Wsparcie podmiotów gospodarczych na lokalnym rynku pracy w tworzeniu nowych miejsc pracy.	- liczba osób bezrobotnych podejmujących działalność gospodarczą, - liczba dotacji udzielonych na rozpoczęcie działalności gospodarczej, - liczba nowych miejsc pracy utworzonych poprzez sfinansowanie wyposażenia lub doposażenia tworzonych stanowisk pracy,	-powiat, -PUP, -organizacje pracodawców (RIG) -organizacje pozarządowe, -inni partnerzy,	2021-2030
3. Stworzenie warunków sprzyjających rozwojowi zasobów ludzkich w kierunkach zgodnych z oczekiwaniami rynku pracy.	- Współpraca z pracodawcami oraz jednostkami oświatowymi w zakresie profilowania szkolenia zawodowego młodzieży i osób dorosłych. - Dostosowanie oferty edukacyjnej w powiecie do potrzeb lokalnego rynku pracy. - Współfinansowanie kształcenia ustawicznego pracodawców i pracowników.	- liczba pracodawców, z którymi podjęto współpracę w zakresie profilowania szkolenia, - liczba jednostek oświatowych, z którymi podjęto współpracę w zakresie profilowania szkolenia, - liczba kierunków kształcenia dostosowanych do potrzeb rynku pracy, - liczba pracowników i pracodawców biorących udział w kształceniu ustawicznym współfinansowanym ze środków Krajowego Funduszu Szkoleniowego.	-powiat, -PUP, -jednostki oświatowe, -przedstawiciele pracodawców, -organizacje pozarządowe, -inni partnerzy,	2021-2030

Cel strategiczny V: Przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego

Cele operacyjne	Kierunki działań	Wskaźniki	Realizatorzy	Okres realizacji
1. Wzrost świadomości społecznej w zakresie dostrzegania i rozumienia problemów osób, zagrożonych wykluczeniem społecznym.	- Wspieranie akcji, kampanii oraz promowanie działań na rzecz kształtowania i rozwijania świadomości społecznej w zakresie dostrzegania i rozumienia sytuacji osób wykluczonych. - Rozwijanie współpracy między instytucjami, podmiotami, organizacjami na rzecz rozwiązywania problemów osób wykluczonych.	- liczba akcji, kampanii oraz promocji działań na rzecz kształtowania i rozwijania świadomości społecznej w zakresie dostrzegania i rozumienia sytuacji osób wykluczonych, - liczba instytucji, podmiotów, organizacji, które podjęły współpracę na rzecz rozwiązywania problemów osób wykluczonych.	-powiat, -gminy, -organizacje pozarządowe, -inne jednostki.	2021-2030
2. Ograniczenie zjawiska ubóstwa i wykluczenia społecznego	- Udzielanie pomocy finansowej i rzeczowej rodzinom i osobom najuboższym. - Realizacja programów celowych dla grup społecznych zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym (m.in. bezdomnych, uzależnionych itp.) - Doskonalenie form współdziałania z osobami korzystającymi ze świadczeń pomocy społecznej, m.in. poprzez zawieranie i konsekwentne egzekwowanie realizacji kontraktów socjalnych. - Współpraca gmin z PUP w Stalowej Woli	-liczba osób i rodzin objętych pomocą społeczną z tytułu ubóstwa, - liczba zrealizowanych programów celowych dla grup społecznych zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym, - liczba zawartych kontraktów socjalnych, - liczba osób, które otrzymały ofertę robót	-gminy, -miejska i gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych, -organizacje pozarządowe -inne jednostki.	2021-2030

	w zakresie organizowania robót publicznych, prac interwencyjnych, zatrudnienia socjalnego dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. - Zapewnienie schronienia osobom bezdomnym. - Realizacja gminnych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych. - Realizacja gminnych programów przeciwdziałania narkomanii.	publicznych, prac interwencyjnych, zatrudnienia socjalnego, - liczba osób skierowanych do schroniska dla bezdomnych, - nazwa gminnego programu i okres jego realizacji, - nazwa gminnego programu i okres jego realizacji.		
--	---	--	--	--

7. Wdrażanie, monitorowanie, ewaluacja strategii.

Strategia jest dokumentem nadrzędnym nad tworzonymi programami z zakresu polityki społecznej powiatu. Jej zapisy winny być uwzględniane przy tworzeniu kolejnych dokumentów długookresowych. Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Stalowej Woli zgodnie z art. 112 ust. 9 ustawy o pomocy społecznej jest koordynatorem realizacji strategii. Monitorowanie i ewaluacja zapisów strategicznych polegać będzie na systematycznej ocenie realizowanych celów. Dla każdego celu strategicznego określono odpowiednie wskaźniki. W przypadku istotnych zmian społecznych, które mogą pojawić się poprzez zmianę regulacji prawnych, czy też znaczącą zmianę poszczególnych kwestii społecznych, będzie można zweryfikować zapisy strategiczne. Ocena założeń w strategii będzie prowadzona na podstawie danych statystycznych, informacji własnych, materiałów sprawozdawczych i innych dostępnych źródeł przekazanych od realizatorów merytorycznych poszczególnych celów, instytucji pomocy społecznych, organizacji pozarządowych i innych podmiotów. Oznacza to, że wszystkie jednostki odpowiedzialne za realizację zadań wytyczonych w Strategii zobowiązane są do składania rocznych sprawozdań z ich wykonania, koordynatorowi Strategii.

8. Źródła finansowania.

Środki finansowe na działania zaplanowane w Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Powiatu Stalowowolskiego na lata 2021 – 2030 będą pochodzić:

- z budżetu Powiatu Stalowowolskiego (w tym budżetów jednostek organizacyjnych powiatu),
- z budżetu państwa,
- z Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych,
- z funduszy europejskich,
- z innych programów i grantów.

Szczegółowe określenie wysokości planowanych środków na realizację strategii nie jest możliwe ze względu na długi okres obowiązywania dokumentu, brak długookresowych źródeł finansowania, a także wieloletnich dokumentów finansowych określających planowane wydatki powiatu na bieżącą działalność. Zakłada się, że cele i działania strategii będą wyznaczały kierunki finansowania polityki społecznej Powiatu Stalowowolskiego i będą uwzględniane przy konstruowaniu budżetu powiatu w kolejnych latach. Zapisy dokumentu będą również kierunkami starań o pozyskiwanie środków zewnętrznych na finansowanie działalności w obszarze rozwiązywania problemów społecznych przez poszczególne jednostki. Pojawienie się nowych źródeł lub brak możliwości finansowania zaplanowanych działań mogą być również przesłankami do rozpoczęcia procesu aktualizacji dokumentu.

Zakończenie

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Stalowowolskiego na lata 2021-2030 stanowi lokalny element polityki społecznej, który powinien przejawiać się w postępie społecznym i dążeniu do zaspokojenia potrzeb mieszkańców powiatu. Dynamiczny rozwój gospodarczy przekłada się na rozwój społeczeństwa, ale również na powstawanie nierówności społecznych, co wiąże się m.in. z rosnącym bezrobociem, pogorszeniem stanu zdrowia, pogłębianiem się dysfunkcji rodzin, problemem „eurosieroctwa”. Znaczącym problemem jest również starzenie się populacji rozumiane jako wzrost ludności w wieku poprodukcyjnym, zmniejszeniem dzietności, odpływem ludzi młodych.

Opracowana Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Stalowowolskiego na lata 2021-2030 wyznacza kierunki lokalnej polityki społecznej i prowadzi do realizacji założonej misji - przyjętej w niniejszej Strategii. Pozwala na celowe, systematyczne i planowe dążenie do osiągnięcia wytyczonych celów strategicznych. Realizacja tych celów wymaga dużej aktywności samorządów szczebla gminnego, powiatowego oraz wojewódzkiego, w koordynacji i finansowaniu wielu działań.

Nie bez znaczenia jest też zaangażowanie wielu innych podmiotów, organizacji i instytucji pożytku publicznego - uczestników życia społecznego. Zbudowana siatka celów strategicznych i kierunków działań uwzględnia najistotniejsze obszary życia społecznego, które winny być sferą oddziaływania samorządu, by jakość życia mieszkańców ulegała systematycznej poprawie. Samorząd lokalny, jako kreator lokalnych rozwiązań, poprzez budowę kapitału społecznego swoich mieszkańców, dla nich i przez nich, wzmacnia naturalne sieci wsparcia, wspiera rodzinę w jej naturalnym środowisku, stara się redukować skutki społeczne bezrobocia, wykluczenia społecznego, włączając w te procesy organizacje pozarządowe jako skutecznego i sprawdzonego partnera. Należy jednak pamiętać, że strategia jest tylko konstrukcją, która dopiero po wypełnieniu realnymi działaniami, przełoży się na wymierną poprawę jakości życia mieszkańców Powiatu Stalowowolskiego.